

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**KRITIČNA ANALIZA VPLIVOV DRŽAVNIH POLITIK IN
UKREPOV NA GOSPODARSTVO V ČASU COVID-19 KRIZE:
PRIMER SLOVENIJE, ŠVEDSKE IN VELIKE BRITANIJE**

Ljubljana, oktober 2021

MATEJA POČIVALŠEK

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Mateja Počivalšek, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Kritična analiza vplivov državnih politik in ukrepov na gospodarstvo v času Covid-19 krize: primer Slovenije, Švedske in Velike Britanije, pripravljene v sodelovanju s svetovalko red. prof. dr. Darjo Peljhan

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu prek Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 OPREDELITEV KRIZ	3
1.1 Vrste kriz	7
1.2 Primeri kriz	10
1.2.1 Španska gripa.....	10
1.2.2 SARS	10
1.2.3 Gospodarska kriza 2008	11
2 COVID-19 KRIZA	12
2.1 Državni ukrepi in strategije spopadanja s krizo Covid-19	13
2.1.1 Zajezitveni ukrepi	15
2.1.2 Učinkovitost ukrepov	17
2.1.3 Možne strategije spopadanja s krizo Covid-19	19
2.1.4 Kompromis med gospodarsko dejavnostjo in zdravjem	23
2.1.5 Optimalna strategija.....	25
2.2 Gospodarske posledice	26
2.2.1 BDP	29
2.2.2 Stopnja brezposelnosti.....	31
2.2.3 Stopnja zasebne potrošnje in varčevanje	32
2.2.4 Kazalnik produktivnosti in vpliv na panoge.....	35
2.3 Kaj se lahko naučimo iz Covid-19 krize za prihodnost?.....	37
3 PRIMERJAVA IN KRITIČNA ANALIZA DRŽAVNIH STRATEGIJ IN VPLIVOV NA GOSPODARSTVO ČASU COVID-19 KRIZE SLOVENIJE, ŠVEDSKE IN VELIKE BRITANIJE.....	39
3.1 Ukrepi in strategije spopadanja preučevanih držav s krizo Covid-19	40
3.1.1 Strategija cepljenja	43
3.1.2 Indeks striktnosti ukrepov	44
3.2 Gospodarske posledice	45
3.2.1 BDP.....	45
3.2.2 Stopnja brezposelnosti	47
3.2.3 Rast zasebne potrošnje	50
3.2.4 Upad po panogah	51
3.2.5 Napovedi	53
3.3 Raziskovalna vprašanja	54
3.3.1 Ali večje število ukrepov in hitreje sprejeti ukrepi v času krize Covid-19 ugodno vplivajo na gospodarske kazalnike v posamezni državi?	55
3.3.2 Katera izmed preučevanih držav se z vidika vplivov na gospodarstvo najboljše spopada s Covid-19 krizo?	57
SKLEP	59
LITERATURA IN VIRI	62
PRILOGE.....	71

KAZALO TABEL

Tabela 1: Seznam preučevanih nefarmacevtskih ukrepov in njihovi opisi	16
Tabela 2: Sektorske izpostavljenosti šoka zaradi krize Covid-19	37
Tabela 3: BDP, izražen v indeksih leta 2020 glede na leto 2019 po četrtletjih, v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji	46
Tabela 4: Stopnja brezposelnosti izražena v indeksih leta 2020 glede na leto 2019 po četrtletjih, v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji	48

KAZALO SLIK

Slika 1: Pet največjih letnih globalnih tveganj, razdeljenih po učinku in kategorijah v letih 2012-2021.....	6
Slika 2: Delitev kriz na skupnostne in neskupnostne	7
Slika 3: Matrika delitve kriz glede na predvidljivost krize in možnost vplivanja.....	8
Slika 4: Število dnevno novo okuženih na svetovni ravni v obdobju od 22. januarja 2020 do junija 2021	13
Slika 5: 40 držav z največ dnevi z indeksom striktnosti ukrepov nad 80 v obdobju od 1. marca do 31. oktobra 2020	14
Slika 6: Učinkovitost ukrepov pri zniževanju faktorja R0 v 41 državah od januarja do maja 2020	18
Slika 7: Učinkovitost kombinacij NPI pri zniževanju faktorja R0 v obdobju od januarja 2020 do maja 2020	19
Slika 8: Kazalniki pri primerjavi različnih kombinacij zaježitvenih ukrepov in Lassier faire.....	21
Slika 9: Gospodarski kazalniki pri primerjavi različnih kombinacij zaježitvenih ukrepov in Lassier faire	21
Slika 10: Vpliv restriktivnih ukrepov na število okuženih na milijon prebivalcev v ZDA med marcem 2020 in oktobrom 2020	24
Slika 11: Vpliv restriktivnih ukrepov na spremembo v stopnji brezposelnosti v ZDA med marcem 2020 in oktobrom 2020	25
Slika 12: Sočasen šok na strani ponudbe in povpraševanja ter vzroki zanj	27
Slika 13: Padec BDP-ja v letu 2020 glede na napovedi v predhodnem letu za leto 2020 v državah EU	28
Slika 14: Rast in predvidena rast BDP-ja v letih 2007-2025 glede na predhodno leto v razvitih gospodarstvih in svetu.....	30
Slika 15: Rast in predvidena rast BDP-ja na prebivalca v letih 2012-2023 glede na predhodno leto na Kitajskem, v Združenem kraljestvu, ZDA in evroobmočju	31
Slika 16: Gibanje stopnje brezposelnosti v OECD-državah od februarja 2020 do aprila 2021	32

Slika 17: Rast zasebne potrošnje glede na predhodno četrletje v državah OECD, od Q3 2019 do Q4 2020	33
Slika 18: Indeks gibanja dohodkov in prihrankov (varčevanja) v obdobju Q1-2018 do Q4-2021 glede na Q4-2016	34
Slika 19: Gibanje CCI kazalnika od junija 2019 od maja 2021 v državah OECD.....	35
Slika 20: Razvoj industrijske produkcije v glavnih industrijskih skupinah od januarja 2020 do aprila 2021 v EU.....	36
Slika 21: Odstotek polno in delno cepljenih s cepivi proti koronavirusni bolezni Covid-19 v Sloveniji, Švedski in Veliki Britaniji na dan 30. junij 2021.....	43
Slika 22: Gibanje indeksa striktnosti ukrepov med 27. januarjem 2020 in 30. junijem 2021, v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji	44
Slika 23: Rast in predvidena rast BDP-ja v letih 2012-2025 glede na predhodno leto v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji.....	46
Slika 24: Padeč BDP-ja v odstotkih po kvartalnih v letu 2020 glede na leto 2019 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji.....	47
Slika 25: Stopnja brezposelnost v letih 2012-2020 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji.....	48
Slika 26: Porast brezposelnosti v odstotkih po četrletjih v letu 2020 glede na leto 2019 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji	49
Slika 27: Rast zasebne potrošnje od Q3-2019 - Q1-2021 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji.....	50
Slika 28: Panožna struktura BDP-ja leta 2020 v Sloveniji, Švedski in Veliki Britaniji.....	52
Slika 29: Delež turizma in potovanj v BDP-ju leta 2019 in 2020 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji.....	52
Slika 30: Gibanje BDP-ja glede na predpandemično raven Q4-2019 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji	53

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Intervju Bojan Ivanc, GZS	1
Priloga 2: Intervju dr. Matej Lahovnik.....	3

SEZNAM KRATIC

angl. – angleško

BDP – bruto domači proizvod

CCI – (angl. consumer confidence index); indeks zaupanja potrošnikov

ECB – (angl. European Central Bank); Evropska centralna banka

EU – (angl. European Union); Evropska unija

GZS – Gospodarska zbornica Slovenije

ILO – (angl. International Labour Organization); Mednarodna organizacija dela

NPI – (angl. non-pharmaceutical interventions); nefarmacevtski ukrepi
OECD – (angl. Organisation for Economic Co-operation and Development); Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
PCT – preboleli, cepljeni, testirani
PHA – (angl. Swedish Public Health Agency); Švedska agencija za javno zdravje
Q1 – prvo četrletje
Q2 – drugo četrletje
Q3 – tretje četrletje
Q4 – četrto četrletje
R0 – reprodukcijsko število
WHO – (angl. World Health Organization); Svetovna zdravstvena organizacija

UVOD

Različne krize so v svetu neprestano prisotne, kriza, povezana z epidemijo koronavirusne bolezni Covid-19 (v nadaljevanju kriza Covid-19), je trenutni primer večje nepredvidene krizne situacije, ki je spremenila svet in naše vsakdanje življenje (Atalan, 2020). Države poskušajo z različnimi politikami in ukrepi to krizo nadzorovati in zmanjšati njene negativne učinke (Atalan, 2020) ter tudi blažiti vplive na gospodarstvo. Načrtujejo strategije za spopadanje s krizo Covid-19, vendar imajo pri tem na voljo omejene informacije o virusu ter o učinkovitosti sprejetih ukrepov in politik, zato je ključno, da se države učijo druga od druge.

Med najpogostejše sprejete ukrepe držav sodijo množično testiranje, stroge karantene, strogi pogoji prehoda državnih meja, delna zapiranja držav in socialno distanciranje. Kljub temu, da je kriza Covid-19 zdravstvena, so zaprtja države, karantene in drugi ukrepi, ki so zmanjšali število okuženih, imeli močan vpliv na gospodarsko dejavnost (Spatt, 2020, str. 751). Sprejeti državni ukrepi in politike vplivajo na razširjenost bolezni, na naše vsakodnevno življenje, na okolje in tudi na gospodarstvo. Čeprav so sprejeti z namenom, da zaustavijo razširjenost koronavirusne bolezni Covid-19, na drugi strani povzročajo veliko gospodarsko in socialno stisko (Atalan, 2020).

Pri krizi Covid-19 se je gospodarski del krize pojavil nenadoma, z zapiranjem celotnih ali delov gospodarstev držav. Zato je ključnega pomena analiziranje vplivov sprejetih državnih politik in ukrepov med krizo Covid-19 tudi z vidika gospodarstva. Zdravstvena pandemija je tako sprožila gospodarske šoke (Spatt, 2020, str. 750). Priča smo velikim vplivom na gospodarstvo, tako z vidika širjenja virusa kot z vidika sprejetih ukrepov za zajezitev virusa (Akkaya, Belfrage, Corbo & Di Casola, 2020). Gospodarski kazalniki kažejo, da je kriza Covid-19 povzročila največje in najhitrejše padce v gospodarski dejavnosti v današnjih časih (Akkaya, Belfrage, Corbo & Di Casola 2020).

Odločevalci v Evropi in v svetu so imeli in še imajo veliko težav pri obvladovanju krize Covid-19. Zaradi pomanjkanja raziskav in informacij na področju vpliva sprejetih politik in ukrepov v času krize Covid-19 na gospodarstvo je ključnega pomena njihovo sodelovanje, saj se lahko največ naučijo prav drug od drugega (Pisano, Zadun & Sanini, 2020). S sprejetjem in implementiranjem ustrezne strategije se lahko v kriznih razmerah dosežeta stabiliziranje razmer in zmanjšanje posledic (Lahovnik, 2021). Vendar katere politike oziroma ukrepi so »pravilni« in »najboljši«? Pri vrednotenju in preučevanju imamo tudi priložnost prilagoditi svoje trenutne strategije za razvoj primernejših strategij za prihodnje krize (Krishnan, Ogunwole & Cooper, 2020). Predmet proučevanja magistrskega dela so državne politike in ukrepi ter njihov vpliv na gospodarstvo v času krize Covid-19 na primeru Slovenije, Švedske in Velike Britanije.

Namen magistrskega dela je pomagati državnim odločevalcem in pripravljavcem državnih strategij na področju kriznega managementa. Iz trenutne krize Covid-19 se lahko države veliko naučijo predvsem za prihodnje krize. Osrednji cilj magistrskega dela je izvesti kritično analizo na področju vpliva krize Covid-19 ter sprejetih politik in ukrepov na gospodarstvo s pomočjo primerjave Slovenije, Švedske in Velike Britanije.

Pomožni cilji magistrskega dela so: preučiti literaturo s področja velikih, globalnih kriz in krize Covid-19 ter slednjo primerjati z drugimi večjimi globalnimi krizami, podrobneje predstaviti ukrepe in opredeliti gospodarske posledice krize Covid-19 in opredeliti, kaj se lahko naučimo za prihodnost. Cilj je tudi opredeliti in primerjati državne strategije, ukrepe in posledice v času krize Covid-19 za Slovenijo, Švedsko in Veliko Britanijo ter v povezavi s temi izračunati kazalnike, opredeliti in preučiti upad po posameznih panogah in opredeliti napovedi za prihodnje gospodarsko stanje preučevanih držav.

V magistrskem delu bom odgovarjala na dve raziskovalni vprašanji:

- Ali večje število ukrepov in hitreje sprejeti ukrepi v času krize Covid-19 ugodno vplivajo na gospodarske kazalnike v posamezni državi?
- Katera izmed preučevanih držav se z vidika vplivov na gospodarstvo najboljše spopada s krizo Covid-19?

Do odgovora na raziskovalni vprašanji sem prišla z naslednjimi metodami dela: pri preučevanju literature s teoretičnega področja kriz sem uporabila pregled in analizo že obstoječih sekundarnih podatkov, predvsem v obliki znanstvenih in strokovnih člankov. Temeljni vir odgovorov na raziskovalni vprašanji predstavljata primerjava in kritična analiza sekundarnih podatkov – izsledkov iz že opravljenih raziskav in strokovnih člankov ter kvantitativnih statističnih podatkov iz statističnih uradov preučevanih držav (Statistični urad Republike Slovenije, Statistics Sweden in Office for National statistics) in evropskih statistik (Eurostat) ter svetovnih statistik. Statistični podatki za izraz Velika Britanija so pridobljeni in zajemajo celotno Združeno Kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (angl. United Kingdom). Na temelju kvantitativnih podatkov sem izračunala kazalnike in jih primerjala med državami. Kvalitativne podatke pri primerjavi in kritični analizi sem črpala iz aktualnih strokovnih člankov. Dodatno sem le-te podkrepila in nadgradila s primarnim virom podatkov v obliki strukturiranih intervjujev, katerih tema je bila državne politike spopadanja s krizo Covid-19. Intervju sem izvedla z dr. Matejem Lahovnikom ter s predstavnikom iz Gospodarske zbornice Slovenije. Načrtovan je bil tudi intervju s predstavnikom Obrtno-podjetniške zbornice, vendar zaradi neodzivnosti ni bil izveden.

Magistrsko delo je sestavljeno iz treh poglavij. V prvem poglavju opredelim krizo, različne opredelitve krize in poudarim tveganja. Nato predstavim tri konkretne primere večjih globalnih kriz, in sicer špansko gripo, SARS in gospodarsko krizo 2008. Drugo poglavje se začne s splošnim opisom krize Covid-19. V nadaljevanju predstavim državne ukrepe in strategije spopadanja s krizo Covid-19, znotraj katerih podrobneje opredelim zaježitvene

ukrepe, učinkovitost ukrepov, možne strategije spopadanja, kompromis med gospodarsko dejavnostjo in zdravjem ter opredelim optimalno strategijo. V nadaljevanju predstavim gospodarske posledice in opredelim ključne kazalnike, ki privedejo do različnih vplivov na gospodarstvo. Nato predstavim izbrane ključne dejavnike, s katerimi je preučevano gospodarstvo v času krize Covid-19 v magistrskem delu: BDP, stopnjo brezposelnosti, stopnjo zasebne potrošnje in kazalnik produktivnosti. Poglavlje zaključim z opredelitvijo, kaj se lahko naučimo iz krize Covid-19 za prihodnost. V tretjem poglavju primerjam in kritično analiziram državne strategije in vplive na gospodarstvo v času krize Covid-19, in sicer Slovenije, Švedske in Velike Britanije. Začnem z opisom ukrepov in strategij preučevanih držav, pri čemer posebej poudarim in primerjam strategijo cepljenja in indeks striktnosti ukrepov. Nadaljujem z opredelitvijo gospodarskih posledic za preučevane države. Začnem z opredelitvijo BDP-ja, nadaljujem s stopnjo brezposelnosti in rastjo zasebne potrošnje ter zaključim z gospodarskim upadom po panogah in napovedmi za preučevane gospodarske kazalnike. Sledi razprava, s katero odgovorim na zastavljeni raziskovalni vprašanji. V sklepu povzamem vsebino in ključne ugotovitve magistrskega dela. V prilogah sta priložena intervju z Bojanom Ivancem, predstavnikom GZS in intervju z dr. Matejem Lahovnikom.

1 OPREDELITEV KRIZ

Kriza je zapleten konstrukt z več opredelitvami. Beck (2013) krizo opredeljuje kot situacijo ali dogodek, ki je oziroma je pričakovano, da bo vodil do nestabilnih situacij, ki vplivajo na posameznika, skupino ali celotno družbo. Krize so negativne spremembe v političnem, družbenem ali naravnem okolju, predvsem kadar se pojavijo nepričakovano.

Besedo kriza opisuje kitajska beseda wei-ji, ki besedo kriza izraža kot nevarnost in priložnost ter pomeni iz nevarnosti v priložnost. Kljub temu v literaturi prevladujejo bolj negativne opredelitve kriz (Darling, 1994).

Slovar slovenskega knjižnega jezika (v nadaljevanju SSKJ) besedo kriza (brez datuma) opredeljuje na več načinov:

»kriza-e ž (i)

1. stanje v gospodarstvu, ko se ugodne razmere za razvoj začnejo hitro slabšati // neugodno, težko rešljivo stanje

2. duševno stanje, ko je človek nesposoben premagati subjektivne in objektivne ovire

3. obdobje v akutni bolezni pred spremembo na boljše ali (bistveno slabše)«

Ekonomsko krizo SSKJ opredeljuje kot: »periodično se ponavljajoče stanje v kapitalističnem gospodarstvu zaradi neskladja med proizvodnjo in potrošnjo«.

Iz tega je razvidno, da je izraz kriza lahko uporabljen v več kontekstih ter da nima splošno sprejete opredelitve za vse primere in situacije (Snyder & Diesing, 1977). Opredelitev krize

je odvisna od več spremenljivk: narave dogodka, pomena za tuje in lokalne vpade, vpliva na panoge in podjetja in tako dalje (Darling, 1994). Opredelitev je odvisna tudi od tega, na katerem področju (disciplini) uporabljamo izraz (Shaluf, Fakhru'I-Razi & Aini, 2003, str. 28). Posledično moramo določiti opredelitev, ki se sklada z našimi raziskovalnimi nameni (Snyder & Diesing, 1977).

Koselleck (v Koselleck & Richter, 2006) je skozi preučevanje krize skozi zgodovino leta 1954 predstavil koncept, ki krizo opisuje kot neizogiben dejavnik za spremembe, točko preloma med preteklostjo in prihodnostjo. Krizo opisuje kot multidisciplinaren koncept: opisuje osebne, politične, organizacijske, družbene, globalne spremembe. Quarantelli in Dynes (1977) krizo opredeljujeta kot situacijo, v kateri več članom družbenega sistema ne uspe prejeti pričakovanih pogojev za življenje v sistemu.

Darling (1994) krizo opredeli kot občutek panike, straha, nevarnosti ali šoka. Krizo opisuje kot »točko preloma na boljše ali slabše«, odločilni trenutek, situacijo, ki je dosegla kritično fazo (Darling, 1994). Pearson in Clair (1998, str. 60) krizo opredeljujeta kot malo verjeten dogodek, ki ima močan vpliv in ogroža uspešno delovanje organizacije. Skupno vsem opredelitvam je, da gre za dogodek, situacijo ali stanje z močnim vplivom na posameznika, družbo ali organizacijo, ki lahko prinese spremembe na boljše ali na slabše.

Pogostost, lastnosti in posledice kriz se vseskozi spreminjajo (Boin, 2009, str. 367), kar daje nove izzive odločevalcem in pripravljavcem državnih strategij. Oblika in dinamike kriz ter katastrof se spreminjajo. Imajo različne vzroke, se različno iztečejo, izzovejo različne posledice in vplivajo na družbo na različne načine. Eden izmed pomembnih dejavnikov je tudi globalizacija, zaradi česar lahko rečemo, da današnje, moderne krize hitro postanejo čezmejne (Boin, 2009, str. 367). Lahovnik (intervju, 19. julij 2021) (priloga 2) navaja, da vsaka globalna oziroma čezmejna kriza bolj prizadene manjše, bolj odprte države, saj večji, kot je pretok ljudi in blaga, bolj je država izpostavljena tovrstnim krizam.

Intervencije politike so ključne pri poteku kriz, saj je le-ta zelo odvisen od tega, kakšna sta odziv nanje in pravočasnost le-teh (Hay, 2012, str. 23). Obvladovanje kriznih situacij je tako ena izmed glavnih prioritet pri oblikovanju državnih politik državnih odločevalcev in pripravljavcev državnih strategij (Grundel, 2005). Boin (2009) naloge kriznega managementa pri današnjih krizah deli na pet izvršilnih nalog, ki so po časovnem zaporedju navedene v nadaljevanju:

(1) Priprava in soočenje

Državni odločevalci se morajo pripraviti za primer pojava krize, saj le-ta zahteva hitra, koordinirana in pogosto improvizirana dejanja. Na to se lahko pripravijo na več različnih načinov (na primer s simulacijami, scenariji, množičnimi kulturnimi spremembami, alokacijo virov in tako dalje). Vendar so te priprave relativno drage. Pri tem se pojavi tudi vprašanje alokacije virov za težave, ki se že pojavljajo, in za dogodke, ki se morda sploh ne bodo zgodili. Takšne alokacije proračuna z drugih področij (na primer brezposelnosti,

obrambe, vlaganja v infrastrukturo in tako dalje) so politično uresničljive le v primeru katastrof, kot sta na primer teroristični napad septembra 2001 (9/11) ali orkan Katrina. Poleg tega sta priprava in načrtovanje za neznane dogodke izjemno zahtevna. Večkrat se pri tem odločevalci srečajo s političnimi napetostmi, predvsem z vidika vprašanj, kot je »kdo bo to plačal, davkoplačevalci?« (Boin, 2009, str. 371).

(2) Razumevanje nastajajoče in razvijajoče se krize

Preden kriza postane razpoznavna, državni odločevalci in pripravljavci strategij težko prepoznajo, da se razvija nekaj nenavadnega. Poleg tega je razumevanje nastajajoče situacije večkrat oteženo zaradi nenadnosti, nejasnosti in kompleksnosti nastajajočih kriz (Boin, 2009, str. 372).

(3) Obvladovanje odzivnih omrežij

Ko kriza postane razpoznavna, se od vodij/odločevalcev pričakuje, da hitro in ustrezno ukrepajo. Veliko ključnih odločitev ni sprejetih s strani individualnih vodij ali državnih odločevalcev, ampak je za odziv značilno, da ga določi omrežje, ki sestoji iz več odzivnih organizacij, ki v izvenkriznih obdobjih po navadi ne delujejo. Učinkovit odziv tako zahteva integracijo in medvladno koordinacijo. Takšne krizne situacije zahtevajo prilagodljivost, improvizacijo in občasno kršenje pravil (kot sta na primer zaprtje občin in omejevanje gibanja). Učinkovit odziv je proces, ki ne more biti voden po korakih in iz enega kriznega centra, ampak mora biti prilagodljiv in decentraliziran. Učinkovito spopadanje zato temelji na spremenljivkah, kot sta predhodna interakcija in zaupanje med člani omrežja (Boin, 2009, str. 373).

(4) Ponujanje verodostojnih odgovorov

Ena izmed ključnih nalog državnih odločevalcev v času krize je prepričljivo in racionalno pojasniti, kaj se dogaja in kakšni so ukrepi za obvladovanje krize, ter tako pridobiti podporo javnosti in politike. Pomembno je prizadevanje za posredovanje točnih, dostopnih informacij (Boin, 2009, str. 374).

(5) Učenje pod pritiskom

Po krizi se od državnih odločevalcev pričakuje, da ovrednotijo svoje odzive pred, med in po krizi. Kriza lahko ustvari okno za zakonodajne reforme, institucionalne izboljšave in vodstvene spremembe (Boin, 2009, str. 374).

Za minimiziranje vpliva kriz se je treba zavedati tveganj ter jih spremljati in tako izboljšati krizni management (Castro & Gomez, 2020, str. 721). Raziskava World Economic Forum (2021) je 30 globalnih tveganj razdelila med pet kategorij: gospodarske, okoljske, geopolitične, družbene in tehnološke. Na temelju vsakoletnih anket ta tveganja razdeli po učinku, kar je predstavljeno na sliki 1. Največji učinek imajo na temelju anket v letu 2021

tveganja s področja nalezljivih bolezní (družbena) in neuspešen boj proti podnebnim spremembam (okoljska) (WEF, 2021).

Slika 1: Pet največjih letnih globalnih tveganj, razdeljenih po učinku in kategorijah v letih 2012–2021

2021	nalezljive bolezni	neučinkovitost podnebnih ukrepov	orožje	izguba biotske raznoverstnosti	kriza naravnih virov
	1	2	3	4	5
2020	neučinkovitost podnebnih ukrepov	orožje	izguba biotske raznoverstnosti	ekstremno vreme	vodne krize
2019	orožje	neučinkovitost podnebnih ukrepov	ekstremno vreme	vodne krize	naravne katastrofe
2018	orožje	ekstremno vreme	naravne katastrofe	neučinkovitost podnebnih ukrepov	vodne krize
2017	orožje	ekstremno vreme	vodne krize	naravne katastrofe	neučinkovitost podnebnih ukrepov
2016	neučinkovitost podnebnih ukrepov	orožje	vodne krize	nehotene migracije	šok cen energentov
2015	vodne krize	nalezljive bolezni	orožje	meddržavni konflikti	neučinkovitost podnebnih ukrepov
2014	fiskalne krize	neučinkovitost podnebnih ukrepov	vodne krize	brezposelnost	infraskruturni zlom
2013	finančni zlom	vodne krize	fiskalno neravnovesje	orožje za množično uničevanje	neučinkovitost podnebnih ukrepov
2012	finančni zlom	vodne krize	kriza zaradi pomanjkanja hrane	fiskalno neravnovesje	nihanje cen energentov
	EKONOMSKI	OKOLJSKE	GEOPOLITIČNE	DRUŽBENE	TEHNOLOŠKI

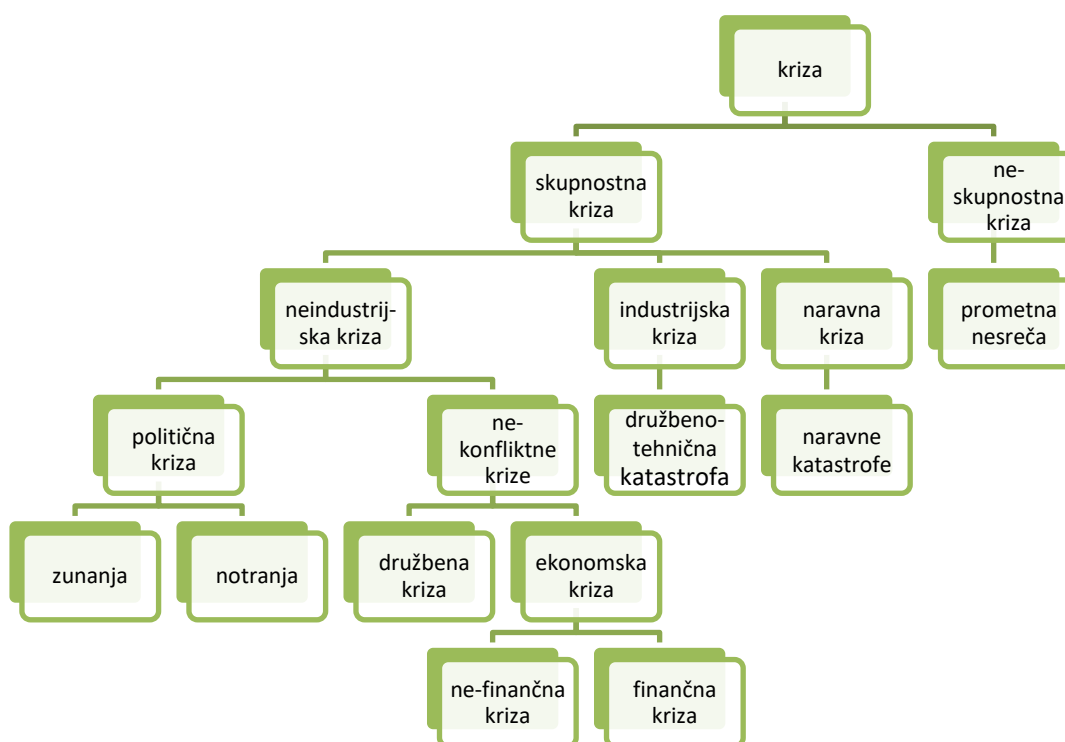
Prيرهjeno po WEF (2021, str. 14).

1.1 Vrste kriz

Enotna razvrstitev kriz, ki bi veljala za vse situacije, je praktično nemogoča, saj se prihodnji dogodki razlikujejo od dogodkov, ki se dogajajo danes (Grundel, 2005, str. 106). Zato imajo delitve, ki so v uporabi danes, lahko omejeno uporabnost jutri. Razvrstitev ima velik pomen, saj je krize lažje nadzirati, če so lahko razvrščene in analizirane. Vendar analiza ne pomeni samo teoretičnih raziskav, ampak tudi napredek pri praktično relevantnih kazalcih, ki lahko pomagajo pri odločanju (Grundel, 2005, str. 106).

Rosenthal in Kouzmin (1993) delita krize na krize, ki jih je povzročil človeški dejavnik ali narava. Rike (2003) je tej delitvi dodal še krize družbe. Krize lahko delimo na državne ali internacionalne, epizodske ali ponavljajoče se, korporativne ali javne krize (angl. public crises) (Rosenthal & Kouzmin, 1993).

Slika 2: Delitev kriz na skupnostne in neskupnostne



Prirejeno po Shaluf, Fakhru'I-Razi & Aini (2003).

Shaluf, Fakhru'I-Razi in Aini (2003) navajajo, da poznamo več vrst kriz: poslovne, politične, okoljske, družbene, korporativne in tako dalje; ugotavljali so, da zanje ni sprejeta univerzalna opredelitev. Zato so krize razdelili na skupnostne (angl. community) in na neskupnostne (angl. non-community) krize (slika 2). Prve naprej delijo na: naravne, industrijske (ki so posledica družbeno-tehnoloških dejavnikov) in ne-industrijske. Njihova značilnost je, da prizadenejo celotno družbo, skupnost. Dalje ne-industrijske delijo na politične krize (notranje in zunanje) ter nekonfliktne krize, ki jih dalje delijo na gospodarske krize (finančne in nefinančne) ter družbene krize. Neskupnostne krize so tiste, ki ne

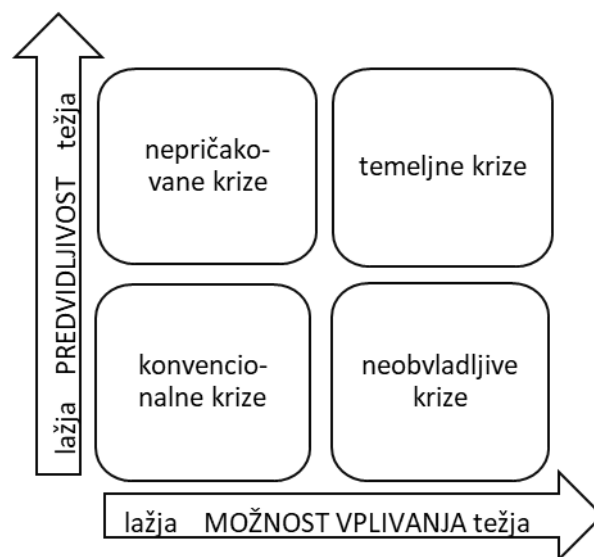
prizadenejo funkcionalnosti družbe kot celote, kot so na primer prometne nesreče (Shaluf, Fakhru'I-Razi & Aini, 2003).

V literaturi obstaja veliko različnih delitev kriz. Pri teh delitvah se pojavi tudi težava alokacije kriz. Na primer globalno segrevanje je lahko naravna katastrofa, vendar to katastrofo povzroča človek in se razlikuje od cunamija, na pojav katerega človek nima vpliva. Ta dva razreda si tako nista medsebojno izključujoča. Določitev posameznih kriz v točno določen razred je zato včasih nemogoča (Grundel, 2005). Zato je Grundel (2005) izdelal delitev, ki je dovolj splošna in primerna za različne krize, ki se pojavljajo danes in ki se bodo pojavljale v prihodnosti. Grundel (2005, str. 7) navaja, da bi delitev, primerna za vse današnje in prihodne krize, upoštevala naslednja merila:

- Brez težav določimo, v kateri razred sodi posamezna kriza (medsebojno izključujoči se razredi).
- Vse krize morajo biti vključene – dovolj elastična delitev za današnje in prihodnje krize.
- Razvrstitev v razrede mora imeti uporabno vrednost in olajšati obvladovanje krize.
- Pragmatičnost – obvladljivo število razredov.

Pri delitvi kriz se je treba osredotočiti na identifikacijo skupnih značilnosti kriz. Na temelju tega Grundel (2005) predlaga delitev na štiri različne tipe kriz, ki temeljijo na dveh merilih razvrstitve: predvidljivosti krize (angl. predictability of crisis) in možnosti vplivanja (angl. influence possibilities), pred ali po pojavu krize. Delitev je predstavljena z matriko delitve kriz glede na predvidljivost krize in možnost vplivanja (slika 3). Matrika je sestavljena iz štirih polj: konvencionalne krize (angl. conventional crises), nepričakovane krize (angl. unexpected crises), neobvladljive (angl. intractable crises) in temeljne krize (angl. fundamental crises) (Grundel, 2005).

Slika 3: Matrika delitve kriz glede na predvidljivost krize in možnost vplivanja



Prيرهjeno po Grundel (2005).

Kriza je predvidljiva takrat, če so kraj, čas ali pojavnost vnaprej znani vsaj tretjini kompetentnih deležnikov. Večkrat se porajajo vprašanja, ali bi politiki in ekonomisti posamezno krizo morali predvideti ali ne. Vendar pogosto intervencije države tudi ob predvidljivosti krize niso učinkovite, samo nekatere informacije niso povsem razumljene, dokler se dogodek dejansko ne zgodi (Grundel, 2005, str. 109).

Na nepričakovane krize se lahko vpliva, vendar se pojavijo nenadoma in jih je zato težko napovedati. Pomembna je predvsem hitra in učinkovita izmenjava informacij. V podjetju so eni izmed ukrepov zaposlitev visoko kvalificiranih zaposlenih in dobro zavarovanje, boljše informacijska tehnologija in oblikovanje homogenih, dolgoročnih skupin, ki lahko takšne situacije učinkovito obvladujejo. Pomembna je decentralizacija odločanja, da so lahko odzivi hitri (Grundel, 2005).

Neobvladljive krize so v desnem kvadrantu spodaj. Obvladovanje in pripravljenost sta težka, vendar ju je mogoče predvideti. Med naravne neobvladljive krize sodijo potresi ali globalne podnebne spremembe. Pri neobvladljivih krizah je nevarnost znana, ampak mehanizmi ukrepanja niso razviti. Pomembno je predvsem promoviranje ustreznega ravnanja v primeru le-teh (Grundel, 2005).

Temeljne krize so locirane v četrtem kvadrantu in so najnevarnejše, saj so težko predvidljive in se nanje težko vpliva. Priporočila, kako se spoprijeti s takšno krizo, imajo visoko stopnjo negotovosti, zato učinkovita priprava nanje ni mogoča. Poleg tega za sabo pogosto prinesejo še druge nezaželene učinke, kot je upočasnjena gospodarska rast. Avtor priporoča, da se v zgodnjih fazah začnejo sprejemati ukrepi. Pomembna je tudi dobra izmenjava informacij med regulatornimi organi ali mednarodno poenotenje regulacij (Grundel, 2005).

Moderne skupnosti postajajo čedalje ranljivejše, saj so čedalje bolj povezane med sabo. Ena izmed vrst kriz je tudi čezmejna (angl. transboundary) kriza. O čezmejnih krizah govorimo takrat, kadar kriza prizadene delovanje več sistemov, funkcij ali infrastruktur (Boin, 2009). Čezmejna kriza prečka geografske meje in prizadene več regij, držav in celo kontinentov. Ena izmed takšnih kriz je bila globalna finančna kriza leta 2008, ki je prizadela ves svet. Poleg tega čezmejna kriza prečka tudi funkcionalne meje, na primer iz zasebnega na javni sektor, iz ene industrije v drugo (na primer avtomobilska industrija, ki je prizadeta zaradi težav z dobavo materialov). Poleg tega se od tradicionalnih opredelitev kriz razlikuje v tem, da nima točno določenega začetka in/ali konca (tudi posamezni dogodki, kot na primer 9/11, imajo lahko večletni vpliv), hitro napredujejo in imajo nepredviden potek (Boin, 2009).

Primer takšne krize je tudi pandemija SARS-a. Vzroki so bili slabo razumljeni, epidemija se je hitro razširila iz Kitajske do vsaj 37 držav in postala pandemija, prizadela je tako turistično kot letalsko industrijo (Boin, 2009). Prav tako je čezmejna tudi kriza Covid-19. Kombinacija prečkanja geografskih in funkcionalnih meja hitro ustvari okolje, kjer ni jasno, kdo se mora s krizo spopadati, so to lokalne oblasti, države same ali internacionalne organizacije, javne organizacije ali zasebni sektor. Najti je treba ravnovesje med javnimi in zasebnimi interesi

ter skrbjo države in strahovi prebivalcev. Naštete lastnosti delajo čezmejno krizo težko obvladljivo in povečajo negativne posledice. Poleg neposrednih posledic prizadenejo tudi kritične infrastrukture. Pripeljejo lahko tudi do spraševanja o legitimnosti vlade (Boin, 2009, str. 368).

1.2 Primeri kriz

Preučevanje predhodnih kriz je ključnega pomena pri obvladovanju sedanjih in prihodnjih kriz. Pri vrednotenju in preučevanju imamo priložnost prilagoditi svoje trenutne strategije za razvoj primernejših strategij za prihodnje krize (Krishnan, Ogunwole & Cooper, 2020). Namreč kljub temu da imajo krize različne vzroke in procese, po navadi prizadenejo podobne kazalce, kot so BDP, stopnja brezposelnosti, javni dolg in tako dalje (Oravský, Tóth & Bánociová, 2020, str. 179). V nadaljevanju so predstavljeni konkretni primeri večjih globalnih kriz v zadnjih 100 letih, pandemiji španske gripe in SARS-a ter finančna kriza 2008, saj je preučevanje le-teh pomembno pri obvladovanju krize Covid-19.

1.2.1 Španska gripa

Španska gripa je zajela svet od leta 1918 do leta 1920 in velja za enega izmed primerov nalezljive bolezni z globalnim dosegom (Barro, Ursúa & Weng, 2020, str. 17). Ocene kažejo, da je bilo okuženih 500 milijonov ljudi in umrlih do 50 milijonov (več kot 2,1 % svetovne populacije). Španska gripa se je najbolj razširila v zadnjem letu 1. svetovne vojne (1918), ko so se dogajala velika gibanja med državami, in tako postala čezmejna (Johnson & Mueller, 2002). Najbolj je prizadela manj razvite države (Indijo in Kenijo), katerih odstotek umrlih je znašal več kot 5 %. Po ocenah Barro, Ursúa in Weng (2020, str. 5) se je zasebna potrošnja zmanjšala za 8 %, BDP za 6 %. Raziskave kažejo, da obstaja negativna korelacija med kumulativno stopnjo smrtnosti in BDP-jem na prebivalca pred pandemijo (Barro, Ursúa & Weng, 2020, str. 7). Od v raziskavi preučevanih držav je španska gripa najmanj prizadela Avstralijo, ki se je izognila pandemiji s hitro in ciljno usmerjeno uvedbo »karantene« (Barro, Ursúa & Weng, 2020, str. 5).

Krizo Covid-19 morda najlažje primerjamo z drugimi krizami z vidika dejavnika tveganja – nalezljive bolezni, kot je na primer španska gripa. Začetek obeh pandemij je bil podoben: visoko nalezljiva bolezen, ki se lahko konča s smrtnim izidom, brez cepiva. Vendar je razlika ta, da imajo oboleli v današnjem času boljši dostop do javnega zdravstva in da so bili uvedeni zaježitveni ukrepi (Krishnan, Ogunwole & Cooper, 2020).

1.2.2 SARS

SARS (angl. Severe Acute Respiratory Syndrome) je izbruhnil leta 2003 in se je razširil čezmejno. Število okuženih je pol leta od izbruha narastlo na več kot 8.000 okuženih, z nekaj več kot 700 okužb s smrtnim izidom (9-odstotna smrtnost). Zmanjšalo se je povpraševanje po hrani, oblačilnih, potovanjih in zabavi. Izbruhi nalezljivih bolezni prizadenejo ponudbo dela (angl. labour supply) in produktivnost, prek zmanjšanja delovnih ur obolelih delavcev

ali časa, porabljenega s strani zdravstvenih delavcev ali negovalcev. SARS je leta 2003 pokazal, da so lahko posredni stroški pandemije še večji kot rezultat sprememb v vedenju potrošnikov, zaradi nasvetov ali odredb držav ali zaradi strahu prebivalcev pred okužbo. V Pekingu so v času izbruhov SARS-a ocenili, da so bili posredni stroški na turistično panogo 1,195 milijarde EUR, kar je 300-krat več kot neposredni zdravstveni stroški (Keogh-Brown, Jensen, Edmunds & Smith, 2020). Ocenjujejo, da so azijske države izgubile 10–15 milijard EUR zaradi upada turizma, potovanj in prodaje na drobno (Qiu, Chu, Mao & Wu, 2018 str. 2). Izrazit je bil tudi padec BDP-ja na Kitajskem, ki je zaradi SARS-a ocenjeno padel za 1 %, in za 0,5 % v JV Aziji (Qiu, Chu, Mao & Wu, 2018, str. 3).

Covid-19, ki je podlaga za analizo vplivov državnih politik in ukrepov na izbrana gospodarstva v magistrskem delu, povzroča virus iz iste družine kot SARS-CoV-2. Oba virusa se prenašata z neposrednim stikom z okuženim ali s stikom na okuženih površinah in sta visoko prenosljiva (Khafaie & Rahim, 2020). Kljub temu so pri SARS-Cov-2 zabeležili le nekaj več kot 8.000 primerov in 774 smrti v 26 državah. Izбуh SARS-a je bil zajezen v približno šestih mesecih (Wu & Chow, 2020), medtem ko pandemija koronavirusne bolezni Covid-19 v času pisanja magistrskega dela traja že več kot eno leto.

1.2.3 Gospodarska kriza 2008

Kriza se je začela na nepremičninskem trgu Združenih držav Amerike (v nadaljevanju ZDA), ki je doživel likvidnosti šok, katerega vzrok je bil hipotekarni zlom in tudi padec investicijske banke Lehman Brothers. Kredite so odobraval plačilno nesposobnim strankam (po ocenah naj bi bilo takšnih kreditov leta 2006 70 % vseh odobrenih). Kriza se je kmalu razširila izven meja ZDA (Cassidy, 2018). Najbolj prizadeta so bila podjetja v gradbeništvu in industriji (Lahovnik, 2021). Krizo so države reševale s fiskalno konsolidacijo (Oravský, Tóth & Bánociová, 2020, str. 180). Narastla je stopnja brezposelnosti, padel je BDP, zmanjšala se je potrošnja, narastli sta zadolženost in socialna stiska in tako dalje (Oravský, Tóth & Bánociová, 2020).

Tudi analiza krize 2008, katere vzrok za začetek je povsem drugačen kot pri krizi Covid-19, je lahko koristna, saj ima tudi pandemija koronavirusne bolezni Covid-19 negativen vpliv na vsa razvita gospodarstva (Oravský, Tóth, Bánociová & 2020, str. 179) oziroma države. Vzroka za začetek finančno-gospodarske krize 2008 in krize Covid-19 v letu 2020 sta si različna: leta 2008 je bil vzrok zlom finančnega trga, vzrok krize Covid-19 je izбуh nalezljive bolezni Covid-19, ki je prerastel v pandemijo (Spatt, 2020, str. 749). Vendar lahko najdemo tudi pomembne podrobnosti. Obe sta čezmejni, obema so skupni neznan obseg, trajanje in posledice ob začetku ter velika socialna negotovost, povezana z negotovimi prihodki in brezposelnostjo (Spatt, 2020, str. 761). Obe krizi nista bili predvideni pri državnih odločevalcih in pripravljavcih strategij in večinoma tudi ne pri akademskem svetu (De Santis & Van der Veken, 2020, str. 4). V nasprotju s finančno gospodarsko krizo 2008 je bil finančni sistem v krizi Covid-19 močan, vendar je zaradi velikih gospodarskih šokov kot posledica zajezenih ukrepov in zmanjšanja potrošnje zaradi strahu pred okužbo postal

ranljiv. Finančne krize, kot je kriza 2008, imajo velik vpliv na vrednotenje trga (angl. market valuation). Tukaj lahko povlečemo še eno vzporednico med krizama, to so dramatične spremembe v denarnih tokovih (Spatt, 2020).

2 KRIZA COVID-19

Svetovna zdravstvena organizacija (angl. The World health Organization, v nadaljevanju WHO) je razglasila pandemijo koronavirusne bolezni Covid-19 11. marca 2020, in sicer zaradi hitrega globalnega širjenja bolezni. Širjenje pandemije je vodilo vlade k sprejemanju protikoronskih ukrepov, kar je ustvarilo globalni pritisk na vse sektorje in prizadelo gospodarstva (Kuckertz in drugi, 2020). Zaradi različnih potekov bolezni, ki variirajo od hudih respiratornih težav, ki zahtevajo intenzivno zdravljenje in mehanično ventiliranje, do asimptomatskih bolezni je dejansko breme pandemije še vedno neznan (Maver Vodičar in drugi, 2020, str. 1515). Če izbruhi bolezni niso dobro nadzorovani, se lahko razvijejo v pandemije ter tako ogrožajo nacionalno in internacionalno varnost. Pomembno je zavedanje, da je izboljšanje odziva na nalezljive bolezni kritično tudi za gospodarstvo in družbo (Qiu, Chu, Mao & Wu, 2018, str. 1).

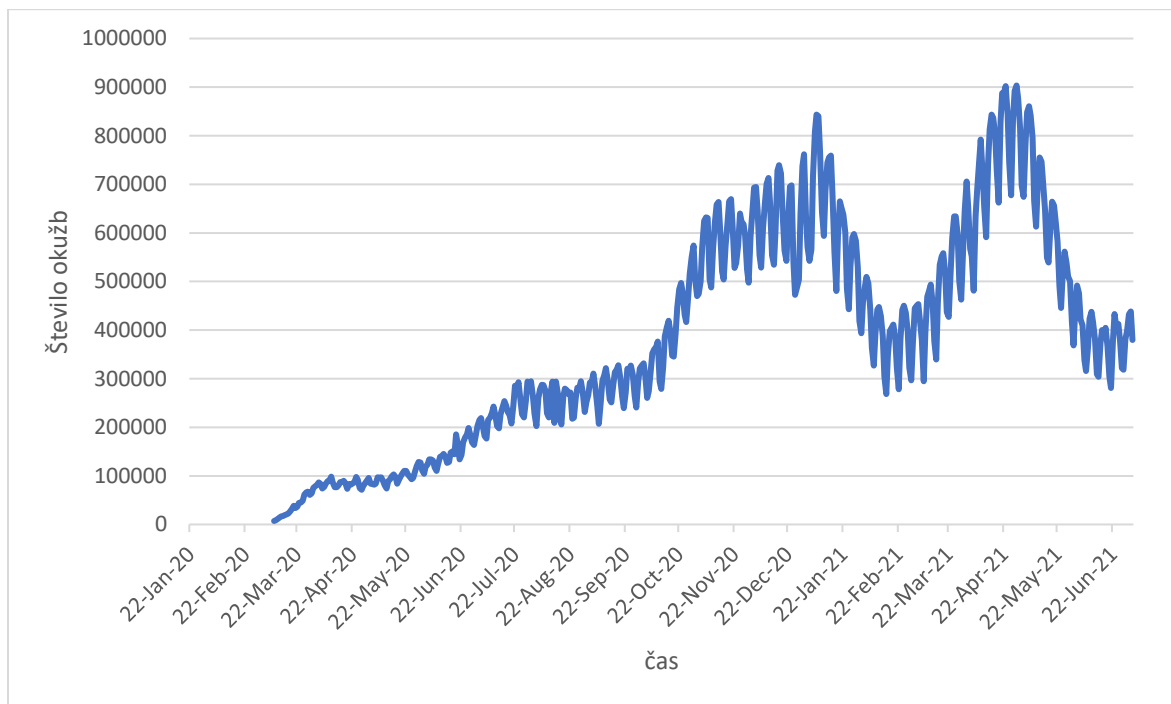
Virus se širi s kašljanjem, kihanjem ali govorjenjem. Kapljice lahko padejo na različne podlage, ljudje se lahko okužijo z virusom tudi le z dotikanjem teh podlag (Alanezi in drugi, 2020, str. 18). Bistveni dejavniki tveganja širjenje okužbe so (1) zaprt prostor, (2) čas, ki ga preživimo z drugimi, (3) gostota ljudi in neupoštevanje varnostne razdalje, (4) kašljanje, kihanje, kričanje, petje in hitro dihanje pri raznih dejavnostih (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, brez datuma). Kljub temu, da je kriza Covid-19 zdravstvena, so zaprtja države, karantene in drugi ukrepi, ki so zmanjšali število okuženih, imeli močan vpliv na gospodarsko dejavnost (Spatt, 2020, str. 751).

Kot druge pandemije v preteklosti (na primer SARS ali španska gripa) (Qiu, Chu, Mao & Wu, 2018), ki so imele negativne gospodarske učinke na države, je tudi pandemija koronavirusne bolezni Covid-19 povzročila začetek nove krize, pri čemer morajo države sprejemati ukrepe za blaženje vplivov na gospodarstvo (Oravský, Tóth & Bánociová, 2020, str. 179). Zdravstvena pandemija je sprožila gospodarske šoke (Spatt, 2020, str. 750). Finančni kazalniki so kazali na negativno rast in oster padec v makroekonomskih tveganjih že v prvem tednu marca 2020 (De Santis & Van der Veken, 2020, str. 5). Širitev virusa, ki povzroča bolezen Covid-19, je vodila do padca cen delnic, nižanja nominalnih obrestnih mer in do krčenja gospodarstva, ki se kaže v znižanju BDP-ja (Barro, Ursúa & Weng, 2020, str. 2). Krizo Covid-19 lahko prav gotovo razglasimo za najpomembnejši »črni labod« (angl. black swan) v letu 2020 (Long & Zhao, 2021).

Stopnja nalezljivosti (angl. infectivity rate) je uporabljena za določitev reprodukcijskega števila (v nadaljevanju R_0) Covid-19. Faktor povprečno variira med 1,5 in 3, kar pomeni, da vsak okuženi lahko povprečno okuži do tri ljudi (Alanezi in drugi, 2020, str. 18). Do 30. junija 2021 je Covid-19 prizadel 200 držav, potrjenih je bilo 182.963.044 primerov, od

katerih se jih je 3.962.510 končalo s smrtnim izidom. Izbruh bolezni je potekal v več valovih (slika 4) (Worldometers, brez datuma). Na začetku leta 2021 je bilo na trg lansirano cepivo proti Covid-19, do 30. junija 2021 je bilo polno cepljene 11 % svetovne populacije (Worldometers, brez datuma).

Slika 4: Število dnevno novo okuženih na svetovni ravni v obdobju od 22. januarja 2020 do junija 2021



Prirejeno po Worldometers (brez datuma).

2.1 Državni ukrepi in strategije spopadanja s krizo Covid-19

Države imajo še danes težave z razumevanjem in spopadanjem s pandemijo koronavirusne bolezni Covid-19. Epidemiološki modeli so uporabljeni za predvidevanje poteka pandemije, vendar imajo pomembno pomanjkljivost, ne omogočajo interakcije med gospodarskimi odločitvami in stopnjo okuženosti, zato je treba najti drugačne rešitve za določanje ustreznih strategij (Eichenbaum, Rebelo & Trabandt, 2020, str. 1). Pomembno je, da so visokokakovostni podatki na voljo pravočasno (Committee for the Coordination of Statistical Activities, 2021), saj je za razumevanje razvoja pandemije in gospodarskih posledic pomemben pravočasen dostop državnih odločevalcev do ustreznih podatkov, informacij in kazalcev (Diaz & Quiros, 2020).

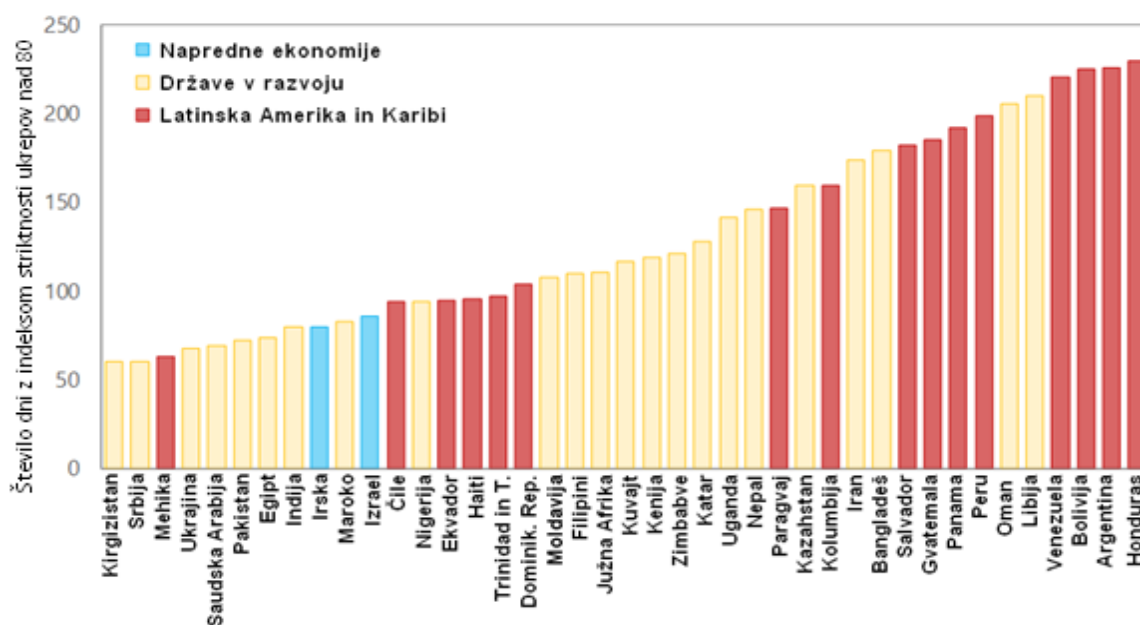
V nepredvidljivih časih, morajo biti odločevalci pri vzpostavljanju strategij dovolj prilagodljivi in le-te prilagajati trenutni situaciji. Pri vpeljevanju strategij morajo upoštevati več dejavnikov. Danes je ena izmed ključnih prioriteta, da se zagotovijo vsa potrebna sredstva za hitro razporeditev cepiva (OECD, 2021a). Cilj ukrepov in strategij proti zaježitvi virusa, ki povzroča bolezen Covid-19, je bil na začetku predvsem omejitev pandemije,

vendar so ti ukrepi pogosto v nasprotju z delovanjem gospodarstva, zato predstavlja kriza Covid-19 velik izziv za gospodarstvo in vsakodnevno življenje. Poleg omejevanja števila obolelih je ključnega pomena tudi zaščita kritičnih panog gospodarstva, sredstev, tehnologije, infrastrukture in delovnih mest (Famiglietti & Leibovici, 2021).

Oxford Covid-19, britanski vladni odzivni sledilec (angl. Oxford Covid-19 government response tracker), zbira informacije o pogostih strateških odzivih (angl. policy responses) in striktnosti teh ukrepov ter te podatke agregira v kazalnik, ki se imenuje indeks striktnosti ukrepov (angl. stringency index) (Our world in data, brez datuma). Informacije so zbrane za več kot 180 držav po vsem svetu (Hale in drugi, 2021). Kazalnik na osnovi indikatorjev (zaprtje šol, delovnih mest, prepoved javnih dogodkov, omejitve zbiranja, strategije cepljenja in tako dalje) meri striktnost odziva držav na lestvici od 0 do 100, pri čemer 100 pomeni najbolj strikten odziv (Our world in data, brez datuma).

Posamezne kategorije so kodirane, tako da lahko država za posamezno kategorijo dobi od 0 do 3 (ali 5) točke, glede na striktnost odziva države na pandemijo. Na primer za zaprtje šol 0 točk dobijo tiste države, ki nimajo nobenih sprejetih ukrepov na tem področju, 1 tiste, ki priporočajo zaprtje, 2 tiste, ki zahtevajo zaprtje le nekaterih šol in 3 tiste, ki zahtevajo popolno zaprtje vseh šol (Our world in data, brez datuma). Slika 5 prikazuje 40 držav z največ dnevi z najbolj striktnimi ukrepi, kjer je indeks striktnosti ukrepov bil enak ali večji od 80, med 1. marcem 2020 in 31. oktobrom 2020. Največ teh držav predstavljajo države v razvoju in države Latinske Amerike na primer Honduras, Argentina in Bolivija. Izmed razvitih držav sta najbolj striktne ukrepe imeli Irska in Izrael (Schijman, Caro & Vera-Cossio, 2021).

Slika 5: 40 držav z največ dnevi z indeksom striktnosti ukrepov nad 80 v obdobju od 1. marca do 31. oktobra 2020



Prirejeno po Schijman, Caro & Vera-Cossio (2021).

Poleg zaježitvenih ukrepov in strategij za zaježitev pandemije so države sprejele gospodarske ukrepe pomoči (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021) – proračunske ukrepe in likvidnostno pomoč za povečanje kapacitet zdravstvenega sistema ter za nudenje pomoči tistim sektorjem in državljanom, ki so bili v krizi najbolj prizadeti. Na primer, EU je za ta namen namenila 3,7 trilijona EUR (OECD, 2021a). V času pandemije se je na kratek rok dalo prednost javnemu zdravju, vendar se je hkrati z gospodarskimi ukrepi pomoči poskušalo zagotoviti preživetje gospodarstvu za hitrejši ponovni zagon (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021).

2.1.1 Zaježitveni ukrepi

Države so med pandemijo uvedle različne ukrepe za omejevanje širjenja virusa: omejitve gibanja, karantene, testiranja, odpovedi javnih dogodkov, omejitve zbiranja, zapiranje šol, barov, restavracij, hotelov, trgovin in tako dalje. V Italiji in Franciji so ustavili nenujno proizvodnjo (Eurostat Statistics explained, 2021). Le z znižanjem faktorja R_0 lahko države nadzorujejo pandemije. Za znižanje faktorja R_0 pod 1 sta uporabljeni dve vrsti zaježitvenih ukrepov: ukrepi za ublažitev (angl. mitigation) in ukrepi za preprečevanje (angl. suppression) (Alanezi in drugi, 2021).

Med ukrepe za ublažitev sodijo: socialno distanciranje, karantene, izolacija in drugi ukrepi, ki se osredotočajo na upočasnevanje pandemije, vendar s temi ukrepi ne dosežemo popolne prekinitve prenašanja (angl. transmission) virusa (Alanezi in drugi, 2020, str. 18). Ukrepi za preprečevanje so osredotočeni na zmanjševanje/prekinitve širjenja virusa, ki povzroča bolezen Covid-19, z implementiranjem nefarmaceutskih ukrepov (angl. non-pharmaceutical interventions, v nadaljevanju NPI), kot so zaprtja države (angl. lockdown), zapiranje šol, podjetij, striktna zaprtja državnih meja, policijske ure in druge intervencije (Alanezi in drugi, 2021). Nekateri avtorji ukrepe delijo na ciljne in generalne. Pod ciljne sodijo testiranja, odkrivanja obolelih, zaprtja države in odrejanja karanten, pod splošne sodi večina NPI-jev (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020). NPI, preučevani v magistrskem delu, so predstavljeni in opisani v tabeli 1.

Pri vpeljavi teh ukrepov se pojavljajo predvsem izzivi tam, kje je R_0 različen po regijah ali kjer je velik delež asimptomatskih primerov. Zato je treba upoštevati tudi regionalne razlike v številu obolelih in številu umrlih ter nevarnost prenosa/širjenja. Po raziskavah so pri zmanjševanju faktorja R_0 pod 1 učinkovitejše strategije s preprečevalnimi ukrepi (Alanezi in drugi, 2020). Vendar je treba pri vpeljavi upoštevati še druge dejavnike. Zaježitveni ukrepi prinesejo določene stroške, vendar če so implementirani pravočasno in na dovolj zgodnji stopnji, se lahko z njimi izognemo širjenju virusa in omejimo gospodarske posledice (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020, str. 5). Dejstvo je, da se ukrepi za preprečevanje, kot so striktna zaprtja države, niso dolgoročno vzdržni in se ne morejo nadaljevati dolgoročno, zato morajo države sprejeti tudi ukrepe za ublažitev (Alanezi in drugi, 2020, str. 129).

Tabela 1: Seznam preučevanih nefarmacevtskih ukrepov in njihovi opisi

Nefarmacevtski ukrepi	Opis
Omejevanje zbiranja ljudi	Omejitev števila zbiranja ljudi, zbiranje ljudi nad določenim številom ni dovoljeno.
Zapiranje storitev z visokim tveganjem prenosa okužbe	Zaprte določenih storitev z neposrednim stikom, ki so opredeljene kot storitve z visokim tveganjem za okužbo. Najpogosteje so to restavracije, bari, nočni klubi, kino in fitnesi.
Zapiranje vseh nenujnih storitev	Zaprte so vse storitve, razen tistih, ki so opredeljene kot nujne.
Zapiranje šol in univerz	Zaprte šol, univerz in drugih izobraževalnih sistemov.
Zaprte države (angl. lockdown)	Zahteva za splošno populacijo, da ostane doma. Gibanje populacije je dejavno omejeno in ga nadzoruje država.
Delno zaprte države (angl. partial lockdown)	Zahteva za splošno populacijo, da ostane doma. Gibanje populacije je dejavno omejeno in ga nadzoruje država. Določene so izjeme, kot je pot v službo ali zahteva velja le za bolj ogrožen del populacije.
Zapiranje državnih meja	Onemogočeno prehajanje meja, lahko so določene izjeme ali pogoj PCT.

Prirejeno po Brauner in drugi (2021) in ECDC (brez datuma).

Vlade po svetu so implementirale veliko nefarmacevtskih intervencij (NPIs), da bi omejile razširitev virusa, ki povzroča bolezen Covid-19 (Brauner in drugi, 2021, str. 1). Vendar je treba upoštevati dejstvo, da vpeljava enakih strategij ne daje vedno enakih rezultatov. Na primer striktni ukrepi, ki so bili vpeljani na Kitajskem, morda ne bodo optimalna rešitev za kakšno drugo državo, zaradi socio-kulturnih, političnih, tehnoloških, gospodarskih in zakonodajnih dejavnikov (Alanezi in drugi, 2020, str. 128). Poleg tega so različni tudi vplivi na gospodarstvo. Kriza Covid-19 in zaježitveni ukrepi so povzročili velike kratkoročne gospodarske izgube ter upad lokalne in globalne gospodarske dejavnosti (Deb, Furveri, Ostry & Tawk, 2020). Ivanc (intervju, 23. junij 2021) (priloga 1) navaja, da imajo lokalni zaježitveni ukrepi velik vpliv na trgovino, kulturo, gostinstvo, rekreacijo, gradbeništvo in

tako dalje. Velik vpliv na gospodarstvo je imelo zapiranje meja, predvsem na turizem in letalsko panogo. Turizem je upadel za 74 % v letu 2020 glede na leto 2019. Gospodarske posledice tega ukrepa bodo najhujše v državah, ki imajo močan turistični sektor, kot so Maldivi ali Bahami, kjer turizem predstavlja 90 % BDP-ja. V Evropi je ta ukrep najbolj prizadel Grčijo, Italijo in Španijo, kjer predstavlja več kot 10 % BDP-ja. Meddržavni poleti so padli za 90 % v aprilu in maju glede na predhodno leto. Na primer Velika Britanija je prepovedala vstop za več kot 30 držav in uvedla 10-dnevno karanteno za vse tujce, razen za Irce. Vpliv ima tudi na študij v tujini, v Evropi so prekinili Erasmusove programe. Poleg tega se je zmanjšalo tudi mednarodno sodelovanje v raziskavah (Blanchard & Pisani-Ferry, 2021).

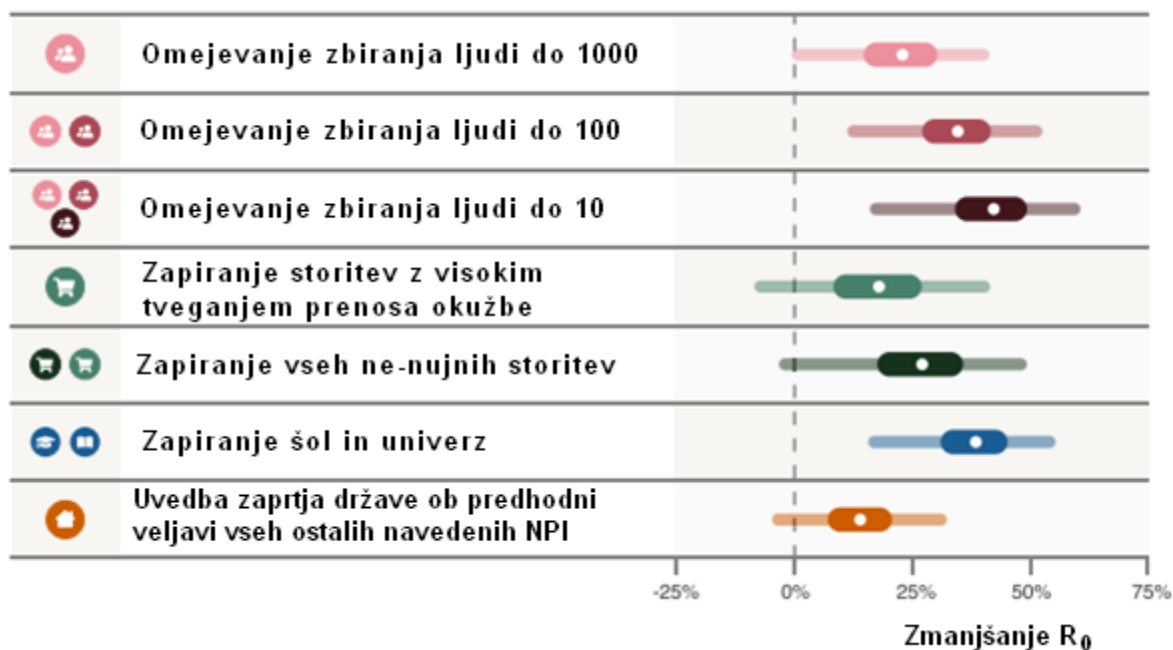
Pogost ukrep z velikim vplivom na gospodarstvo je tudi začasno zapiranje nenujnih (non-essential) poslovnih dejavnosti (Cowling, Ross & Rocha, 2020, str. 593). Učinki so veliki predvsem v storitvenih panogah, kjer je stik potrošnikov in ponudnikov velik (Sapir, 2020, str. 5). Trgovina je sicer v letu 2020 dodala vrednost celo povečala, vendar medtem, ko sta imeli predvsem internetna trgovina in tudi prodaja živil visoko rast, je prodaja netrajnih dobrin in goriv upadla (Ivanc, intervju, 23. junij 2021). V največji nevarnosti so mikro podjetja. Kljub gospodarskim ukrepom pomoči se je veliko predvsem manjših podjetij moralo zapirati zaradi nelikvidnosti. Predvsem majhna podjetja se spoprijemajo s posebnimi težavami z dostopom do zunanje financiranja (Cowling, Ross & Rocha, 2020).

2.1.2 Učinkovitost ukrepov

Učinkovitost posameznih ukrepov pri omejevanju prenosljivosti virusa je še vedno slabo razumljena. Zaradi vplivov na umrljivost in socialne cene nekaterih intervencij je pomembno razumeti relativno učinkovitost ukrepov. Z upoštevanjem učinkov, ki so jih na širjenje pandemije imeli zajezitveni ukrepi med prvim valom, lahko v prihodnosti države sprejemajo odločitve na temelju več informacij o učinkovitosti sprejetih ukrepov (Brauner in drugi, 2021, str. 7).

Brauner in drugi (2021) so uporabili enega izmed pristopov preučevanja učinkovitosti ukrepov, kjer so dokazovali, da so NPI skupno sicer učinkoviti pri zmanjševanju faktorja R_0 , vendar ne vsi enako. Brauner in drugi so preučevali ukrepe v 41 državah med januarjem in majem 2020 ter ocenili učinkovitost ukrepov. Države so uvedle različne kombinacije ukrepov v različnih vrstnih redih in z različnimi rezultati. S povezovanjem različnih ukrepov, datumov implementacij in številom umrlih so izolirali učinke posameznih ukrepov. Rezultate so dobili z 11 analizami občutljivosti pod 206 eksperimentalnimi pogoji. Čeprav vrednosti variirajo med posameznimi državami, se kažejo splošni trendi, ki so predstavljeni na sliki 6. Za opredelitev teh trendov so učinke ukrepov razdelili kot majhne, zmerne in velike. Na sliki 6 je prikazana mediana znižanja faktorja R_0 in 95-odstotni intervali ob uvedbi posameznega ukrepa (Brauner in drugi, 2021).

Slika 6: Učinkovitost ukrepov pri zniževanju faktorja R_0 v 41 državah od januarja do maja 2020

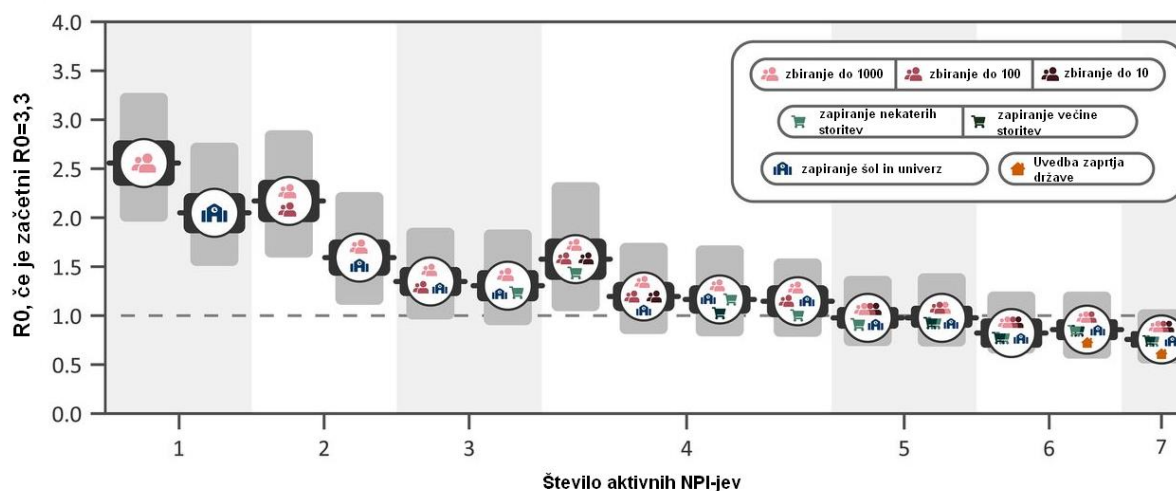


Prirejeno po Brauner in drugi (2021).

Rezultati kažejo, da vsi obravnavani NPI niso enako učinkoviti. Zapiranje šol in fakultet se je v raziskavi izkazalo za visoko učinkovito pri omejevanju širjenja virusa, ki povzroča bolezen Covid-19. Prav tako ima velik učinek tudi omejitve zbiranja, predvsem pri omejevanju zbiranja do 10 ljudi (42-odstotno znižanje faktorja R_0). Srednji do visok učinek ima tudi omejevanje zbiranja do 100 ljudi (34-odstotno znižanje faktorja R_0) (Brauner in drugi, 2021). Ciljno zapiranje storitev z visokim tveganjem okužbe, kot so na primer restavracije, bari in nočni klubi, ima majhen do srednji učinek (18-odstotno znižanje faktorja R_0). Zapiranje vseh nenujnih dejavnosti za osebne storitve ima srednji učinek (27-odstotno znižanje faktorja R_0). Ko so že vsi ti ukrepi v veljavi, rezultati kažejo, da imajo dodatna obvezna zaprtja države samo majhen dodaten učinek (13-odstotno znižanje faktorja R_0). Rezultati raziskave tako kažejo, da bi se z uporabo učinkovitih ukrepov države lahko izognile zaprtju države in kljub temu obvladovale epidemijo (Brauner in drugi, 2021).

Preučevali so tudi učinkovitost različnih kombinacij NPI, ki so prikazane na sliki 7. Po ugotovitvah v raziskavi, ob predpostavki, da je začetni R_0 3,3, nekatere kombinacije ukrepov, kot so zaprte storitve z visokim tveganjem okužbe, omejevanje zbiranja do 10 ljudi ter zaprte šole in univerze, znižajo faktor R_0 pod 1. To pomaga vladam učinkoviteje nadzorovati potek epidemije, tako da se osredotočajo na vpeljevanje učinkovitejših NPI in tako zmanjšajo breme na družbo, gospodarstvo in na vsakodnevno življenje prebivalcev (Brauner in drugi, 2021). Lahovnik (intervju, 19. julij 2021) meni, da so zapiranja nujna za učinkovito obvladovanje epidemije, sploh v razmerah, ko ni na voljo cepiva ali učinkovitega zdravila.

Slika 7: Učinkovitost kombinacij NPI pri zniževanju faktorja R_0 v obdobju od januarja 2020 do maja 2020



Prirejeno po Brauner in drugi (2021).

2.1.3 Možne strategije spopadanja s krizo Covid-19

V teoriji obstaja več strategij za obvladovanje pandemij: Laissez-faire, čredna imunost in cepljenje ter uvedba zajezitvenih ukrepov. V nadaljevanju so teoretične strategije podrobneje opisane:

- Laissez-faire

Ena izmed teoretičnih možnosti za strategijo obvladovanja epidemij je Laissez-faire, pri čemer velja domneva, da ni sprejet nobeden izmed zajezitvenih ukrepov. Ta strategija je uporabljena zgolj ilustrativno, kajti vse države, izpostavljene pandemiji, so uvedle vsaj nekatere izmed ukrepov (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020, str. 18). Če se države ob pojavitvi virusa ne bi odzvale, bi umrl velik delež prebivalstva, starega nad 65 let (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). Majhen padec BDP-ja, vendar veliko število smrtnih žrtev pusti dolgotrajno sled na gospodarski dejavnosti. Kratkoročno daje ta strategija sicer boljše rezultate, vendar je tukaj pomembno opazovati tudi dolgoročne gospodarske stroške zaradi visokega števila smrtnih žrtev (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020, str. 5). Spremembe v kratkoročni gospodarski dejavnosti so v večjem delu povzročene s strani okuženih (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020, str. 16) in potrošnikov, ki v času negotovosti ali strahu pred okužbo spremenijo svoje vedenje (Coibion, Georgarakos, Gorodnichenko, Kenny & Weber, 2021, str. 5) prostovoljno, če začutijo veliko tveganje za okužbo (Born, Dietrich & Müller, 2021). Kljub manjšemu padcu potrošnje, investicij in dela v začetnih mesecih pandemije se ti hitro vrnejo nazaj blizu predpandemične stopnje. Vendar več smrtnih žrtev vodi v dolgotrajnejše izgube v gospodarstvu (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020). Upoštevati je treba tudi za enkrat še neznanе gospodarske stroške pri

dolgoročnejših posledicah tistih, ki so virus preživeli (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). Če predvidevamo, da je smrtnost pandemije koronavirusne bolezni Covid-19 0,37-odstotna, umre kar 0,22 % svetovnega prebivalstva (ob predpostavki, da se okuži 60 % svetovnega prebivalstva), kar se izrazi predvsem pri dolgoročni potrošnji (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020). Pustiti vse, tako kot je, je tudi etično in moralno sporno, saj je treba zagotoviti zaščito najranljivejših v družbi (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021).

- Čredna imunost in cepljenje

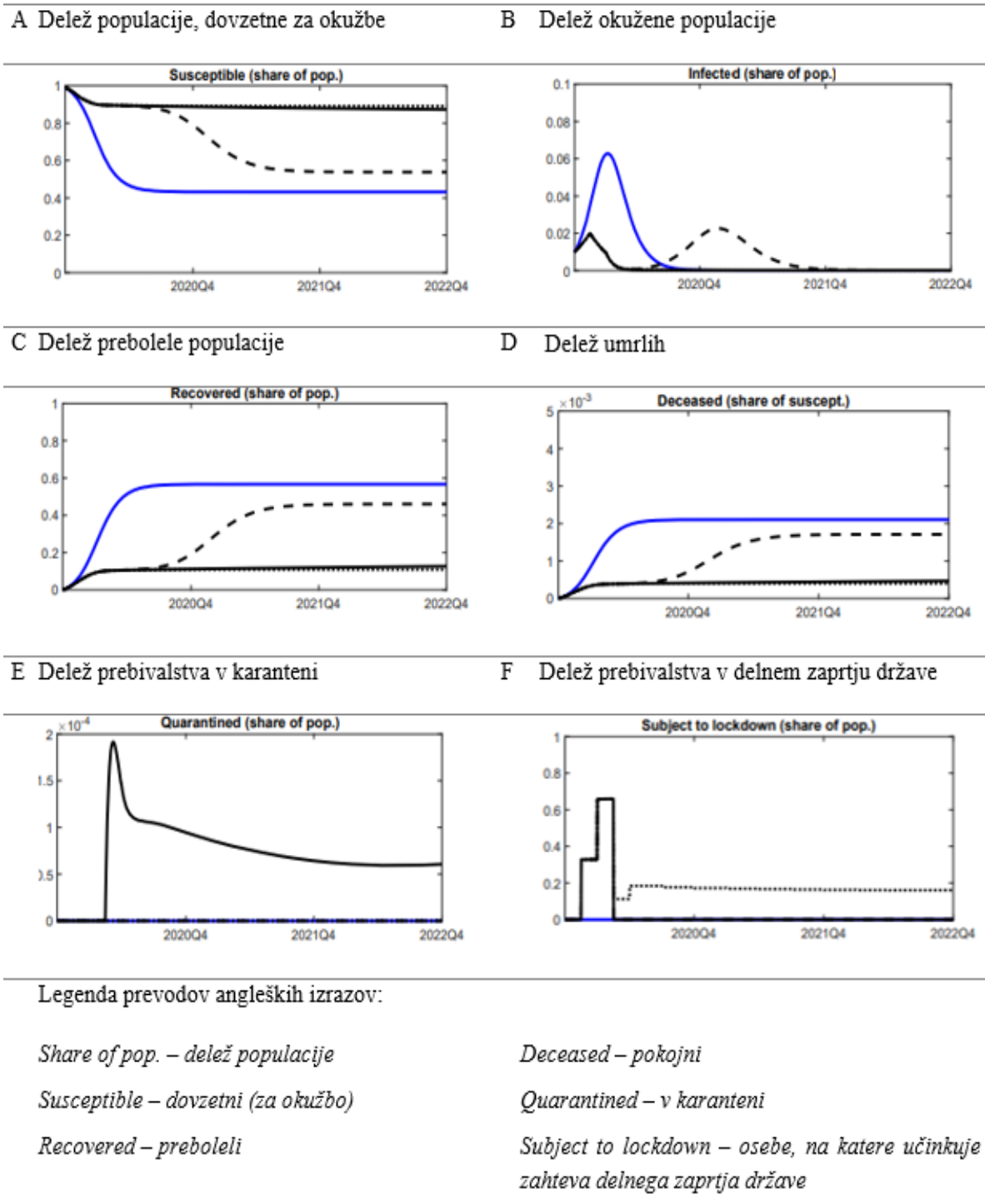
Ena izmed teoretičnih možnosti je dovolj visoka »čredna« imunost (Eichenbaum, Rebelo & Trabandt, 2020, str. 3). To pomeni, da je imunost populacije tako visoka, da se prekine prenos virusa (Kadkhoda, 2021). Čredna imunost je lahko dosežena z dovolj visokim deležem prebolelih ali z dovolj visokim deležem cepljenih. To strategijo je v prvih mesecih pandemije koronavirusne bolezni Covid-19, ob odsotnosti cepiva, uporabljala Velika Britanija. Proces čredne imunosti na temelju velikega obolevanja in prebolevanja prinese tudi veliko primerov, ko ljudje ne okrevajo, ampak umrejo. Zato Eichenbaum, Rebelo & Trabandt, (2020, str. 3) navajajo, da to ni optimalna strategija. Čredna imunost se lahko doseže tudi z dovolj velikim deležem cepljene populacije, kar ne ogroža življenj kot čredna imunost na temelju dovolj velike naravne imunosti kot posledice prebolevanja bolezni. Po napovedih naj bi najhitreje okrevale ravno države z visokim deležem cepljenih, vendar bo pri tem treba upoštevati pravično distribucijo cepiv med državami (Kadkhoda, 2021).

- Uvedba zaježitvenih ukrepov

Zaježitveni ukrepi so predstavljeni v podpoglavju 2.1.1. Angelini, Damjanović, Pariès in Zimic (2020) so v raziskavi primerjali zaježitvene ukrepe s strategijo Laissez Faire (slika 8). Na sliki 8 modra črta predstavlja strategijo Laissez faire, črna črta predstavlja ciljne zaježitvene ukrepe v obliki testiranja, odkrivanja obolelih, zaprtij države in odrejanja karanten, ki se nadaljujejo tudi v drugem valu, črtkana črta predstavlja generalne zaježitvene ukrepe, pri katerih vlada ne testira, odkriva obolelih in odreja karanten, ki se po prvem valu ukinejo, in pikčasta predstavlja splošne ukrepe vseskozi (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020, str. 30).

Zaježitveni ukrepi v primerjavi z Laissez faire omejijo delež okuženih (slika 8, B) in umrlih (slika 8, D). Vendar zaradi manjšega deleža prebolelih pri strategiji z uvedbo zaježitvenih ukrepov obstaja večja možnost ponovnega vala (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020). Če se po prvem valu ne uvedejo dodatni zaježitveni ukrepi ali zadržijo že uveljavljeni, delež okuženih hitro naraste in drugi val doseže vrh pozimi 2020 (črtkana črta, slika 8). Temu se lahko izognemo s karanteno okoli 30 % okuženih (črna črta, slika 8). Druga možnost, da se izognemo ponovnemu izbruhu, je, da ohranimo nizko širjenje virusa s splošnimi omejitvami, tako da obdržimo R0 faktor pod 1 (pikčasta črta, slika 8) in ohranimo približno 20 % populacije v delnem zaprtju države (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020).

Slika 8: Kazalniki pri primerjavi različnih kombinacij zaježitvenih ukrepov in *Laissez faire*

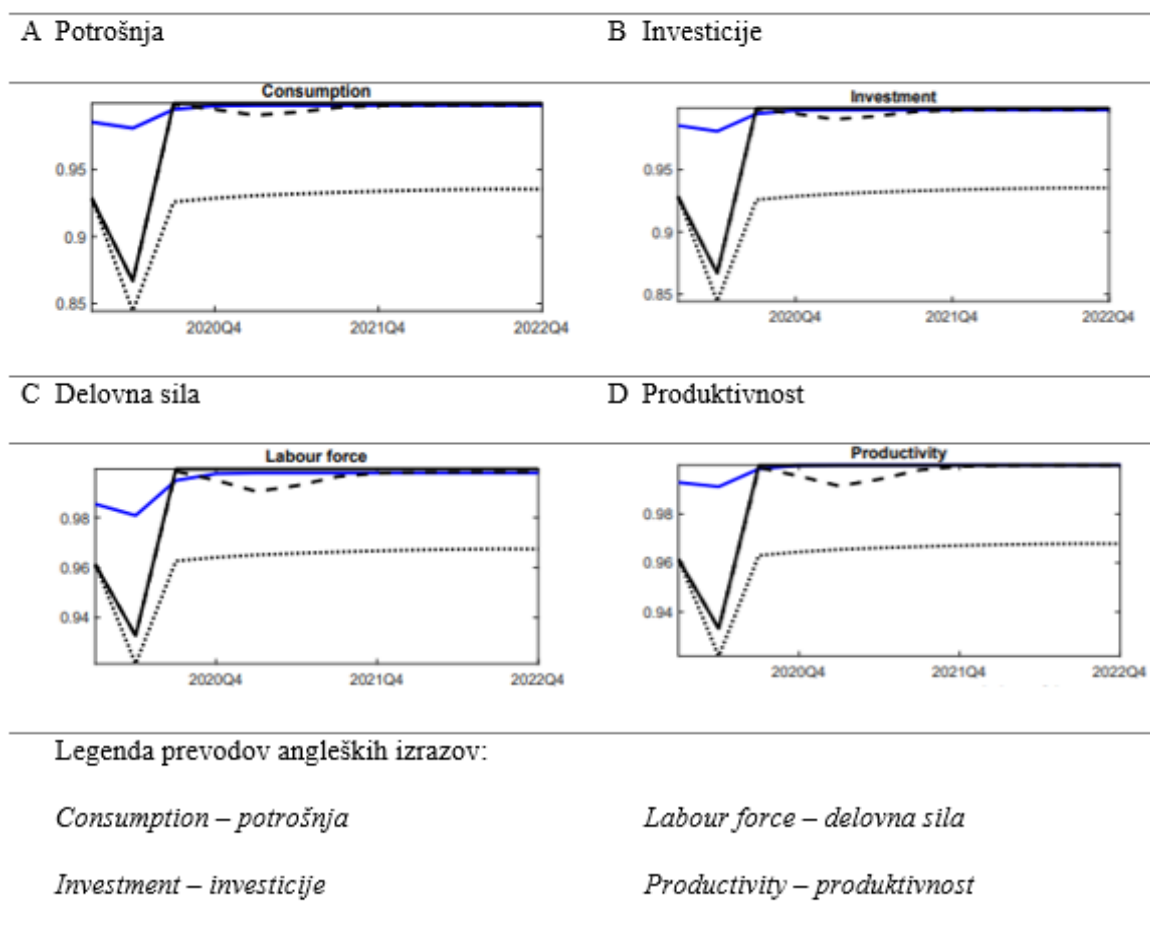


Prيرهeno po Angelini, Damjanović, Pariès in Zimic (2020).

Čeprav zaježitveni ukrepi zmanjšajo število umrlih do šestkrat v primerjavi s strategijo *Laissez-faire*, s sabo nosijo veliko večje gospodarske stroške v prvi polovici leta 2020. Potrošnja, investicije in zaposlenost padejo pod povprečno raven (slika 9) (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020). Ciljne zaježitvene strategije (črna črta, slika 9) se

izkažejo za ekstremno učinkovite z gospodarske pespektive, saj se že v drugi polovici leta 2020 kazalniki vrnejo blizu predpandemične ravni, v tretjem četrtletju leta 2020 je sprememba glede na predhodno leto že nevtralna (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020). Če splošni zaježitveni ukrepi po prvem valu niso podaljšani ali niso sprejeti dodatni ukrepi (črtkana črta, slika 9), pride do drugega vala, vendar so obremenitve na kazalnike majhne v primerjavi z ravnmi v prvi polovici 2020, prebližujemo se celo Laissez-faire, z manjšim vrhom. Splošni zaježitveni ukrepi, ki so še vedno v veljavi od prvega vala, vodijo do stalne nižje stopnje kazalnikov (pikčasta črta), saj je še vedno pod delnim zaprtjem države določen del populacije. Strategija, ki se zanaša na delno zaprtje države dela prebivalstva dlje časa, generira negativno obremenitev na potrošnjo, investicije in zaposlenost (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020).

Slika 9: Gospodarski kazalniki pri primerjavi različnih kombinacij zaježitvenih ukrepov in *Laissez faire*



Prيرهeno po Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic (2020).

Ciljne zaježitvene strategije (črna črta, slika 9) vodijo do V-recesije, kjer BDP občutno pade v prvem četrtletju, vendar že v naslednjem četrtletju skoči nazaj, blizu predpandemični ravni. Če odločevalci z ukrepi preveč popustijo, pride do drugega vala. Okrevanje gospodarstva ne

bo tako hitro kot v primeru prvega vala, ampak bo nastala L-recesija (črtkasta črta, slika 9). L-recesija nastane tudi v primeru, ko so vseskozi v veljavi splošni ukrepi (pikčasta črta, slika 9) (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020).

2.1.4 Kompromis med gospodarsko dejavnostjo in zdravjem

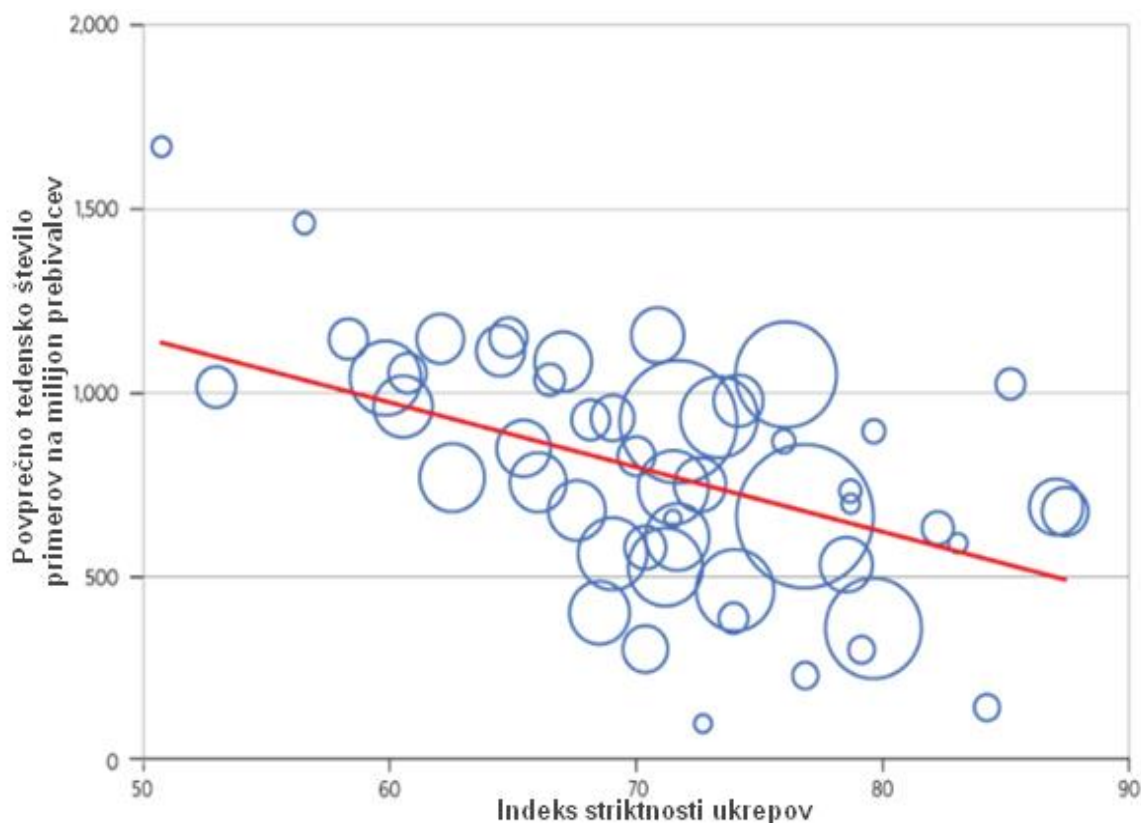
Izbira strategije je pogosto prikazana kot kompromis (angl. trade off) med reševanjem življenj in reševanjem gospodarstev (Sheridan, Andersen, Hansen & Johannesen, 2020). Glavni izziv za državne odločevalce in pripravljavce strategij je kompromis med normalno gospodarsko dejavnostjo in minimiziranjem zdravstvenih tveganj (Eichenbaum, Rebelo & Trabandt, 2020, str. 19). Ivanc (intervju, 23. junij 2021), predstavnik GZS, meni, da je pravo ravnotežje težko najti, saj je situacija odvisna tudi od spoštovanja sprejetih ukrepov med prebivalstvom, pri čemer je zelo pomembna ustrezna in jasna komunikacija s prebivalstvom.

Ena izmed glavnih odločitev, s katerimi so se spoprijemali državni odločevalci v pandemiji koronavirusne bolezni Covid-19, je, ali naj zaprejo gospodarske dejavnosti za upočasnitev širjenja virusa. Veliko potrošnje (angl. consumption) se zgodi na lokacijah z visoko gostoto ljudi (na primer restavracije, trgovine) ali tam, kjer storitve vsebujejo fizični stik (na primer frizerji, zobozdravniki), kar pripomore k širjenju virusa. Zato se je veliko vlad/odločevalcev odločilo, da omejijo gospodarske dejavnosti. To pomeni, da strožji zaježitveni ukrepi omejijo virus in hkrati povzročijo gospodarsko škodo. Vendar ni upoštevana možnost, da virus sam povzroči škodo gospodarstvu tudi brez zaježitvenih ukrepov, saj ljudje zmanjšajo potrošnjo zaradi zdravstvenih tveganj (Sheridan, Andersen, Hansen & Johannesen, 2020).

Če gospodinjstva zmanjšajo potrošnjo prostovoljno, ima s tega vidika zaprtje države manjši vpliv. Vendar ima drugi strani lahko zaprtje države posreden pozitiven vpliv na gospodarstvo – z zaprtji države učinkoviteje zmanjšamo širjenje virusa, zato po ukinitvi le-tega ljudje zaradi manjše nevarnosti okužbe ponovno povečajo potrošnjo. To velja sploh za tiste, za katere je verjetno, da bodo utrpeli hujši potek bolezni. Zapiranje celotne države ali posameznih sektorjev z visoko možnostjo prenosa virusa vpliva na odločitve posameznikov z nizkim tveganjem hujšega poteka bolezni, medtem ko so visoko tvegani posamezniki višje gospodarsko dejavni, ko je zmanjšana možnost prenosa virusa (Sheridan, Andersen, Hansen & Johannesen, 2020).

Tudi raziskava, ki sta jo opravila Famiglietti in Leibovici (2021), je pokazala, da morajo državni politiki, odločevalci in pripravljavci državnih strategij upoštevati najboljši kompromis med zdravstvenimi in gospodarskimi rezultati pri uveljavljanju zaježitvenih ukrepov. Raziskovala sta vpliv strožjih in restriktivnih ukrepov na število okuženih in število brezposelnih ter ali so imele države s strožjimi ukrepi tudi manjše število okuženih na milijon prebivalcev med marcem in oktobrom 2020. Slika 10 kaže razmerje med restriktivnostjo ukrepov in številom okuženih na milijon prebivalcev v ZDA.

Slika 10: Vpliv restriktivnih ukrepov na število okuženih na milijon prebivalcev v ZDA med marcem 2020 in oktobrom 2020

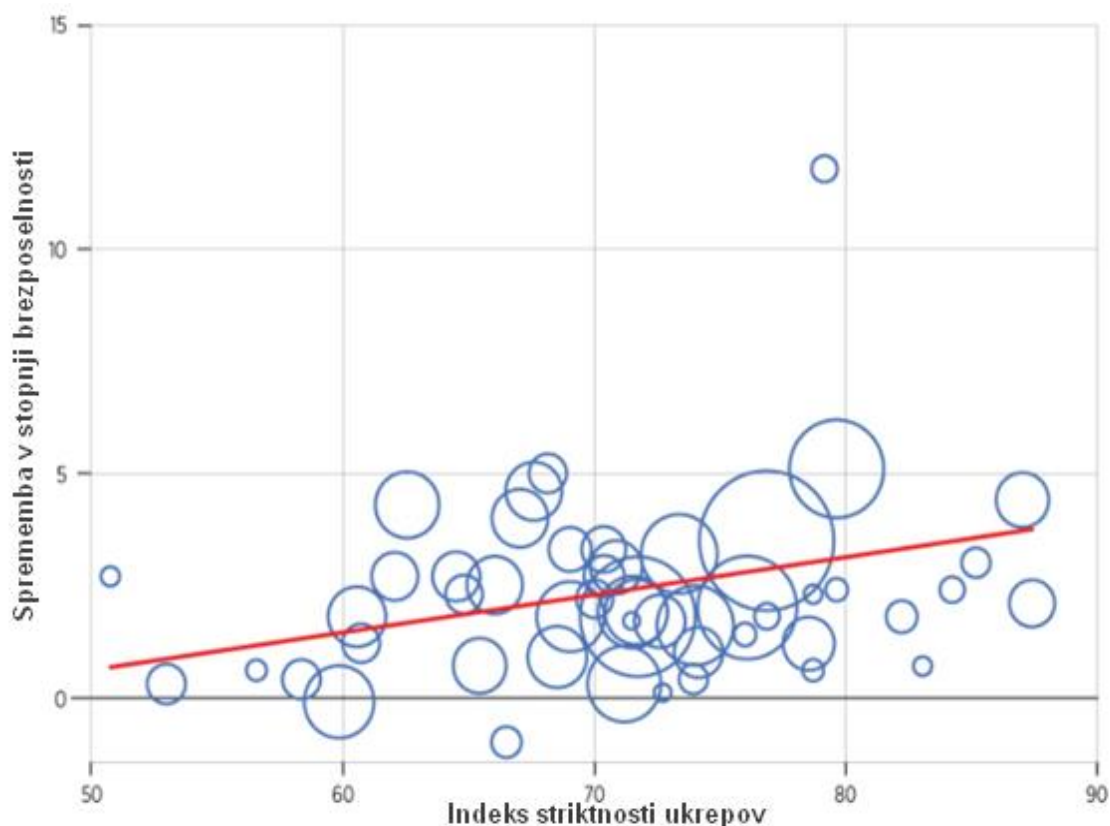


Prirejeno po Famiglietti & Leibovici (2021).

Slika 10 na x-osi prikazuje maksimalni mesečni indeks striktnosti ukrepov med marcem in oktobrom, y-os predstavlja število primerov na milijon prebivalcev. Modri krogi predstavljajo zvezne države (velikost kroga je odvisna od števila prebivalcev), katerih položaj je odvisen od striktnosti ukrepov in povprečnega števila primerov okužb na milijon prebivalcev. Med striktnostjo ukrepov in širjenjem okužbe je negativna povezava. Države s strožjimi ukrepi imajo manj okužb s Covidom-19 (Famiglietti & Leibovici, 2021).

Nadaljnje so raziskovali vpliv zaježitvenih ukrepov na gospodarstvo v preučevanih državah ZDA. Uporabili so kazalnik stopnje brezposelnosti v preučevanem obdobju (marec–oktober 2020), ki je na sliki 11 na y-osi. Spremenljivki imata pozitivno povezavo – strožji ukrepi vodijo v višjo stopnjo brezposelnosti (Famiglietti & Leibovici, 2021). Po mnenju Lahovnika (intervju, 19. julij 2021) ne gre za kompromis med gospodarsko dejavnostjo in zdravjem, saj omejevanje virusa ni samo v interesu zdravstva ampak tudi v interesu gospodarstva. Ukrepi so tudi v interesu gospodarstva, saj so delavci in potrošniki zdravi, kar omogoča normalno delovanje gospodarstva. Gre za iskanje kompromisa med hitrostjo in obsegom zapiranja na eni strani in na drugi strani sproščanja, za optimalen rezultat (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021).

Slika 11: Vpliv restriktivnih ukrepov na spremembo v stopnji brezposelnosti v ZDA med marcem 2020 in oktobrom 2020



Prirejeno po Famiglietti & Leibovici (2021).

2.1.5 Optimalna strategija

Eichenbaum, Rebelo & Trabandt (2020) navajajo, da bi se državni odločevalci morali osredotočiti na zaježitvene strategije, ki zmanjšajo potrošnjo in ure dela. Z zmanjšanjem gospodarskih interakcij med ljudmi bi se zaostrovala recesija, vendar bi se hkrati zviševala družbena blaginja z vidika zmanjšanja števila smrtnih žrtev zaradi okužbe s Covid-19 (Eichenbaum, Rebelo & Trabandt, 2020, str. 1). Ugotavljajo, da je treba poiskati takšno strategijo, ki omeji gospodarske dejavnosti na takšno raven, da so epidemija in smrtne žrtve pod nadzorom. Zato ugotavljajo, da je epidemijo najboljšo omejevati s sprejemanjem zaježitvenih ukrepov. Vendar se pri tem pojavi težava, saj prebivalstvo ne doseže kritične ravni imunosti za izogib ponovnim izbruhom pandemije (Eichenbaum, Rebelo & Trabandt, 2020).

Optimalna strategija je zato po mnenju Eichenbaum, Rebelo in Trabandt (2020, str. 3) tista, ki zgradi dobršen delež populacije, ki je imun, omeji potrošnjo tam, kjer so pozitivni učinki na omejevanje epidemije veliki in takrat, kadar je število okuženih v porastu (Eichenbaum, Rebelo & Trabandt, 2020). Takšna strategija vsebuje postopno povečevanje zaježitvenih ukrepov, ko okužbe naraščajo, in počasno sproščanje ukrepov, ko delež okuženih pada in se

bliža kritični ravni imunosti (Eichenbaum, Rebelo & Trabandt, 2020, str. 17). Izbiro strategije olajša prisotnost ali velika možnost odkritja cepiva. S prisotnostjo cepiv je optimalno takoj uvesti striktno ukrepe, z namenom minimiziranja smrtnih žrtev. Optimalno je namreč zmanjšati in preložiti vrh okužb v pričakovanju odkritja cepiva ali ob odkritju cepiva. Ob pojavitvi zdravil ljudje postanejo bolj pripravljeni za vključevanje v tržne dejavnosti, ker je manj možnosti okužb ali so manjše pričakovane posledice, če do okužbe dejansko pride (Eichenbaum, Rebelo & Trabandt, 2020, str. 18).

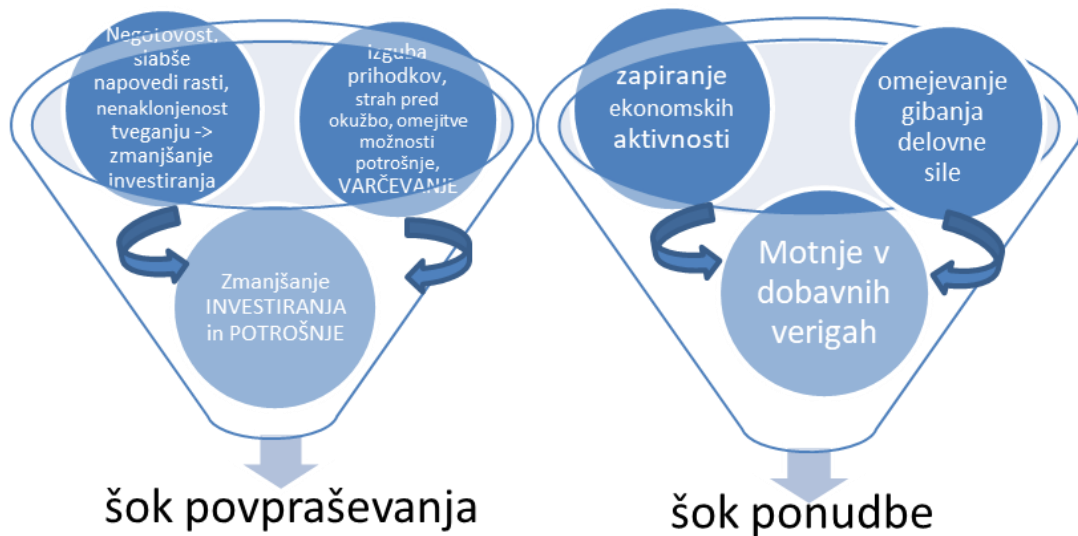
Alvarez, Argente in Lippi (2020) so za določitev optimalne strategije iskali preprost model. Izsledki njihove raziskave kažejo, da optimalna strategija variira skozi čas kot funkcija deleža okuženih, domneve o vrednosti statističnega življenja in dovzetnost za okužbe v populaciji. Z uporabo te funkcije lahko odločevalci nadzorujejo število smrtnih žrtev ob sočasnem minimiziranju stroškov zaprtja države.

Ob predpostavki, da cepivo za pandemijo ni na voljo, da obstaja možnost testiranja in da je okužen 1 % prebivalstva, optimalna strategija, za odločevalca, ki želi nadzorovati število smrtnih žrtev in minimizirati stroške zaprtja države, tako predpisuje striktno zaprtje države z začetkom dva tedna po izbruhu pandemije in pokrije 60 % populacije po enem mesecu. Po enem mesecu se postopoma sprošča, tako da po treh mesecih pokriva 20 % populacije. Intenziteta zaprtja države je odvisna od stopnje umrljivosti kot funkcije okuženih in od domneve o vrednosti statističnega življenja. Ob predpostavki, da imajo odločevalci in pripravljavci strategij le en instrument za spopadanje s pandemijo, in sicer zaprtje države za prebivalstvo, to predstavlja kompromis med stroški zaprtja države in stopnjo umrljivosti (Alvarez, Argente & Lippi, 2020).

2.2 Gospodarske posledice

Pandemija koronavirusne bolezni Covid-19 je zdravstveni in ekonomski šok, zato so bile uvedene serije ukrepov in odzivov na epidemijo (Hosny, 2021). Z zaježitvenimi ukrepi so poskušali zaježiti širjenje virusa in z gospodarskimi ukrepi zagotoviti preživetje gospodarstvu za hitrejši ponovni zagon (Lahovnik, intervju, 19. julij, 2021). Cilj ukrepov proti zaježitvi virusa, ki povzroča bolezen Covid-19, je omejitev pandemije, vendar so ti ukrepi pogosto v nasprotju z gospodarstvom (Famiglietti & Leibovici, 2021). Narava krize Covid-19 tvori ogromen izziv za makroekonomske modele (Angelini, Damjanović, Pariès & Zimic, 2020), ki predstavljajo zdravje in stabilnost državnih gospodarstev (Jena, Majhi, Kalli, Managi & Majhi, 2021, str. 324). Negotovost je pogosta v makroekonomskih kazalnikih, kar predstavlja izziv za raziskovalce pri napovedovanju prihodnosti v neprestano spreminjajočem se okolju (Jena, Majhi, Kalli, Managi & Majhi, 2021, str. 325). Negotovo je bilo v krizi Covid-19 predvsem obdobje med marcem in aprilom, ko se še ni vedelo, kako se bodo ukrepi implementirali v praksi in kakšen vpliv bodo imeli (Ivanc, intervju, 23. junij 2021). Kriza Covid-19 je prinesla veliko šokov na strani ponudbe in povpraševanja (slika 12). Velike šoke na strani ponudbe in povpraševanja povzročajo tudi zaprtja države, ki imajo velik vpliv tudi na cikel proizvodnje ter prodaje blaga in storitev (Hosny, 2021).

Slika 12: Sočasen šok na strani ponudbe in povpraševanja ter vzroki zanj

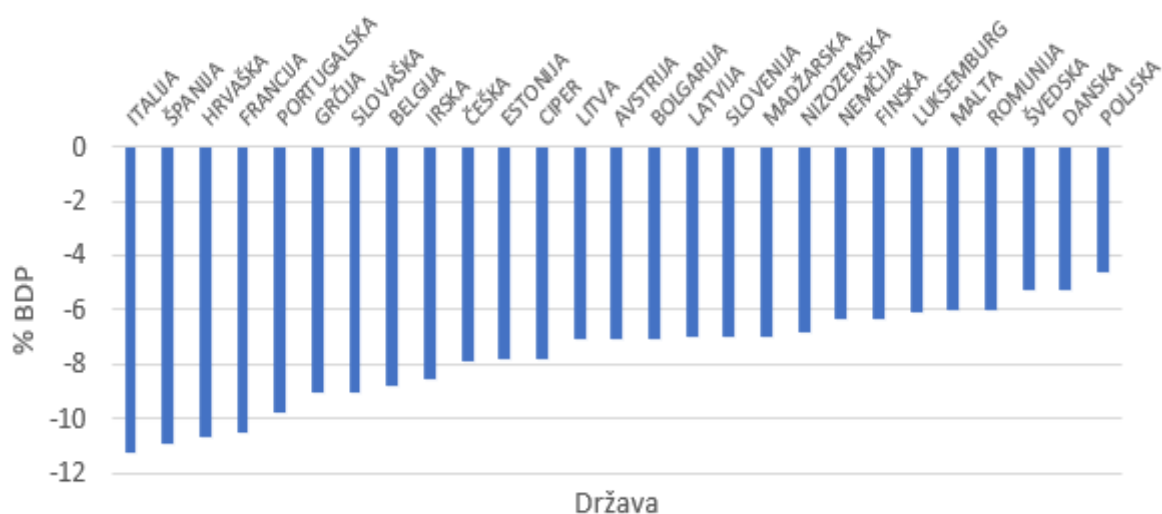


Prerejeno po Government of India (2021, str. 11).

Povpraševanje je upadlo predvsem ob prvem valu zaježitvenih ukrepov, zaradi nezmožnosti potrošnje in zaradi splošnega strahu glede prihodnosti, povečala se je tudi stopnja varčevanja (Ivanc, intervju, 23. junij 2021). Dejavniki, kot so povečanje negotovosti, nižja samozavest, izguba prihodkov, slabše napovedi rasti, strah pred okužbo, omejitve možnosti potrošnje, preventivna varčevanja in nenaklonjenost k tveganju, so pripeljali do zmanjšanja potrošnje in investicij, zaradi česar je prišlo do šoka na strani povpraševanja (Government of India, 2021). Zaradi zapiranja gospodarske dejavnosti, omejenega gibanja delovne sile (Government of India, 2021, str. 11) in motenj v funkcioniranju globalnih nabavnih verig (McKibbin & Fernando, 2020) je istočasno prišlo do šokov na strani ponudbe (Government of India, 2021, str. 11). Učinek šokov na strani ponudbe in povpraševanja skupaj deluje tako, ustvarja gospodarski šok in lahko ustvari recesijo (Eichenbaum, Rebelo & Trabandt, 2020, str. 1).

Vsa gospodarstva niso enako prizadeta zaradi krize Covid-19 (Sapir, 2020, str. 5) in tudi okrevanje je asimetrično (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). V EU je BDP leta 2020, glede na napovedi v letu 2019, najbolj upadel Italiji, Španiji in Hrvaški ter najmanj Poljski, Danski in Švedski glede na napovedi (slika 13). Zakaj prihaja do razlik? Potencialni dejavniki, ki vplivajo na stopnjo gospodarskega krčenja v posameznih državah, so striktnost zaprtij države, sprejeti ukrepi in strategije, struktura nacionalnih gospodarstev, javna zadolženost, fiskalna kapaciteta držav in sposobnost vlad, da se spopadejo s kolapsi v gospodarski dejavnosti ter kakovost vodenja in odločanja državnih odločevalcev (Sapir, 2020, str. 5). Bolj prizadete so tudi tiste države, ki imajo v sektorski strukturi večji delež nenujnih dejavnosti v storitvenih sektorjih (Meinen, Serafini & Papagelli, 2021, str. 3).

Slika 13: Padec BDP-ja v letu 2020 glede na napovedi v predhodnem letu za leto 2020 v državah EU



Prirejeno po Sapir (2020).

Sapir (2020) izpostavlja naslednje dejavnike, ki privedejo do različnih vplivov na gospodarstvo:

1. dejavnik: striktnost ukrepov

Prvi dejavnik je striktnosti ukrepov, ki so jih implementirale nacionalne, regionalne ali lokalne oblasti, ki se meri z indeksom striktnosti ukrepov, katerega vrednosti variirajo od 0 do 100 (Sapir, 2020, str. 5). Pogosto države z bolj striktnimi ukrepi doživljajo večji kratkoročni gospodarski padec (Sapir, 2020, str. 6).

2. dejavnik: gospodarska struktura držav

Učinki ukrepov na gospodarstvo so različni, velik vpliv ima tudi njihova struktura (Sapir, 2020), predvsem tam, kjer velik delež predstavljajo turizem in storitvene dejavnosti (Blanchard & Pisani-Ferry, 2021). Ukrepi bolj prizadenejo tiste panoge, ki so za potrošnika ali po mnenju državnih odločevalcev manj nujne, kot je turizem ali prosti čas, ki so bile bolj prizadete v primerjavi z nakupovanjem. Največji negativni vpliv krize Covid-19 na BDP tako občutijo države, katerih proizvodna struktura BDP-ja vsebuje večji delež turizma (Sapir, 2020, str. 5). V Evropi je tako ena izmed držav z največjim padcem BDP-ja Hrvaška, katere turizem predstavlja 19,9 % BDP-ja (Sapir, 2020, str. 5).

3. dejavnik: stopnja javne zadolženosti

Države z visoko stopnjo javne zadolženosti si ob visoki stopnji umrljivosti zaradi Covida-19 in posledično striktnosti ukrepov ne bodo mogle izposoditi denarja po relativno nizkih

stroških za pokrivanje stroškov krize Covid-19. Posledično, ker je njihov javni dolg visok, ne morejo implementirati ustreznih fiskalnih odzivov (Sapir, 2020, str. 5).

4. dejavnik: kakovost državnega vodenja

Kakovost vodenja določajo različni kazalniki, kot so politična stabilnost, odsotnost nasilja, učinkovitost vlade, kakovost nadzornih organov, pravna pravila in nadzorovanje korupcije (Sapir, 2020, str. 6).

Sapir (2020, str. 6) navaja, da ti dejavniki pojasnjujejo do 60 % razlik med državami pri vplivih krize Covid-19 na gospodarstvo. Meinen, Serafini in Papagelli (2021, str. 3) menijo, da so ključni dejavniki tudi trgovinske povezave (angl. trade linkages), saj predstavljajo povezavo med gospodarstvi. Kljub temu da imajo krize različne vzroke in procese, pogosto prizadenejo podobne kazalce, kot so BDP, stopnja brezposelnosti, stopnja produktivnosti, javni dolg in tako dalje, s katerimi merimo vplive na gospodarstvo. Zato je pri preučevanju gospodarskih posledic smiselno preučevati ravno slednje (Oravský, Tóth & Bánociová, 2020, str. 179). V nadaljevanju so predstavljeni izbrani ključni kazalniki, s katerimi je preučevano gospodarstvo v času krize Covid-19 v magistrskem delu: BDP, stopnja brezposelnosti, stopnja zasebne potrošnje in kazalnik produktivnosti.

2.2.1 BDP

Eden izmed ključnih kazalnikov, ki je kazalnik stanja gospodarstva, je BDP, ki opredeljuje gospodarsko zdravje države, rast in produktivnost. Gre za objektivni kazalnik za preučevanje stanja gospodarstva. Predstavlja skupno vrednost vseh končnih izdelkov in storitev, proizvedenih v državi, večinoma je merjen letno (O'Neill, 2021). Natančne napovedi omogočajo državnim odločevalcem in pripravljavcem strategij učinkovito načrtovanje prihodnjega gospodarskega razvoja (Jena, Majhi, Kalli, Managi & Majhi, 2021). BDP se izračunava po enačbi (1).

$$BDP = C + I + G + (X - M) \quad (1)$$

C = potrošnja (angl. consumption)

I = investicije (angl. investment)

G = državna poraba (angl. government spending)

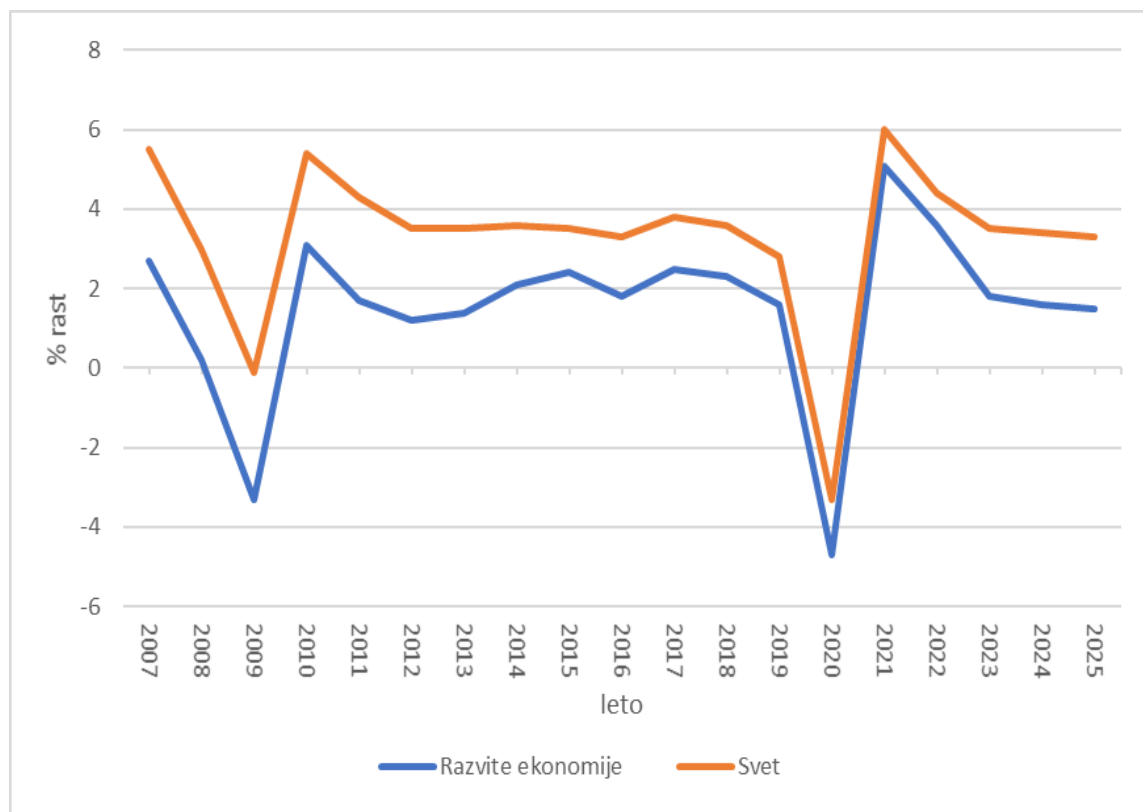
X = izvoz (angl. export)

M = uvoz (angl. import)

Globalni BDP je v letu 2020 padel glede na leto 2019 za 3,3 % (slika 14). Največji padec je bil zabeležen v Q2 2020. V naslednjem kvartalu so države beležile izrazito rast BDP-ja. Po

odpiranju gospodarstev v Q3 je sledil velik porast stopnje rasti BDP-ja, saj se je ponovno zagnala gospodarska dejavnost (IMF, 2021a).

Slika 14: Rast in predvidena rast BDP-ja v letih 2007–2025 glede na predhodno leto v razvitih gospodarstvih in svetu

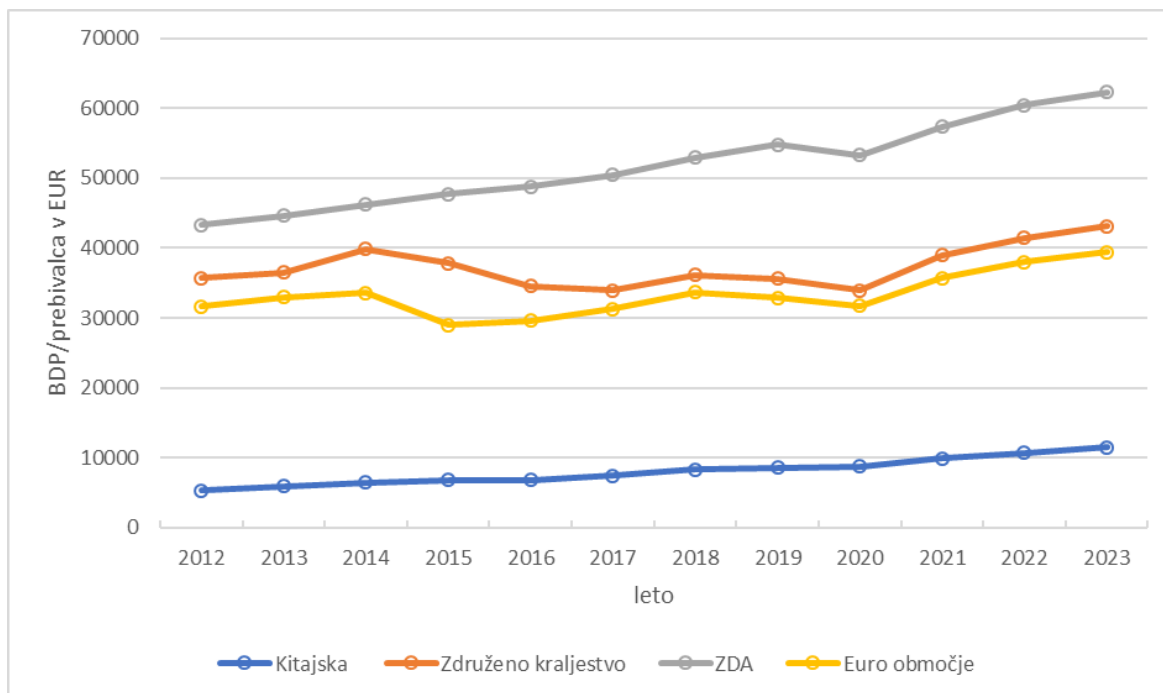


Prirejeno po IMF (2021a).

Vidimo, da je bil kratkoročni padec večji, kot je bil leta 2009 v času največjega upada BDP-ja krize 2008. V letu 2021 so se svetovna gospodarstva vrnila na predpandemično dejavnost, zato napovedujejo tudi do 6-odstotno rast BDP-ja glede na predhodno leto. Rast v razvitih gospodarstvih je nekoliko manj izrazita, kot v ostalih gospodarstvih (IMF, 2021a). Vse države niso enako hitro okrevale, razlike se pojavljajo tako po kontinentih kot posameznih državah.

BDP Kitajske je celo že presegel predpandemično raven leta 2020, medtem bodo države evroobmočja, ZDA in Velike Britanije po napovedih predpandemično raven dosegle leta 2021 (slika 15). Kitajska padca BDP-ja leta 2020 glede na predhodno leto ni zabeležila, zabeležili so le zmanjšano stopnjo rasti in padec BDP-ja v Q2 2020. Vzrok lahko iščemo v pravočasnih striktnih ukrepih in pripravljenosti na pandemije zaradi predhodnih spopadanj z nalezljivimi boleznimi (IMF, 2021b).

Slika 15: Rast in predvidena rast BDP-ja na prebivalca v letih 2012–2023 glede na predhodno leto na Kitajskem, v Združenem kraljestvu, ZDA in evroobmočju



Prirejeno po IMF (2021b).

2.2.2 Stopnja brezposelnosti

Stopnja brezposelnosti je glavni kazalec za prikaz stanja na trgu dela. Predstavlja zmožnost gospodarstev za generiranje zaposlitev za tiste, ki želijo delati, vendar ne morejo, kljub temu da so na voljo za delo in dejavno iščejo zaposlitev. Gre za kazalec, ki predstavlja učinkovitost gospodarstva, da absorbira svojo delovno silo (ILOSTAT, brez datuma a). ILO opredeljuje kot brezposelne osebe vse, ki a) niso zaposleni ali samozaposleni, b) so na voljo za delo in c) iščejo delo. Delovno aktivna populacija je opredeljena kot osebe, starejše od 15 let in mlajše od 65 let. Podatke o brezposelnosti je težko primerjati na svetovni ravni, saj se državne opredelitve brezposelne osebe in opredelitve delovno aktivne populacije razlikujejo (ILOSTAT, brez datuma a). Stopnja brezposelnosti se izračuna po enačbi 2 ali 3.

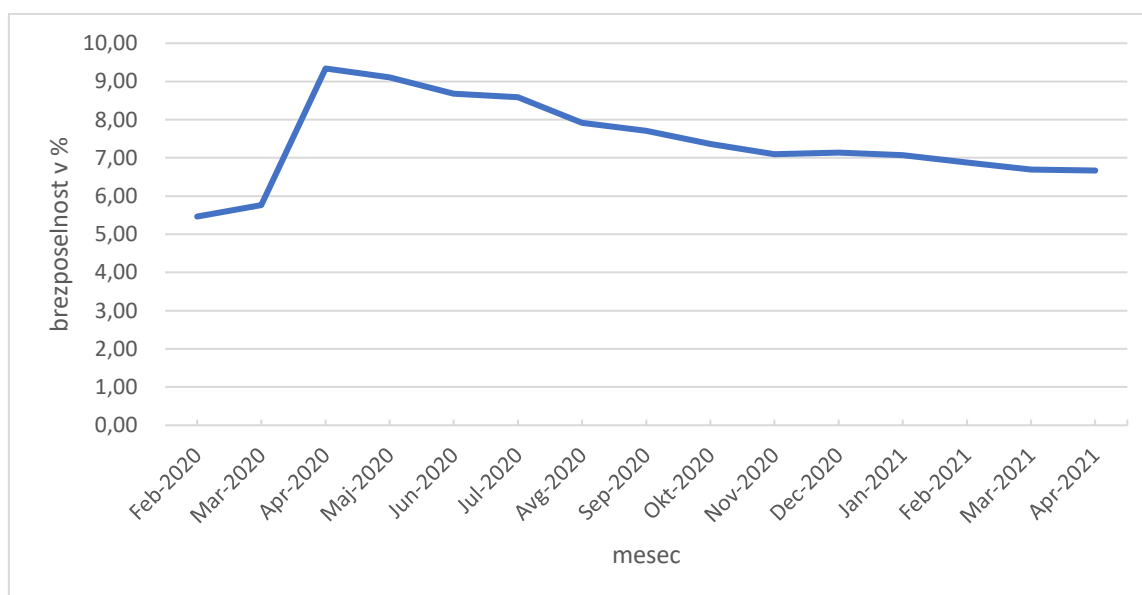
$$\text{Stopnja brezposelnosti} = \frac{\text{število brezposelnih oseb}}{\text{razpoložljiva delovna sila}} \quad (2)$$

$$\text{Stopnja brezposelnosti} = \frac{\text{število brezposelnih oseb}}{\text{število zaposlenih oseb} + \text{brezposelne osebe}} \quad (3)$$

Brezposelnost se je v državah OECD aprila 2020 povečala na 9 % (slika 16). Marca 2021 se je ta vrnila na 6,5 %, kar je za 1,3 % več kot v obdobju pred krizo Covid-19 februarja 2020. Predvsem se je zvišala brezposelnost pri mladih, starih pod 25 let, ki je aprila 2021 znašala 14,0 %. Uporabljeni podatki so desezonirani in izračunani glede na vso za delo sposobno

prebivalstvo, glede na ILO opredelitev brezposelnosti (OECD, 2021e). Možnost primerjave brezposelnosti med OECD-članicami je dosežena z upoštevanjem mednarodnih ILO-standardov (ILOSTAT, brez datuma a). Zaposlenost in brezposelnost naj bi dosegli predpandemične stopnje v večini držav šele konec leta 2022 (OECD, 2021e). Leta 2020 je bilo na svetovni ravni izgubljenih 8,8 % delovnih ur, kar je enako kot 255 milijonov delovnih mest za polni delovni čas. Polovica izgubljenih ur je nastala zaradi izgube zaposlitve in ostala polovica zaradi skrajšanega delovnega časa (Committee for the Coordination of Statistical Activities, 2021).

Slika 16: Gibanje stopnje brezposelnosti v OECD-državah od februarja 2020 do aprila 2021



Prirjeno po <https://stats.oecd.org/>.

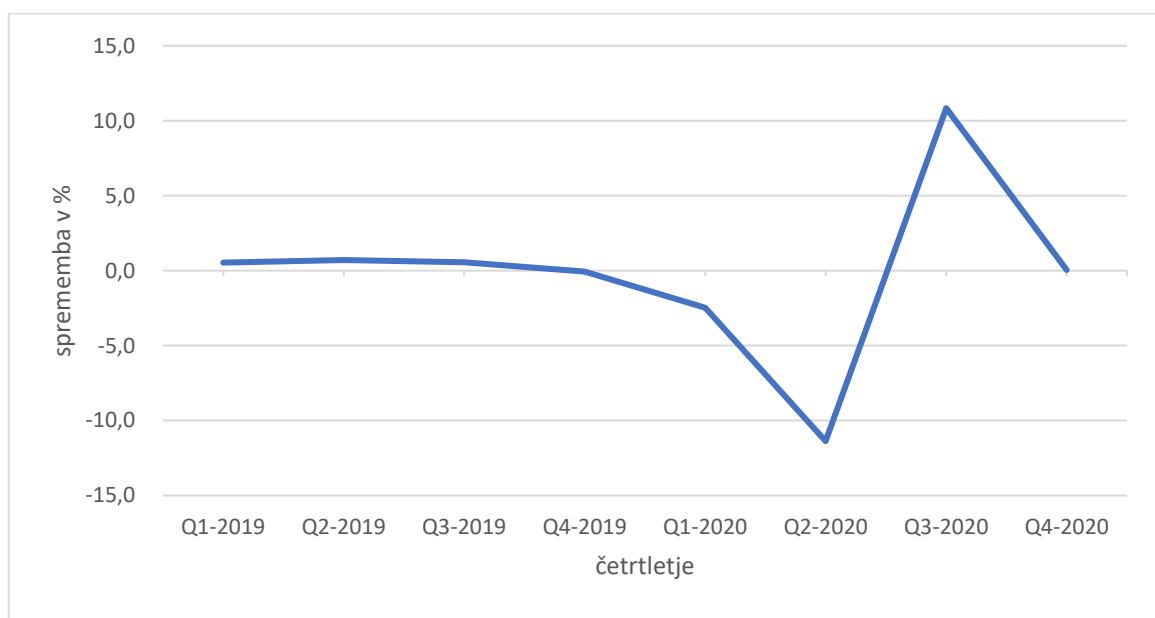
2.2.3 Stopnja zasebne potrošnje in varčevanje

Večja negotovost vodi gospodinjstva v zmanjšanje zasebne potrošnje in varčevanje v naslednjih mesecih (Coibion, Georgarakos, Gorodnichenko, Kenny & Weber, 2021, str. 5). Predvsem se zmanjšajo nakupi nepokvarljivih izdelkov (angl. non-durable goods), luksuznih dobrin in storitev. Poleg tega večja negotovost vodi v zmanjšanje nagnjenja k investiranju v tvegane finančne investicije in kriptovalute. Negotovost ima velik vpliv na potrošnjo posameznikov, ki so zaposleni v bolj tveganih sektorjih. Učinek zmanjšanja zasebne potrošnje ima velik vpliv na gospodarstva in vpliva na makroekonomske rezultate (Coibion, Georgarakos, Gorodnichenko, Kenny & Weber, 2021, str. 2), saj zasebna potrošnja tipično predstavlja okoli 60 % BDP-ja (OECD, 2021b). Odločitev potrošnikov, da zmanjšajo potrošnjo, sicer zmanjša število smrtnih žrtev zaradi pandemije, vendar ista odločitev zaostri gospodarske posledice (Eichenbaum, Rebelo & Trabandt, 2020, str. 1).

V času krize Covid-19 med aprilom 2020 in oktobrom 2020 so potrošnja najbolj zmanjšale zlasti dohodkovno ogrožene skupine, kamor sodijo zaposleni v kritičnih sektorjih v času pandemije (na primer turizem). Ugotovitve Christellis, Georgarakos, Jappelli in Kenny (2020) kažejo, da ciljne intervencije vlade za zmanjšanje finančnih skrbi ogroženih skupin pomagajo ohranjati potrošnja ravni bližje normalni tudi v časih kriz. Zasebna potrošnja je v OECD-državah v drugem četrtletju v letu 2020 padla za 12 % glede na prvo četrtletje (slika 17). Podatki so sezonsko prilagojeni (OECD, 2021b). Na enačbi 4 je razviden izračun odstotne rasti zasebne potrošnje, pri čemer n predstavlja tekoče četrtletje.

$$\% \text{ rast zasebne potrošnje} = \frac{\text{zasebna potrošnja } n}{\text{zasebna potrošnja } n-1} * 100 \quad (4)$$

Slika 17: Rast zasebne potrošnje glede na predhodno četrtletje v državah OECD, od Q3 2019 do Q4 2020

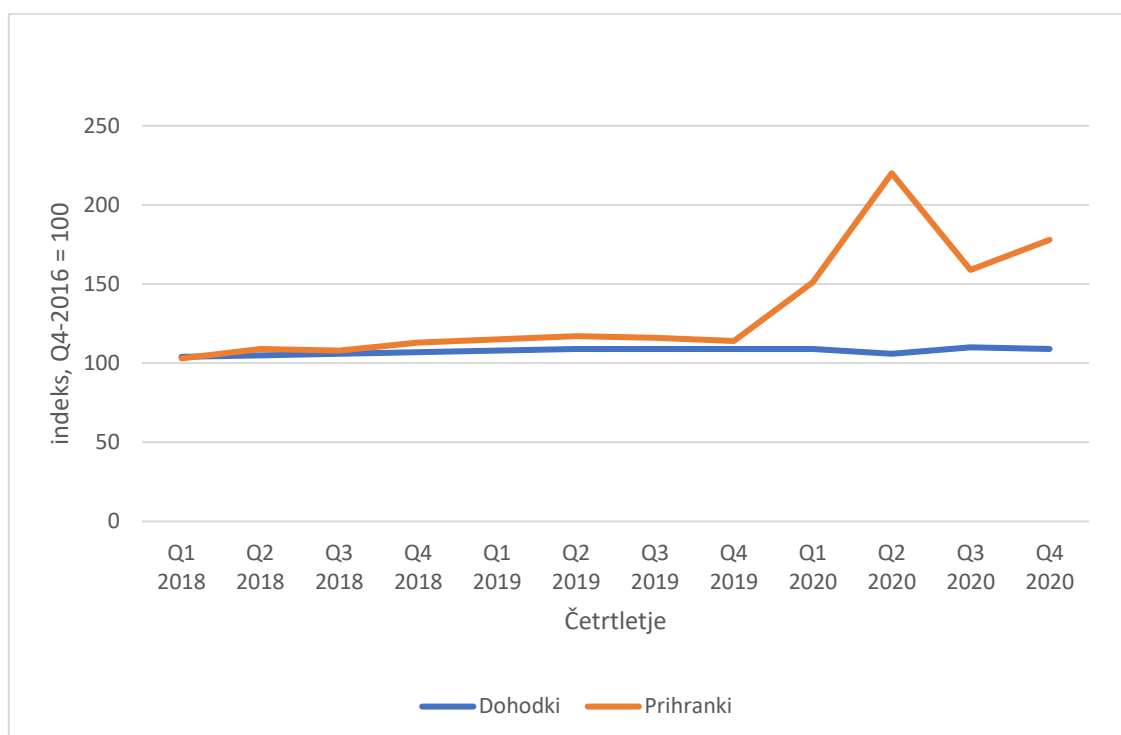


Prirejeno po OECD (2021b).

Kriza Covid-19 je bila povezana z visoko stopnjo negotovosti, zato je potrošnja padla predvsem v drugem četrtletju 2020. V povprečju je zasebna potrošnja padla za 10 % glede na enako obdobje leta 2019 (Christellis, Georgarakos, Jappelli & Kenny, 2020, str. 2). Coibion, Georgarakos, Gorodnichenko, Kenny in Weber so z opazovanjem 10.000 gospodinjstev v času krize Covid-19 od aprila 2020 do oktobra 2020 ugotovili, da se je med krizo Covid-19 najbolj zmanjšala potrošnja za rekreacijo oziroma zabavo (ki vključuje tudi vstopnice za kino/gledališča, članstva v fitnessih in tako dalje). Nekaj tega zmanjšanja je sicer povezanega z navodili za samoizolacijo in zaprtjem določenih storitev, vendar ima vpliv na zmanjšano potrošnja za te namene tudi povečana negotovost (Coibion, Georgarakos, Gorodnichenko, Kenny & Weber, 2021). Zasebna potrošnja je tesno povezana z varčevanjem gospodinjstev (angl. household savings). Varčevanje gospodinjstev lahko predstavlja veliko gospodarsko tveganje, še posebej v razvitih gospodarstvih. Slika 18 kaže naraščanje

varčevanja v času pandemije. V evroobmočju se je stopnja varčevanja v času krize Covid-19 skoraj podvojila in je dosegla 25 %. Čeprav se prihodki gospodinjstev nagibajo navzdol v klasičnih gospodarskih krizah, so paketi gospodarskih ukrepov pomoči, ki so jih implementirale države, povzročili, da so dohodki ostali stabilni v času krize Covid-19. Povečano varčevanje so spodbudili ekonomski ukrepi pomoči, ki so vplivali na sposobnost potrošnje in varčevanja (Euro Area Statistics, 2021). Poraba vsaj deleža odvečnega varčevanja bi občutno dvignila BDP (OECD, 2021a).

Slika 18: Indeks gibanja dohodkov in prihrankov (varčevanja) v obdobju Q1-2018 do Q4-2021 glede na Q4-2016

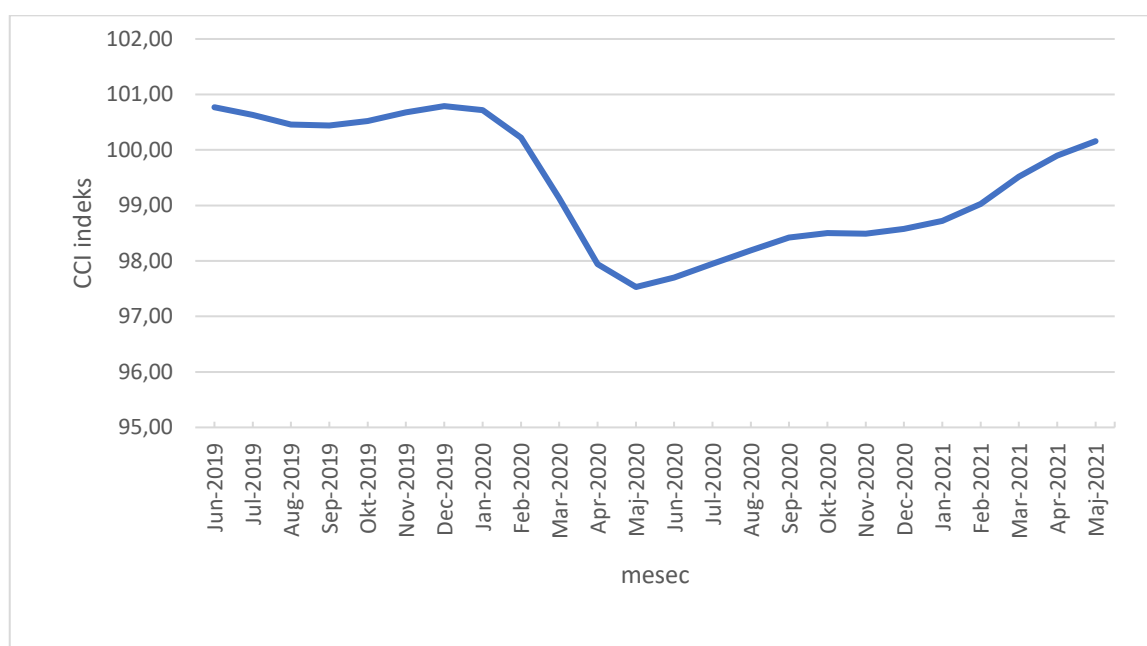


Prirjeno po Euro area statistics (2021).

Kazalnik za prihodnji razvoj zasebne potrošnje in varčevanje je indeks zaupanja potrošnikov (angl. Consumer confidence index, v nadaljevanju CCI), ki temelji na pričakovani finančni situaciji, pogledu potrošnikov na splošno gospodarsko situacijo, brezposelnosti in njihovi zmožnosti varčevanja. Kazalnik nad 100 signalizira samozavest potrošnikov glede splošne gospodarske situacije, kazalnik pod 100 kaže na pesimističen odnos, ki se bo najverjetneje odražal v tendenci potrošnikov za povečanje varčevanja in manjšo potrošnjo (OECD, 2021c).

CCI je marca 2020 v OECD-državah upadel pod 100 in dosegel minimum konec aprila 2020 (slika 19). Za tem je enakomerno rasel. Rast se je upočasnila v drugem valu epidemije, ko se je ponovno povečala negotovost. Z umirjanjem razmer in cepljenjem je CCI-kazalnik maja 2021 prvič po februarju 2020 presegel vrednost nad 100, kar signalizira samozavest potrošnikov (OECD, 2021c).

Slika 19: Gibanje CCI-kazalnika od junija 2019 od maja 2021 v državah OECD



Prirjeno po OECD (2021c).

2.2.4 Kazalnik produktivnosti in vpliv na panoge

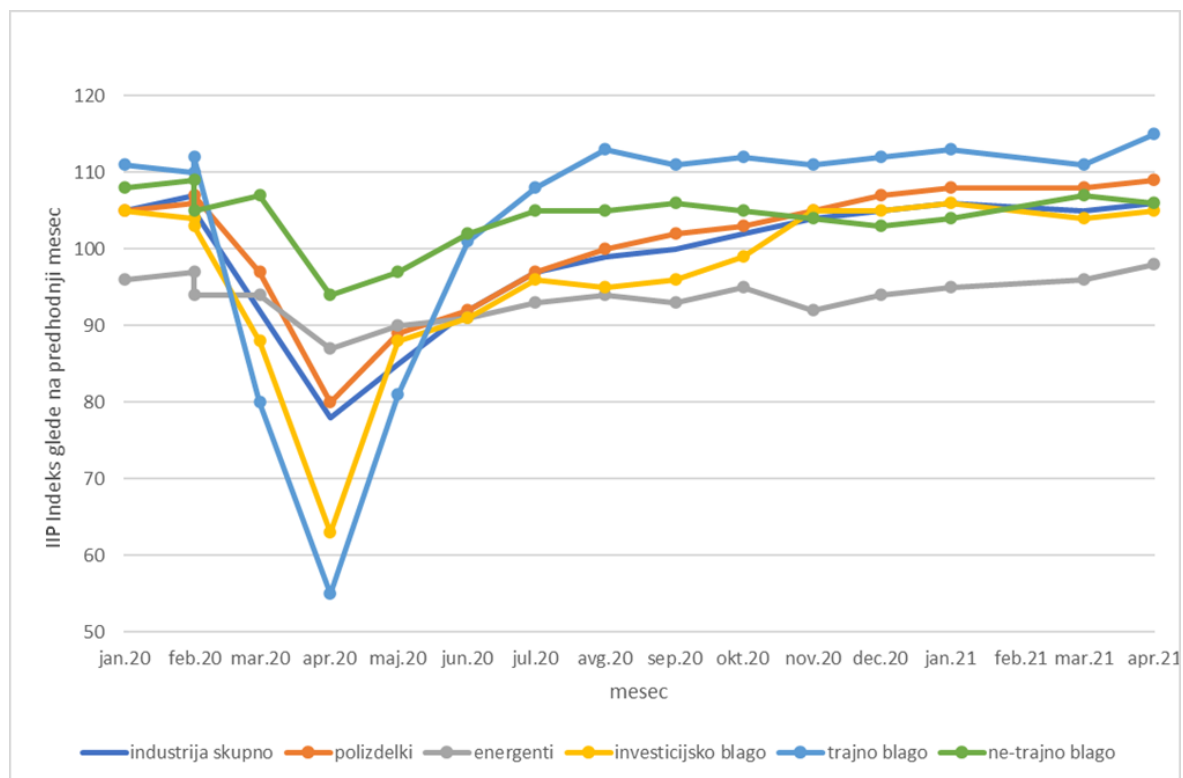
Kazalnik industrijske produktivnosti, indeks industrijske proizvodnje (angl. production index, v nadaljevanju IIP) je kazalnik poslovnega cikla, ki meri gibanje obsega dodane vrednosti (angl. output) v faktorskih stroških (Eurostat statistics explained, 2019). IIP je občutno upadel predvsem med zaprtji države, vendar se je svetovna raven produktivnosti že septembra vrnila na predpandemično raven (Committee for the Coordination of Statistical Activities, 2021).

Industrija je dejavnost, pri kateri omejitve močno vplivajo na poslovanje in pri kateri se ponovna gospodarska dejavnost težje vzpostavi, ker gre pri proizvodnji za kompleksen splet izdelkov (Ivanc, intervju, 23. junij 2021). Marca 2020 je industrijska produktivnost v EU padla za 10,1 % in aprila 2020 za 19 % v primerjavi s predhodnim mesecem (Eurostat Statistics explained, 2021). Tem padcem je sledila okrepitev (Eurostat, 2021) v naslednjih mesecih, industrijska produktivnost je bila marca 2021 na 99,5-odstotni ravni predhodnega leta (Eurostat Statistics explained, 2021). Največji odklon od normalne ravni industrijske dejavnosti je bil aprila 2020, dejavnost je bila za 25 % nižja. Ne glede na skromno rast v zadnjih mesecih je industrijska produkcija aprila 2021 na 100,3-odstotni ravni v primerjavi z ravnjo tik pred krizo Covid-19.

Slika 20 prikazuje razvoj industrijske produkcije med januarjem 2020 in aprilom 2021 glede na predhodni mesec v glavnih industrijskih skupinah v EU. Med prvim valom pandemije koronavijsne bolezni Covid-19 je najbolj upadla proizvodnja trajnega blaga (angl. durable consumer goods) in najmanj proizvodnja netrajnega blaga (angl. non-durable consumer

goods) (Eurostat Statistics explained, 2021). Med industrijskimi dejavnostmi so bile najbolj prizadete proizvodnje motornih vozil, pohištva, tekstila in tako dalje (Eurostat, 2021).

Slika 20: Razvoj industrijske produkcije v glavnih industrijskih skupinah od januarja 2020 do aprila 2021 v EU



Prirejeno po Eurostat statistics explained (2021).

Za spremljanje vplivov krize Covid-19 na gospodarstvo so Deb, Furceri, Ostry in Tawk (2020) izbrali spremljanje spremenljivke emisij dušikovega dioksida (v nadaljevanju NO_2). Nižje emisije NO_2 so tesno povezane z nižjimi gospodarskimi spremenljivkami, kot je na primer industrijska proizvodnja (Deb, Furceri, Ostry & Tawk, 2020). Emisije NO_2 občutno upadejo po tem, ko so bili uvedeni zaježitveni ukrepi (Deb, Furceri, Ostry & Tawk, 2020).

Upad produktivnosti ni bil enak v vseh panogah, saj so panoge različno izpostavljene vladnim omejitvam, odvisno od tega, do katere mere je lahko zagotovljeno socialno distanciranje, ali gre za nujne dejavnosti in ali so lahko aktivnosti izvajane na daljavo (Meinen, Serafini & Papagelli, 2021, str. 6). Tako so na primer trgovine, ki prodajajo hrano in zdravila, ostale veskozi odprte (Eurostat, 2021). Najbolj prizadeti panogi sta bili turistična in letalska panoga. Mednarodni turizem je leta 2020 upadel za 74 % glede na predhodno leto (Committee for the Coordination of Statistical Activities, 2021), potniški letalski promet je upadel za 60 % v letu 2020 glede na leto 2019 in je bil na ravni leta 2003. V aprilu 2020 je, glede na enako obdobje leta 2019, potniški promet upadel za 92 % (Committee for the Coordination of Statistical Activities, 2021).

Meinen, Serafini in Papagelli (2021) ugotavljajo, da je upad odvisen od možnosti dela na daljavo (angl. teleworkability) in sektorske izpostavljenosti tveganju za okužbe (tabela 2). Panoge, ki imajo nizko možnost dela na daljavo ali te možnosti nimajo, so kmetijstvo (angl. agriculture), gradbeništvo (angl. construction), proizvodnja (angl. manufacturing) ter prodaja na drobno in debelo (angl. retail and wholesale). Najbolj izpostavljeni sta prodaja na drobno in debelo, saj imata visoko tveganje za okužbe in nizko možnost dela na daljavo. S teh dveh vidikov sta najmanj izpostavljeni finančna in zavarovalniška panoga, saj imata nizko stopnjo tveganja za okužbe in visoko možnost dela na daljavo (Meinen, Serafini & Papagelli, 2021).

Tabela 2: Sektorske izpostavljenosti šoku zaradi krize Covid-19

		Možnost dela na daljavo		
		Nizka	Srednja	Visoka
Sektorska izpostavljenost	Nizka	Kmetijstvo; gradbeništvo	-	Finančna in zavarovalniška panoga
	Srednja	Proizvodnja	Profesionalne storitve	Informatika in komunikacije
	Visoka	Prodaja na drobno in debelo	Umetnost, šport, zabava	-

Prirejeno po Meinen, Serafini & Papagelli (2021).

2.3 Kaj se lahko naučimo iz krize Covid-19 za prihodnost?

Ena izmed ključnih lekcij je ta, da sta pomembni dobro vodenje in usmerjanje za koordiniran odziv celotne države ter pravočasen dostop do ustreznih informacij (Lee, Chiew & Khong, 2020). Okrepiti je treba decentraliziran management in omogočiti premik virov na zdravstveni sektor (Kuhlmann, Hellström, Ramber & Reiter, 2021). Nekatere odločitve državnih odločevalcev so bile sprejete brez ali s premalo ozira na vse vidike posledic, ki jih bodo sprejeti ukrepi imeli na gospodarstvo in družbo. Dejavnije bi morali biti vključeni tudi javni in zasebni sektorji, na katere bodo te odločitve imele največji vpliv (Amin, 2021). Sprejete odločitve naj temeljijo na dokazljivih dejstvih ter pravočasnih in ustreznih informacijah. Pomembna je globalizacija informacij. Poleg tega morajo javnosti biti podane razumljive in konsistentne informacije, ki med seboj niso kontradiktorne, saj se s kontradiktornimi informacijami lahko izgubi zaupanje javnosti. Splet je bil v času izbruha pandemije poplavljen z informacijami o pandemiji, na temelju katerih so bili zaključki

narejeni na osnovi statističnih podatkov znanstvenikov brez medicinskega ali epidemiološkega znanja, zato je v pandemijah še toliko pomembnejši dostop do kakovostnih podatkov in zavedanje omejitvev. Predvsem podatki, z določenimi omejitvami, ne smejo biti javnosti predstavljeni kot dejstva, če to niso (Saqr & Wasson, 2020, str. 6). Javna ozaveščenost in zaupanje strokovnim informacijam sta eni zmed glavnih mehanizmov za zajezitev virusa. Lažne ali napačne informacije (Amin, 2021), teorije zarote (Saqr & Wasson, 2020) in miti med prebivalci povečujejo število smrtnih žrtev (Amin, 2021).

Svet je čedalje bolj globaliziran in države sveta so vedno bolj povezane med sabo, vendar je po drugi strani ravno zaradi tega ranljivejši z vidika nalezljivih bolezni, saj virusi ne spoštujejo geografskih meja (Saqr & Wasson, 2020, str. 5). Virus, ko povzroča bolezen Covid-19, se je hitro razširil na globalno raven, v roku nekaj tednov (Kellerman, 2020), zato je bilo že od samega začetka pomembno uravnoteženo globalno lovljenje med zdravstvenimi ukrepi za reševanje življenj in trošenji za lažji zagon gospodarstev (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). Veliko je še prostora pri globalnem sodelovanju na tem področju, predvsem v smislu deljenja informacij, saj je globalno sodelovanje ključnega pomena pri obvladovanju sodobnih izzivov (Amin, 2021). Globalno zdravje je namreč skupna globalna odgovornost, zato je potrebna tudi globalna rešitev za zajezitev pandemij (Saqr & Wasson, 2020). Nacionalne vlade bi si morale za prioritete postaviti javno zdravje, kajti v današnjem globaliziranem svetu lahko dejanja na tem področju vplivajo na globalno zdravje. Vendar poenoteni globalni standardi za zdravstvene sisteme še ne obstajajo (Amin, 2021).

Po desetletjih rasti svetovne trgovine, turizma, mednarodnega sodelovanja se je v času krize Covid-19 globalizacija upočasnila. Globalizacija ne bo izginila, vendar je pomembno, da se prilagodimo izzivom v prihodnosti, ki morajo biti naslovljeni tudi na lokalni ravni (Moore & Collins, 2021). Zato so države med seboj v veliki globalni odvisnosti, kar se je v tej krizi izkazalo predvsem z motnjami v dobaviteljski verigi. Zaradi teh motenj se pojavlja trend deglobalizacije, saj bodo nekatera podjetja skrajšala dobavne verige in jih potegnili bližje k sebi. Daljše oskrbovalne verige so bolj izpostavljene krizam, kot je kriza Covid-19. Ekstremna globalizacija tako ne prinaša samo prednosti, ampak tudi nevarnosti. Na začetku krize Covid-19 je potekala dirka za zaščitno opremo, vsaka država je naprej reševala samo sebe. Zato bi države morale poskušati zagotoviti večjo stopnjo samooskrbe, predvsem za zaščitno opremo, energijo, hrano, nujne življenjske dobrine in medicinsko opremo (Lahovnik, intervju, 19. julij, 2021), tako da imajo tudi v primeru izbruha pripravljene zaloge zaščitnega materiala ali zmogljivosti za proizvodnjo le-tega (Kuhlmann, Hellström, Ramber & Reiter, 2021). V času prvotnega izbruha je pomembno tudi hitro povečanje zmogljivosti za testiranje, še preden se virus preveč razširi. Ena izmed lekcij, ki jo lahko državni odločevalci odnesejo iz krize Covid-19, je tudi dejstvo, da sta zdravje in gospodarstvo zelo povezani in da je zdravje državljanov steber močnega gospodarstva. Zato mora biti zdravje obravnavano kot investicija (Amin, 2021).

Državni odločevalci se lahko naučijo največ prav od držav, ki so se uspešno borile s pandemijo koronavirusne bolezni Covid-19 in predhodnimi pandemijami, kot sta Singapur

in Kitajska. Singapur je bil eden izmed najbolj prizadetih območij zaradi izbruha SARS-a leta 2003. Od takrat naprej je Singapur gradil na pripravljenosti ob morebitnih novih izbruhih nalezljivih boleznih. Razvili so državni načrt pripravljenosti ob pandemijah, kjer so natančno opredelili tveganja in možne odzive, ki so proporcionalni tveganjem. Zgradili so tudi Nacionalni center za nalezljive bolezni (angl. National Centre for Infectious Diseases), kjer imajo 330 postelj za paciente z nalezljivimi boleznimi ter kjer izvajajo laboratorijske in klinične raziskave. Zato so se tudi uspešno spopadali tudi s pandemijo koronavirusne bolezni Covid-19, s karantenami, sledenjem stikom, testiranjem in tako dalje že od samega začetka (Lee, Chiew & Khong, 2020). S preučevanjem odzivov na krizo Covid-19 in posledic, ki so jih ti odzivi prinesli, imajo državni odločevalci priložnost, da naredijo pozitivne spremembe v svojih odzivih v naslednjih krizah (Amin, 2021). Pandemija koronavirusne bolezni Covid-19 prav gotovo ni zadnja globalna pandemija, zato se moramo naučiti, kaj bi lahko naredili bolje, da se v prihodnosti izognemo tem napakam (Saqr & Wasson, 2020).

3 PRIMERJAVA IN KRITIČNA ANALIZA DRŽAVNIH STRATEGIJ IN VPLIVOV NA GOSPODARSTVO SLOVENIJE, ŠVEDSKE IN VELIKE BRITANIJE V ČASU KRIZE COVID-19

Medtem ko so epidemiologi v zgodovini težje napovedali začetek epidemij (na primer kolere), so leta 2020 evropski epidemiologi vedeli, kaj jih bo zadelo. Kajti lahko so opazovali pritajeno širjenje novega koronavirusa SARS-CoV-2 iz Kitajske po svetu. Februarja 2020 je virus SARS-Cov-2 prodril v evropske države (Anderson, Hollingsworth, Baggaley, Maddren & Vegvari, 2021). Za primerjavo državnih strategij in posledic v času krize Covid-19 so bile izbrane Slovenija, Švedska in Velika Britanija. Vse sodijo med razvite države, imajo demokratično politično ureditev, razvito zdravstveno infrastrukturo in so evropske države. Podobno je potekal tudi razvoj pandemije koronavirusne bolezni Covid-19 (Worldometers, brez datuma). Švedska in Slovenija sta tudi članici EU, medtem ko je Velika Britanija iz EU izstopila 1. januarja 2021 (IMF, brez datuma). Vendar se države razlikujejo v odzivih in strategijah na pandemijo koronavirusne bolezni Covid-19.

Slovenije je manjša država kontinentalne Evrope, ki je uvedla stroge ukrepe od samega začetka ter jih prilagajala glede na število okuženih in postopno odpirala posamezne dele gospodarstva (Our world in data, brez datuma). Švedska je nordijska država, katere odziv na pandemijo je bil manj invaziven kot pri drugih državah, osredotočali so se na ublažitev pandemije in ne ustavitvev (Ludvigsson, 2020), saj večina zaježitvenih ukrepov zaradi pravne ureditve države ni bila obvezna, ampak so bili priporočeni. Velika Britanija, država, ki je z morjem ločena od kontinentalne Evrope, je po začetni strategiji čredne imunosti uvedla stroge zaježitvene ukrepe. Sedaj pospešeno cepijo. Poleg izzivov zaradi krize Covid-19 se Velika Britanija prilagaja tudi posledicam Brexita (Anderson, Hollingsworth, Baggaley, Maddren & Vegvari, 2021). Vse preučevane države so poleg zaježitvenih ukrepov uvedle tudi izdatne gospodarske državne pomoči za ublažitev šoka na gospodarstvo (Boone, Haugh, Pain & Salins, 2020, str. 37).

Položaj gospodarstev preučevanih držav je odsev sprejetih strategij in ukrepov ter tudi drugih dejavnikov, ki so navedeni v poglavju 2.2: gospodarske strukture držav, stopnje javne zadolženosti, kakovosti državnega vodenja, trgovinskih povezav, institucionalnih in kulturnih pogojev in tako dalje, zato je pri primerjavi držav dobro poznati razlike med njimi na teh področjih (Sapir, 2020). Izmed preučevanih držav je imela največji javni dolg pred krizo Covid-19 leta 2019 Velika Britanija (85,2 % BDP) (<https://stats.oecd.org/>), sledi ji Slovenija, kjer je javni dolg istega leta predstavljal 65,6 % BDP-ja (SURs, brez datuma). Najnižji javni dolg izmed preučevanih držav ima Švedska (<https://stats.oecd.org/>). Nizek javni dolg daje državam dobre pogoje za stimulacije s fiskalno politiko (Akkaya, Belfrage, Corbo & Di Casola, 2020). V nadaljevanju sledi natančnejša opredelitev ukrepov in strategij spopadanja preučevanih držav s krizo Covid-19 in opredelitev vplivov na gospodarstvo letih.

3.1 Ukrepi in strategije spopadanja preučevanih držav s krizo Covid-19

Preučevane države so za spopadanje s krizo Covid-19 sprejele zaježitvene ukrepe in gospodarske ukrepe pomoči države za lažje okrevanje gospodarstva (Boone, Haugh, Pain & Salins, 2020, str. 37). Potrebno je hitro in odločno ukrepanje, sicer so gospodarske in družbene posledice krize večje ter okrevanje dražje in počasnejše (Colbourn, 2020, str. 362).

Prvi primer okužbe z virusom, ki povzroča bolezen Covid-19 v Sloveniji je bil potrjen 4. marca 2020 (IMF, brez datuma). Do 30. junija 2021 je bilo potrjenih 257.335 primerov okužb, kar predstavlja 12,4 % prebivalstva, od katerih se je 4.419 primerov oziroma 1,7 % končalo s smrtnim izidom. Predvsem sta bila močna drugi in tretji val, ko je dnevno povprečje novih primerov preseгло tudi 3.000 (Worldometers, brez datuma). Slovenija uporablja strategijo spremljanja epidemiološke situacije z okrepljenim testiranjem in prilagajanjem ukrepov glede na spreminjanje števila okuženih (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, brez datuma). Uvedla je zaježitvene ukrepe z delnimi zaprtji države, poleg v poglavju 2.1.1 navedenih tudi policijsko uro, prepoved gibanja med občinami in regijami, nošenje maske na javnih površinah na prostem (IMF, brez datuma). Slovenija ima v Državnem načrtu zaščite in reševanja ob pojavu epidemije oziroma pandemije nalezljive bolezni, ki pomeni veliko grožnjo javnemu zdravju, natančno opredeljene protokole ukrepanja, za utečeno delovanje vseh ključnih deležnikov v državi. Ta načrt se sproži, kadar je razglašena pandemija oziroma epidemija nalezljive bolezni (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, brez datuma). Načrt je bil posodobljen julija 2021, na temelju izkušenj, pridobljenih v času pandemije koronavirusne bolezni Covid-19 od marca do maja (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, brez datuma). Ključni v slovenski strategiji so bili hitri, odločni ukrepi in dovolj velike gospodarske pomoči, ki so poslali jasen signal gospodarstvu in ljudem, da se bo storilo vse potrebno za ublažitev učinkov krize (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021).

Za pomoč gospodarstvu se je Slovenija odzvala podobno kot druge države, to je z obsežnimi fiskalnimi paketi, ki so bili namenjeni neposredno prebivalstvu in tudi gospodarstvu

(Interreg Europe, 2021). Uveljavila je več protikoronskih paketov, s katerimi so poskušali ublažiti posledice krize Covid-19 na gospodarstvo. Sprejeti so bili ukrep za odlog plačila davkov do 24 mesecev, nadomestila za plače za zaposlene na čakanju, temeljni dohodek za samozaposlene, enkratna pomoč za upokoјence in študente ter pomoč za korporativno likvidnost. Logika slovenskih ukrepov je bila odločno in takoj, zato da bo okrevanje gospodarstva čim hitreјše in bo ohranjenih čim več delovnih mest (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). Namen je bil zagotoviti ljudem, da jim bo zagotovljena socialna varnost, ter pomagati gospodarstvu pri likvidnosti in ohranjanju delovnih mest (Lahovnik, 2021).

Prvi primer okužbe z virusom, ki povzroča bolezen Covid-19, je Švedska potrdila 31. januarja 2020 (IMF, brez datuma). Od 31. januarja 2020 do 30. junija 2021 so potrdili okužbo pri 1.090.635 osebah, kar predstavlja 10,7 % prebivalstva. S smrtnim izidom se je končalo 14.622 ali 1,3 % vseh potrjenih primerov okužbe (Worldometers, brez datuma). Vlada je namesto vpeljave strogih ukrepov svetovala prebivalcem, naj sledijo priporočilom Švedske agencije za javno zdravje (angl. Swedish Public Health Agency, v nadaljevanju PHA) (Rambaree & Nässén, 2020). V prvih osmih mesecih niso imeli splošnega zaprtja države, bari, restavracije, vrtci in šole za otroke do 16 let so bili odprti. Razdalja med ljudmi je bila priporočena, obvezna le v barih, restavracijah, na dogodkih in ob obiskovanju starejših v domovih upokoјencev. Nošenje mask ni bilo niti priporočeno, razen v zdravstvenih ustanovah in domovih za ostarele, karantena za okužena gospodinjstva ni bila zahtevana. Ljudi so spodbujali k delu od doma, če je to bilo možno (Banik, Nag, Chowdhury & Chatterjee, 2020). Kljub temu da so bila priporočila prostovoljna, je anketa, izvedena v aprilu 2020, pokazala, da je 98 % anketirancev spremenilo svoje vedenje, da bi se zaščitili pred virusom (Ludvigsson, 2020).

Podlaga za manj invaziven odziv je pravna ureditev Švedske, saj Švedska ustava navaja, da imajo prebivalci pravico do prostega gibanja na Švedskem in imajo pravico zapustiti državo. Švedski Akt o nalezljivih boleznih ne dopušča splošnega zaprtja države, zato je bila večina ukrepov na Švedskem prostovoljnih in ne obveznih (Ludvigsson, 2020) in so temeljili na prostovoljnem izpolnjevanju priporočil (Kuhlmann, Hellström, Ramber & Reiter, 2021, str. 2). Poleg tega sestava švedske zakonodaje ne omogoča hitrih sprememb zakonov na področju posameznikove svobode (Sheridan, Andersen, Hansen & Johannesen, 2020). Strategijo vodi PHA, saj so švedske javne agencije neodvisne od vlad in ministrstev (Rambaree & Nässén, 2020). Oblikovala je ukrepe z uporabo pristopa na temelju dokazov (angl. evidence based approach). Švedski ukrepi so sledili strategiji ukrepov za ublažitev. Osrednje točke švedske strategije so bile: zaščititi ranljive skupine, zagotoviti dovolj virov za delovanje zdravstva, zagotoviti normalno delovanje družbe (Ludvigsson, 2020) z minimiziranjem vpliva na ljudi in poslovanje (Rambaree & Nässén, 2020), zmanjšati zaskrbljenost javnosti z zagotavljanjem ustrezne komunikacije in druge. PHA zanika, da so želeli doseči čredno imunost (Ludvigsson, 2020).

Švedska vlada je v času pandemije uvedla velike finančne pomoči za podporo posameznikom in podjetjem. Kljub temu je padel BDP in predvsem je narasla stopnja

brezposelnosti (Ludvigsson, 2020). Fiskalni ukrepi so zajemali kapitalske injekcije, podpore likvidnosti, subvencije za čakanje na delo, več financiranja kulturnih in športnih področij,časne subvencije za najemnino izpostavljenih panog, razširjene strategije za trg dela, podporo samostojnim podjetnikom in tako dalje (IMF, brez datuma).

O prvem potrjenem primeru okužbe so v Veliki Britaniji poročali 31. januarja 2020, do 30. junija 2021 je bilo okuženih 4.798.105 oseb, kar predstavlja 7,2 % prebivalstva (Worldometers, brez datuma). Od tega je umrlo 128.176 oziroma 2,7 % obolelih. Okužbe so v prvem valu dosegle vrh aprila/maja, vendar je Velika Britanija poročala o opazno večjem številu okuženih v drugem in tretjem valu. Ukrepe za zajezitev pandemije so uvedli 23. marca 2020. Ti ukrepi so bili: socialno distanciranje, zaprtje nenujnih trgovin, omejitve pri potovanju, povečano testiranje, zaprtje države in tako dalje. Ukrepe so zrahljali maja in julija, izobraževalne ustanove so se odprle septembra. Ponovno povečanje okužb jeseni 2020 je vodilo v ponovno uvedbo ukrepov, tokrat lokalno glede na tritirni sistem intenzitete. Ponovno so uvedli zaprtje države 5. novembra, vendar so tokrat ostale odprte izobraževalne ustanove, gradbeništvo in proizvodnja, zato je bilo zaprtje države delno. S pojavom indijske različice virusa in naraščanjem števila okužb so ponovno zaprtje države uvedli 4. januarja 2021, zaprle so se tudi izobraževalne ustanove (IMF, brez datuma).

Nekateri svetovalci so ob začetnem naraščanju števila okužb v prvem valu vladi svetovali, naj pospešeno testirajo, sledijo stikom in izolirajo pozitivne primere, vendar to zaradi pomanjkanja opreme in ustrezne infrastrukture ni bilo izvedljivo. Osredotočili so se na strategijo ukrepov za ublažitev in ne ukrepov za preprečevanje. Cilj v začetnih tednih pandemije koronavirusne bolezni Covid-19 je bil zgraditi čredno imunost in tako postopoma omejiti prenašanje virusa. Vendar so zaradi opazovanja razmer ob širjenju epidemije v Italiji, kjer so se v prvem valu spopadali s preobremenjenim zdravstvenim sistemom in velikim številom smrtnih žrtev, spoznali, da se lahko takšen scenarij zgodi tudi v Veliki Britaniji ob preblagem odzivu. V tem primeru bi se njihov zdravstveni sistem podrl, še preden bi bila dosežena čredna imunost. Zato so se odločili, da so tudi ukrepi za preprečevanje nujni, vsaj dokler ni bilo odkrito cepivo, zato so 23. marca 2020 uvedli tudi prvo zaprtje države (Anderson, Hollingsworth, Baggeley, Maddren & Vegvari, 2021).

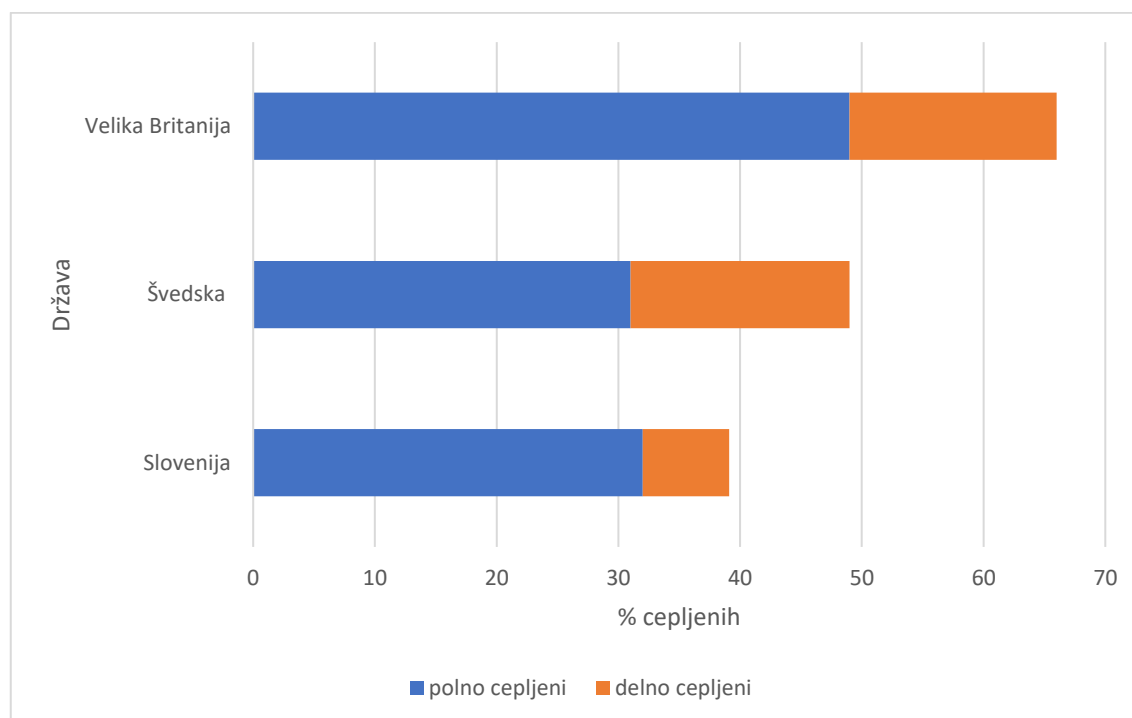
Poleg spopadanja s krizo Covid-19 se je gospodarstvo moralo prilagajati tudi posledicam Brexita, saj je Velika Britanija 1. januarja 2021 zapustila Evropsko unijo (IMF, brez datuma). S pomočmi gospodarstvu so dvignili nekaj gospodarskega pritiska zaradi pandemije. Pomoči so bile namenjene ohranitvi strukture gospodarstva, s čimer so skušali zagotoviti, da gospodarska dejavnost lahko skoči nazaj na predpandemično raven takoj po opuščanju zajezitvenih ukrepov (De Lyon & Dhingra, 2021). Podpora zaposlenosti je bila učinkovita s Programom za ohranjanje zaposlitev (angl. Job Retention Scheme - JRS) (De Lyon & Dhingra, 2021), ki je vodil v relativno nizek padec prihodka gospodinjstev. Poleg tega so s Programom za podporo prihodkov samozaposlenih (angl. Self-Employment Income Support Scheme) pomagali samozaposlenim (Office for National Statistics, 2021).

V nadaljevanju sta predstavljena strategija cepljenja in indeks striktnosti ukrepov preučevanih držav.

3.1.1 Strategija cepljenja

Z uvedbo cepiva proti koronavirusni bolezni Covid-19 na trg na začetku leta 2021 so preučevane države svojim strategijam dodale cepljenje. Lahovnik (2021) navaja, da je visok delež cepljenih proti koronavirusni bolezni Covid-19 najboljša strategija oziroma ukrep za spopadanje s krizo. Hitro cepljenje omogoča odpiranje gospodarstev in izboljšanje gospodarskih napovedi (Lahovnik, 2021). Slika 21 prikazuje delež cepljenih s cepivi proti koronavirusni bolezni Covid-19 dne 30. junija 2021. Modra barva prikazuje delež cepljenih z obema dozama (oziroma z eno dozo cepiva Janssen), oranžna prikazuje cepljene s prvim odmerkom. Na dan 30. junij 2021 je imela največji delež cepljenih Velika Britanija (49 %), ki se tako približuje čredni imunosti s pomočjo cepljenja, medtem ko imata Slovenija in Švedska nekaj več kot 30 % polno cepljenih.

Slika 21: Odstotek polno in delno cepljenih s cepivi proti koronavirusni bolezni Covid-19 v Sloveniji, Švedski in Veliki Britaniji na dan 30. junija 2021



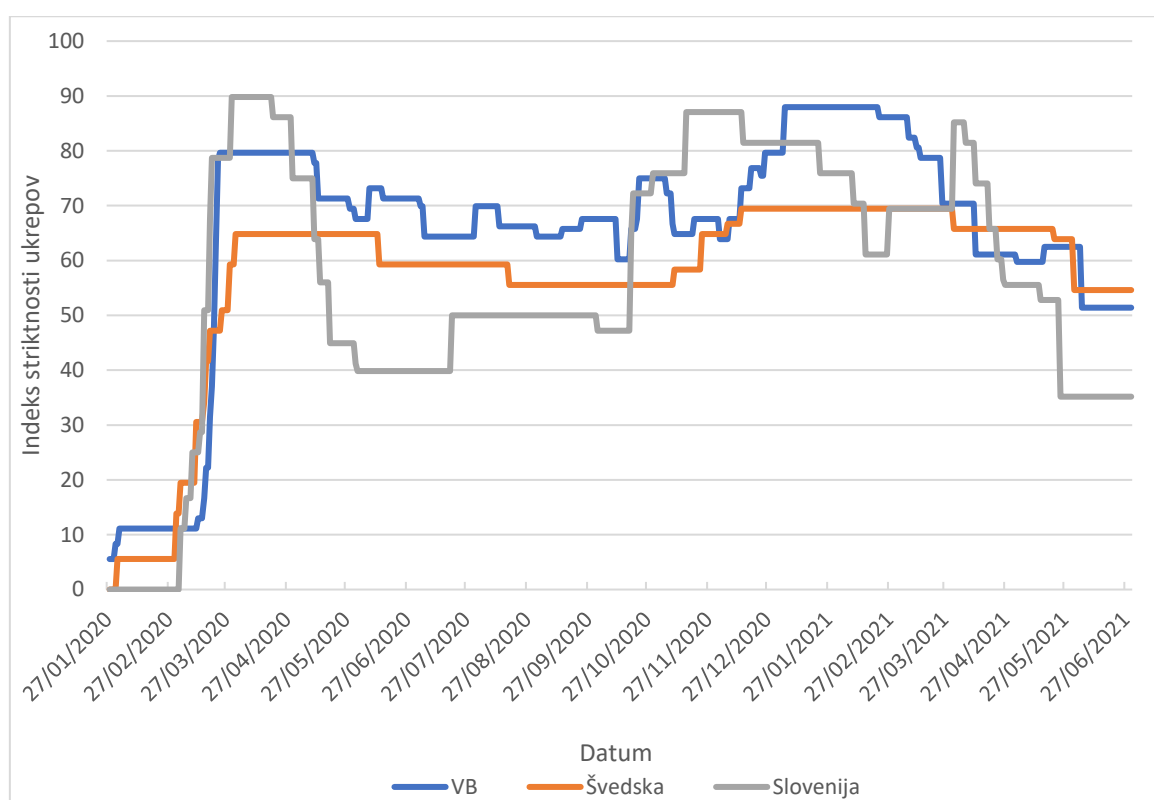
Prirejeno po *Our World in data* (brez datuma).

Švedska in Velika Britanija imata še velik delež cepljenih samo z enim odmerkom (17 % in 18 %), ki še čakajo drugi odmerek, medtem ko je ta delež v Sloveniji le 7,1 %, kar kaže na upočasnjeno cepljenje glede na drugi dve obravnavani državi (*Our world in data*, brez datuma).

3.1.2 Indeks striktnosti ukrepov

Striktност ukrepov in strategij spopadanja držav s krizo Covid-19 se meri z indeksom striktnosti ukrepov (Our world in data, brez datuma). Slika 22 prikazuje gibanje indeksa striktnosti ukrepov v preučevanih državah, v obdobju od 27. januarja 2020 do 30. junija 2021. Nižje vrednosti indeksa striktnosti ukrepov pomenijo manj striktne ukrepe. Ukrepi preučevanih držav so bili, kljub manjšemu številu okuženih v prvem valu, relativno bolj striktni kot v drugem valu pandemije (Our world in data, brez datuma), saj se na začetku pandemije še ni nič vedelo o virusu, kako se virus obnaša, na voljo ni bilo cepiva in učinkovitega zdravila, ni bilo dovolj zaščitne opreme in tako dalje (Lahovnik, intervju, 19. julij, 2021).

Slika 22: Gibanje indeksa striktnosti ukrepov med 27. januarjem 2020 in 30. junijem 2021 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji



Prirejeno po *Our world in data* (brez datuma).

V obdobju od 27. januarja 2020 do 30. junija 2021 je imela Slovenija najnižji povprečni indeks striktnosti ukrepov, in sicer 55,8, Velika Britanija in Švedska sta imeli povprečni indeks striktnosti ukrepov 63 (Our world in data, brez datuma). Velika Britanija je obdržala striktne ukrepe dlje časa kot večina drugih evropskih držav (Lea, 2020), dlje tudi od drugih dveh preučevanih držav. Nihanje krivulje kaže, da je Švedska realno striktnost svojih ukrepov ohranjala na približno enaki ravni čez celotno pandemijo (Our world in data, brez datuma), vendar je bilo večino ukrepov priporočenih in ne obveznih. Vzrok lahko iščemo

švedski ustavi, decentraliziranem deljenju moči, veliki vlogi državnih agencij in omejenih možnostih ministrov za interveniranje iz dneva v dan, kar onemogoča sprejemanje hitrih odločitev (Luvigsson, 2020). Za razliko od Švedske in Velike Britanije je Slovenija zaježitvene ukrepe pogosto sproščala in zaostrovala, kar je razvidno iz nihanja krivulje (Our world in data, brez datuma).

Vrednost indeksa striktnosti ukrepov na določen dan na Švedskem ni presegla 70, v primerjavi s Slovenijo in Veliko Britanijo, katerih indeks striktnosti ukrepov se je med krizo Covid-19 večkrat približal 90. Slovenija je skozi preučevano obdobje ukrepe tudi največ sproščala in zaostrovala ter jih prilagajala situaciji, kar pojasni najnižji povprečni indeks striktnosti ukrepov v preučevanem obdobju od 27. januarja 2020 do 30. junija 2021. Slovenski ukrepi so bili zelo striktni na obdobja, potem zelo sproščeni, na primer poleti 2020 (Our world in data, brez datuma).

Eden izmed zaježitvenih ukrepov za omejevanje virusa, ki je zajet v indeks striktnosti ukrepov je zaprtje šol. Šole so bile na primer vsaj delno zaprte v Sloveniji 47 tednov, na Švedskem 24 tednov in v Veliki Britaniji 27 tednov (Unesco, brez datuma). V teh tednih Švedska ni nikoli povsem zaprla vseh šol, medtem ko sta Velika Britanija in Slovenija večkrat zaprli vse šole. Če gledamo krajše obdobje, na primer april 2020, mesec, ki je imel največji vpliv na preučevane gospodarske kazalnike, je imela najvišji povprečni indeks striktnosti ukrepov Slovenija (88,1 %), sledi ji Velika Britanija z 79,6 %. Najnižji indeks striktnosti ukrepov je v aprilu 2020 imela Švedska, in sicer 64,8 % (Our World in data, brez datuma).

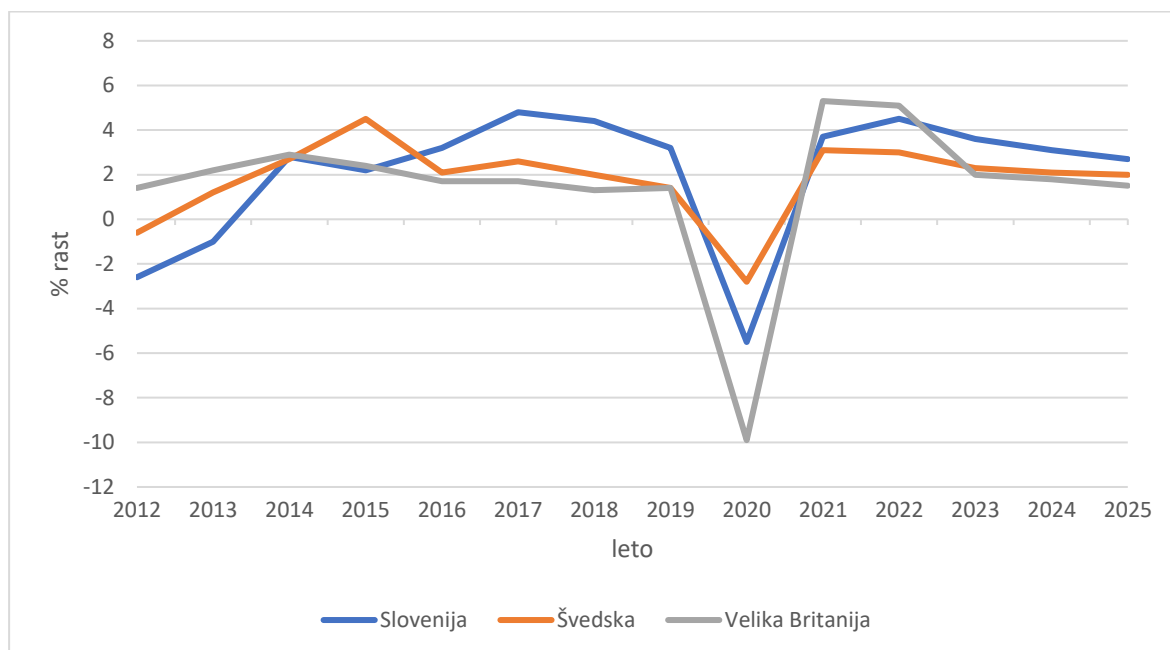
3.2 Gospodarske posledice

Krize prizadenejo podobne kazalce, zato gospodarske posledice najlažje primerjamo s primerjavo objektivnih kazalcev, kot sta BDP in brezposelnost (Oravský, Tóth & Bánociová, 2020, str. 179). V nadaljevanju so predstavljeni izbrani kazalniki, s katerimi preučujemo vpliv krize Covid-19 na gospodarstvo v magistrskem delu. Nato je opredeljen upad gospodarske dejavnosti po panogah v obravnavanih državah in napovedi za kazalnike v prihodnjih letih.

3.2.1 BDP

Glavni kazalnik gospodarskega stanja v državi je BDP. Z BDP-jem merimo vrednost blaga in storitev, proizvedenih v določeni državi, ter z njim ocenimo velikost in rast gospodarstev (McAuley, 2021). Je eden izmed kazalnikov za proučevanje vpliva različnih kriz, tudi Covid-19 krize, na gospodarstvo držav. Slika 23 prikazuje gibanje BDP-ja na letnih ravneh v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji. V letu 2020 je BDP Sloveniji upadel za 5,5 %, Švedski za 2,8 % in največ Veliki Britaniji za 9,9 %. Preučevane države naj bi po napovedih v prihodnjih letih dosegale visoke stopnje rasti, ki se bodo upočasnile leta 2023 (IMF, 2021a).

Slika 23: Rast in predvidena rast BDP-ja v letih 2012–2025 glede na predhodno leto v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji



Prirejeno po IMF (2021a).

Za primerjavo BDP-ja po četrtletjih v času krize Covid-19 v letu 2020 sem podatke za BDP posameznih držav primerjala z enakim obdobjem v predhodnem letu. Izračunala sem indekse, predstavljene v tabeli 3, kjer sem primerjala četrtletje v letu 2020 z enakim četrtletjem leta 2019, po enačbi 5, kjer Qn predstavlja preučevano četrtletje in m leto 2020. tabela 3 in slika 24, kjer so indeksi pretvorjeni v %, prikazujeta padec BDP-ja glede na enako obdobje v letu 2019.

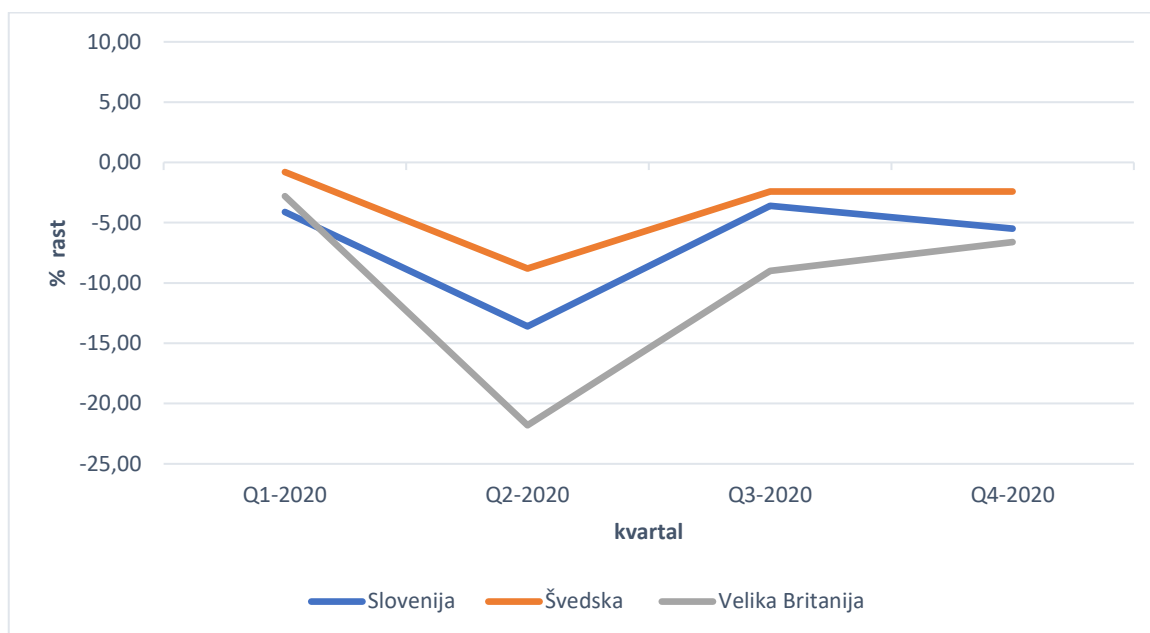
$$INDEKS = \frac{BDP_{Qn-leto\ m}}{BDP_{Qn-leto\ m-1}} * 100 \quad (5)$$

Tabela 3: BDP, izražen v indeksih leta 2020 glede na leto 2019 po četrtletjih, v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji

Država	Indeks Q1-2020/Q1-2019	Indeks Q2-2020/Q2-2019	Indeks Q3-2020/Q3-2019	Indeks Q4-2020/Q4-2019
Slovenija	96	86	96	95
Švedska	99	91	98	98
Velika Britanija	97	78	91	92

Prirejeno po <https://stats.oecd.org/>.

Slika 24: Padec BDP-ja v odstotkih po četrtletjih v letu 2020 glede na leto 2019 v Sloveniji, na Švedskem in Veliki Britaniji



Prirjeno po <https://stats.oecd.org/>.

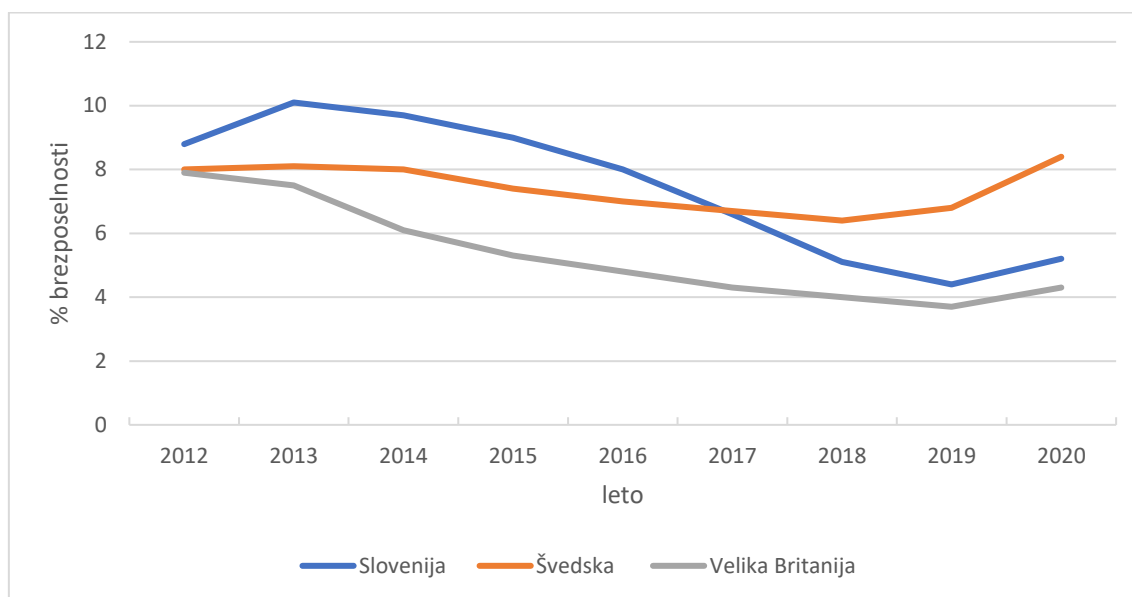
Vse preučevane države so najhujši padec BDP-ja, glede na enako obdobje v predhodnem letu, doživele v Q2-2020 (<https://stats.oecd.org/>) in delno okrevale v poletnih mesecih, ko so se sprostili zaježitveni ukrepi in je bilo manjše tveganje okužbe (De Lyon & Dhingra, 2021). V Veliki Britaniji je bil padec v Q2-2020 22 %, predvsem zaradi velikega deleža storitev v BDP-ju (McAuley, 2021). Poleg tega lahko tolikšen vpliv pojasnimo tudi z dejstvom, da je Velika Britanija uvedla daljša zaprtja države, katerih trajanje je glavna determinanta pri kratkoročnem padcu BDP-ja, kljub izdatni gospodarski pomoči države (Keogh-Brown, Jensen, Edmunds & Smith, 2020).

Sloveniji je BDP v Q2-2020 upadel za 13,6 % in Švedski za 8,8 %. Švedska je imela najmanjši kratkoročni vpliv na BDP v tem obdobju zaradi bolj ohlapnih, prostovoljnih ukrepov. Vpliv na BDP je bil bolj zadržan v jesenskem valu pandemije v primerjavi s prvim valom v vseh treh državah, saj so bili ukrepi bolj ciljni in so se izognili obsežnim motnjam v proizvodnji (European Commission, 2021).

3.2.2 Stopnja brezposelnosti

Stopnja brezposelnosti je v letu 2020 narasla v vseh preučevanih državah (slika 25). V Veliki Britaniji je znašala 4,3 %, na Švedskem je znašala 8,4 % in v Sloveniji 5,2 %. Glede na leto 2019 je najvišji porast brezposelnosti v letu 2020 doživela Švedska (23,5 %), sledi ji Slovenija z 20,9 %. Najmanj je glede na leto 2019 leta 2020 brezposelnost narasla v Veliki Britaniji, in sicer za 18,2 % (ILOSTAT, brez datuma b).

Slika 25: Stopnja brezposelnost v letih 2012–2020 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji



Prirejeno po ILOSTAT (brez datuma b).

Zaradi zapiranja države je bila brezposelnost v Veliki Britaniji leta 2020 na rekordnih ravneh (Moore & Collins, 2021). Kljub temu da je imela Švedska večinoma prostovoljne ukrepe (Banik, Nag, Chowdhury & Chatterjee, 2020) in manjši kratkoročni padec BDP-ja (IMF, 2021a), pri porastu stopnje brezposelnosti prehitava preostali dve državi. Za primerjavo stopnje brezposelnosti po četrtletjih v času krize Covid-19 za izbrane države sem sezonsko prilagojene podatke posameznih držav primerjala z enakim obdobjem v predhodnem letu. Indekse, predstavljene v tabeli 4, sem izračunala po enačbi 6.

$$INDEKS = \frac{\text{Stopnja brezposelnosti } Q_n\text{-leto } m}{\text{Stopnja zaposlenosti } Q_n\text{-leto } m-1} \quad (6)$$

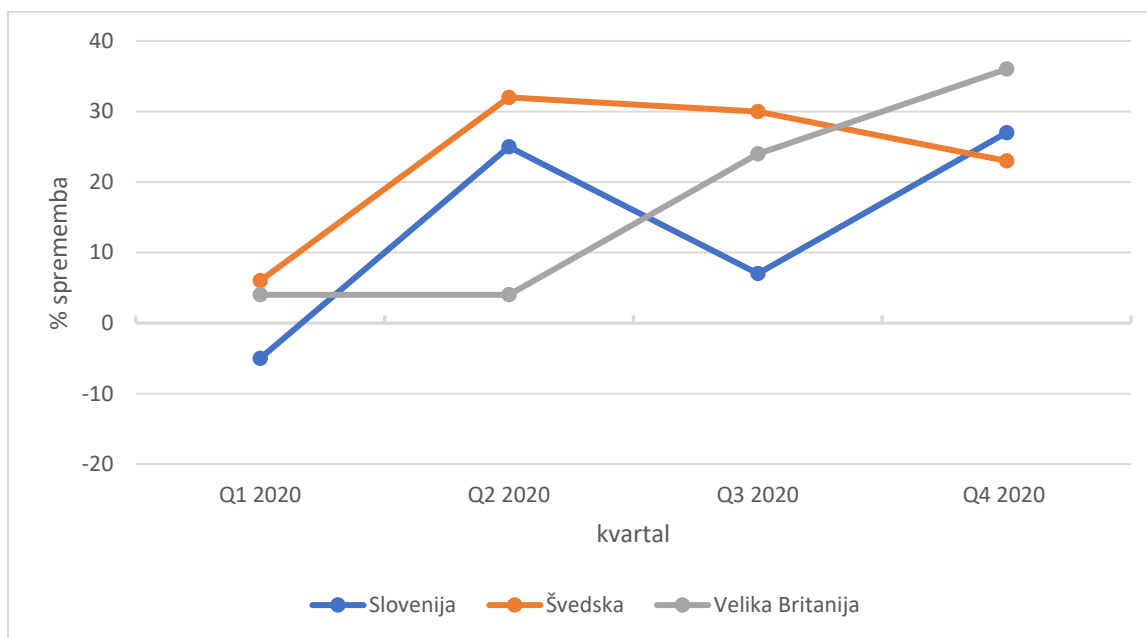
Tabela 4: Stopnja brezposelnosti, izražena v indeksih leta 2020 glede na leto 2019 po četrtletjih, v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji

	Indeks (Q1-2020/Q1-2019)	Indeks 2 (Q2-2020/Q2-2019)	Indeks 3 (Q3-2020/Q3-2019)	Indeks 4 (Q4-2020/Q4-2019)
Slovenija	95	125	107	127
Švedska	106	132	130	123
Velika Britanija	104	104	124	136

Prirejeno po ILO (brez datuma).

V Q1-2020 je brezposelnost narasla za 6 % na Švedskem in za 4 % v Veliki Britaniji, medtem, ko je stopnja brezposelnosti v Sloveniji v tem obdobju padla za 5 % glede na enako obdobje predhodnega leta (slika 26). To je posledica tega, da se je virus začel širiti na Švedskem in v Veliki Britaniji že na začetku februarja, medtem ko je Slovenija prvi primer okužbe potrdila na začetku marca. V Q2-2020 je brezposelnost skokovito narasla tako v Sloveniji kot na Švedskem v primerjavi s predhodnim letom. Brezposelnost v Veliki Britaniji je v primerjavi z brezposelnostjo v istem obdobju leta poprej narasla tudi v tem četrtletju za 4 % (ILOSTAT, brez datuma b). V sredini aprila 2020 je v Veliki Britaniji pomoč za ohranjanje zaposlitev uporabljalo 8,9 milijona ljudi in v avgustu 2020 samo še 3,3 milijona, saj se je veliko delavcev na čakanju vrnilo na delo poleti (Pope, Dalton & Tetlow, 2020). Zmanjšanje števila uporabnikov pomoči je odsev sproščanja ukrepov (Pope, Dalton & Tetlow, 2020). Zato je v Q3-2020 tudi v Veliki Britaniji skokovito narasla brezposelnost glede na enako obdobje predhodnega leta 2019. V Q3-2020 je bil porast brezposelnosti glede na enako obdobje lani v Sloveniji zmernejši, glede na predhodno četrtletje je stopnja brezposelnosti celo padla, saj so se razmere umirile čez poletje. Medtem se je trend visoke brezposelnosti nadaljeval na Švedskem in Veliki Britaniji. Brezposelnost je glede na enako obdobje lani v vseh preučevanih državah narasla tudi v Q4-2020 glede na Q4-2019, in sicer v času drugega vala pandemije koronavirusne bolezni Covid-19 (ILOSTAT, brez datuma b).

Slika 26: Porast brezposelnosti v odstotkih po četrtletjih v letu 2020 glede na leto 2019 v Sloveniji, na Švedskem in Veliki Britaniji



Prirejeno po ILOSTAT (brez datuma b).

Brezposelnost se je razlikovala tudi po območjih. Na primer, v Veliki Britaniji je bila stopnja brezposelnosti med avgustom in oktobrom 2020 4,9-odstotna, vendar je variirala med regijami: od 6,6 % na severu-vzhodu do 3,9 % na jugu-vzhodu. To kaže na to, da bi te regije morale imeti različne odzivne strategije, da bi se tako prilagodile edinstvenim značilnostim

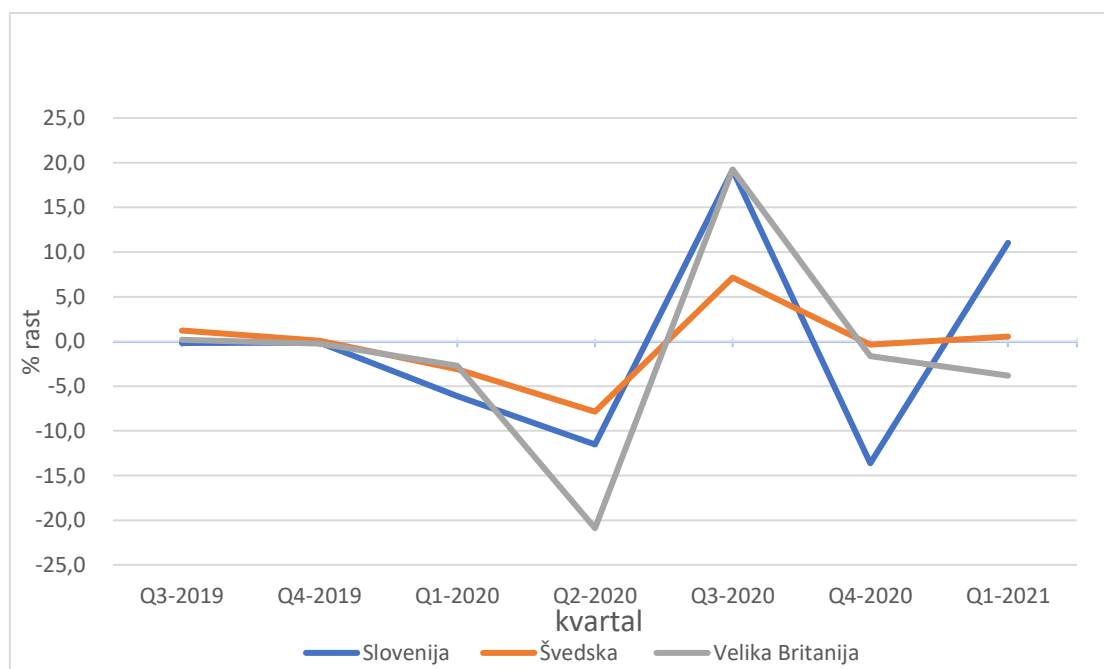
svojih skupnosti (Moore & Collins, 2021, str. 2). Potrebna bi bila povezava nacionalnih zdravstvenih sistemov z lokalnimi znanji, ki omogočajo prilagajanje strategij in tudi lažje sledenje stikom (Colbourn, 2020).

Poleg povečanja brezposelnosti so v letu 2020 zaposleni delali manj ur (Su, Dai, Ullah & Andlib, 2021). Leta 2020 je bilo po ocenah ILO izgubljenih 9 % globalnih delovnih ur. Zmanjšanje delovnih ur je sledilo padcu gospodarskih dejavnosti v panogah, medtem ko je bila zaposlenost zaradi državnih ukrepov pomoči bolj »zadržana« (European Commission, 2021), zato je padec zaposlenosti relativno manjši kot padec BDP-ja (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021).

3.2.3 Rast zasebne potrošnje

V vseh treh preučevanih državah so v četrtletju Q2-2020 zabeležili negativno rast zasebne potrošnje, ki se je odbila nazaj gor v Q3-2020, in sicer zaradi sproščanja ukrepov (slika 27). Ko je virus bolj omejen, se povpraševanje in potrošnja zelo hitro okrepita, predvsem v najbolj prizadetih sektorjih (European Commission, 2021). Prihodki gospodinjstev obravnavnih držav se zaradi gospodarskih državnih pomoči niso občutno zmanjšali, vendar povišane ravni negotovosti vodijo k povečanju varčevanja (Office for National Statistics, 2021).

Slika 27: Rast zasebne potrošnje od Q3-2019 - Q1-2021 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji



Prirjeno po <https://stats.oecd.org/>.

Poleg tega so nekatera varčevanja vsiljena, saj obvezni ukrepi in omejitve vodijo k neprostovoljnemu padcu nekaterih tipov potrošnje. Pri pojasnjevanju višine varčevanja v posamezni državi je treba upoštevati strukturo gospodarstva posamezne države, države z večjim deležem storitev so imele večjo negativno rast potrošnje (Office for National Statistics, 2021). Največji delež storitev med obravnavanimi državami ima Velika Britanija (Statista, 2021a), ki ima tudi največji padec potrošnje v Q2-2020.

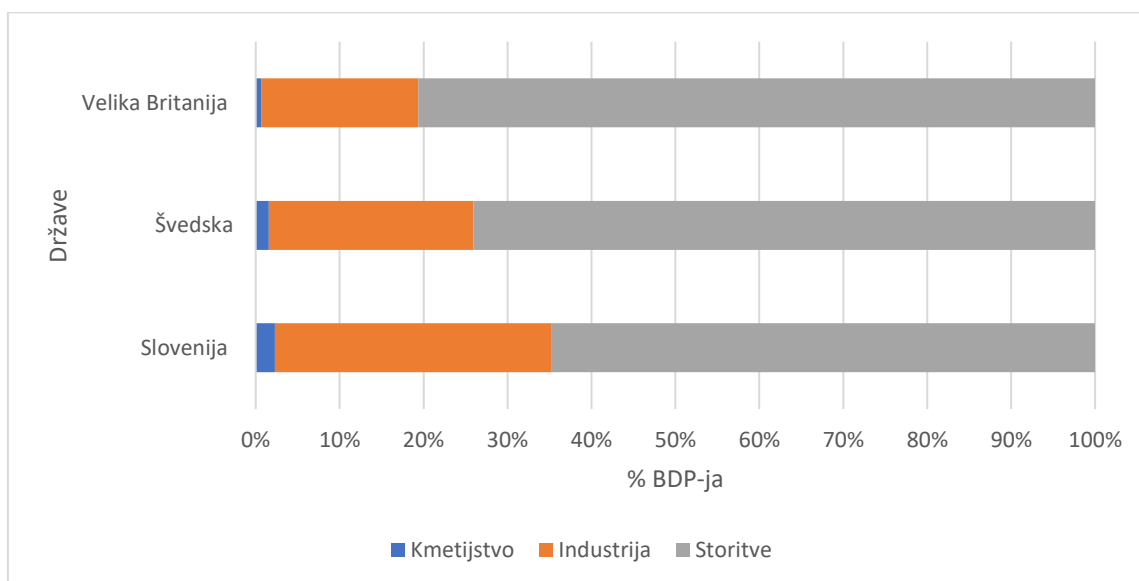
3.2.4 Upad po panogah

Panoge so bile zelo asimetrično prizadete (Lahovnik, intervju, 19. julij, 2021). Kontaktno intenzivne storitve, ki so po navadi neobčutljive na gospodarski cikel, so bile najbolj prizadete (European Commission, 2021). Največji upad je bil zabeležen za nastanitve in gostinstvo (Eurostat, 2021). Najmanj so bile prizadete tiste storitve, kjer je velika možnost za delo od doma (Akkaya, Belfrage, Corbo & Di Casola, 2020) in kjer se je lažje izogniti stikom (na primer informacijsko-telekomunikacijska tehnologija in finančni sektor). To so industrije, ki proizvajajo nujne ali digitalne dobrine, kot so hrana, računalniki in elektronika (European Commission, 2021), ter telekomunikacije, računalniško programiranje in svetovanje (Eurostat, 2021). Zaradi asimetrično prizadetih panog je bilo treba vzpostaviti horizontalna merila za pomoč (Lahovnik, 2021).

Velik del poslovanja kontaktno intenzivnih panog, predvsem trgovin, se je preselil na splet. V Veliki Britaniji naj bi bilo takšnih podjetij 30 %, ki so jim padli prihodki zaradi krize Covid-19 (Office for National Statistics, 2021). Na Švedskem imajo najbolj prizadete dejavnosti, kot so na primer hoteli in restavracije, majhen delež dodane vrednosti v BDP-ju (Akkaya, Belfrage, Corbo & Di Casola, 2020). Po upadu gospodarske dejavnosti v Q2-2020 so okrevale predvsem predelovalne dejavnosti, promet in gradbeništvo (UMAR, 2021). Ključno je, da se omogoči zagon gradbeništva, ki ima multiplikativne učinke na različne panoge in dejavnosti (Lahovnik, 2021). Ob vnovičnem poslabšanju razmer v Q4-2020 je to prizadelo predvsem storitvene dejavnosti. Podjetja so se v Q4-2020 v primerjavi s Q2-2020 delno prilagodila krizi Covid-19, vendar je bilo okrevanje onemogočeno zaradi ponovnih omejenih delovanj in zaprtij gostinstva, športno-rekreacijskih storitev, osebnih storitev in tako dalje (UMAR, 2021).

Države z visokim deležem turizma (World Travel and Tourism Council, brez datuma) in storitev v BDP-ju imajo večji upad BDP-ja. Slika 28 prikazuje porazdelitev BDP-ja med glavne sektorje, kmetijstvo, industrijo in storitve v letu 2020 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji. Največji delež storitev ima Velika Britanija (72,79 %) (Statista, 2021a) in najmanjšega Slovenija (57,11 %) (Statista, 2021b). Švedske storitve predstavljajo 65,68 % švedskega BDP-ja (Statista, 2021c). Slovenija ima največji delež industrije (29,1 %) (Statista, 2021b) in Velika Britanija najmanjšega (16,92 %) (Statista, 2021a). Kmetijstvo pri vseh treh obravnavanih državah predstavlja majhen delež BDP-ja (Statista, 2021a, Statista, 2021b in Statista, 2021c).

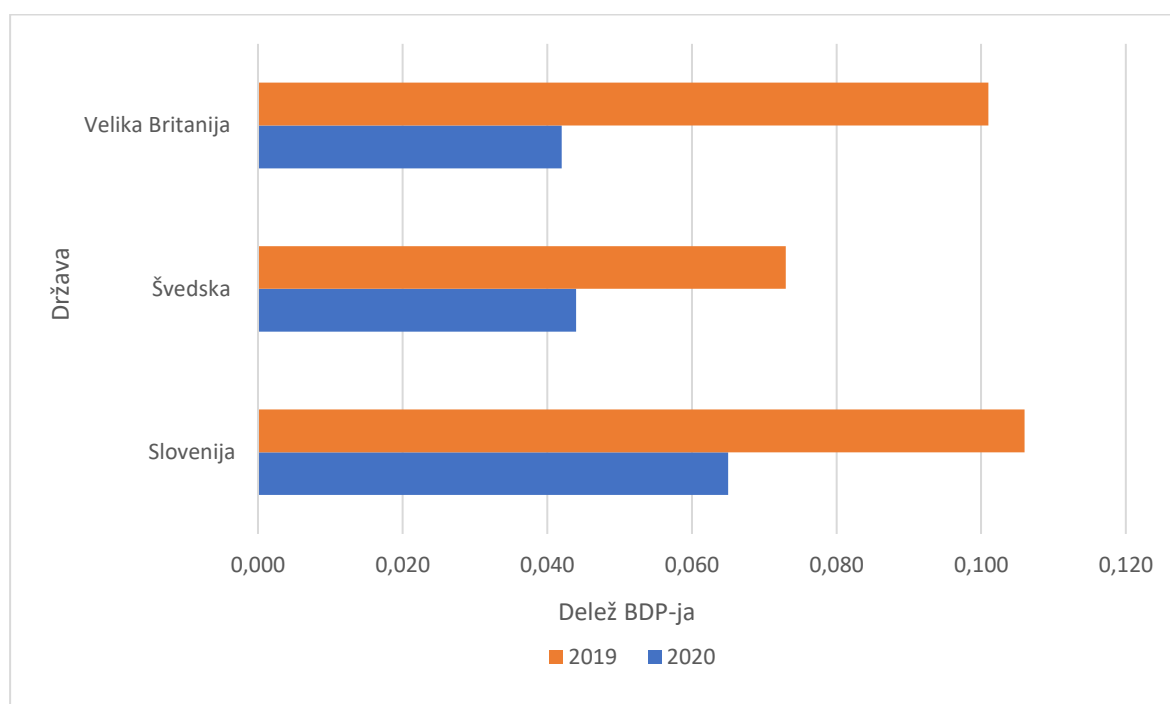
Slika 28: Panožna struktura BDP-ja leta 2020 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji



Prirejeno po Statista (2021a), Statista (2021b) in Statista (2021c).

Velik upad sta doživela tudi turizem in letalska panoga, saj so vse tri preučevane države z zaježitvenimi ukrepi omejevale možnosti za potovanja v tujino in lete. Po podatkih turistične organizacije World Travel and Tourism Council (brez datuma) ima med preučevanimi državami najnižji delež turizma in potovanj v BDP-ju Švedska (7,3 %) (slika 29).

Slika 29: Delež turizma in potovanj v BDP-ju leta 2019 in 2020 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji



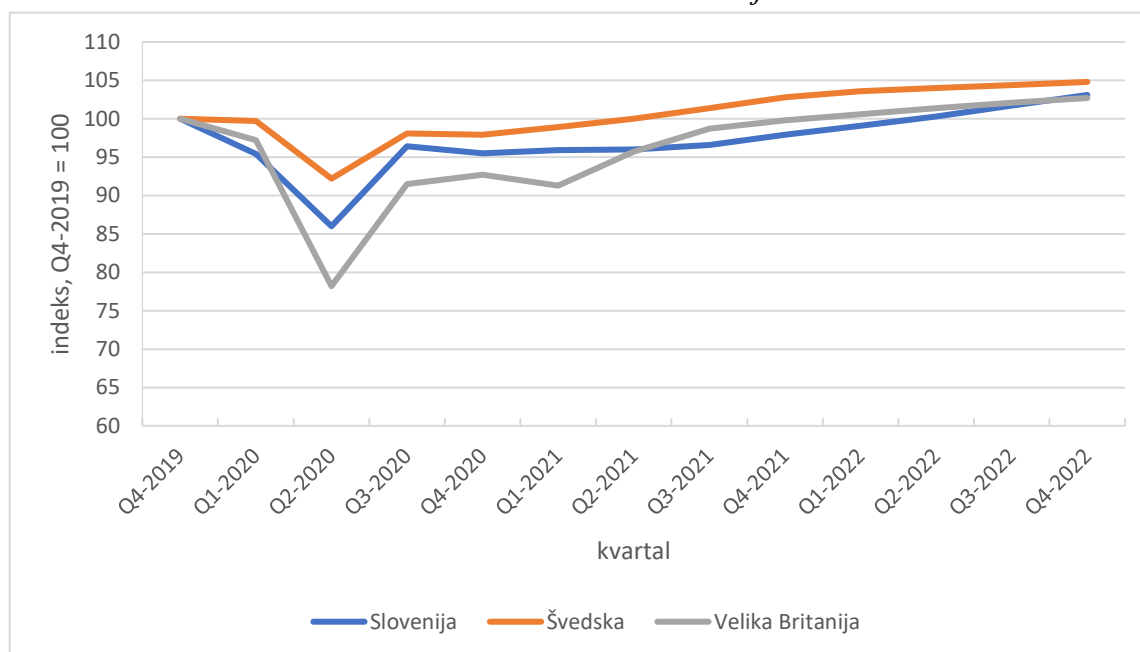
Prirejeno po World travel & tourism council (brez datuma).

Delež turizma in potovanj v Sloveniji in Veliki Britaniji predstavlja nekaj več kot 10 % BDP-ja, pri vseh deležih so upoštevani širši vplivi. Upad deleža BDP-ja leta 2020 glede na leto 2019, ki ga predstavljata turizem in potovanja, je bil največji v Veliki Britaniji, in sicer za 62,3 %. V Sloveniji je bil v enakem obdobju upad 42,3-odstoten in na Švedskem 41,4-odstoten (World travel and tourism council, brez datuma). Ker ima Švedska majhen delež prihodkov od turizma, vendar njeni prebivalci porabijo relativno velik delež prihodkov kot turisti v tujini, je namesto tega ta denar bil potrošen doma (Akkaya, Belfrage, Corbo & Di Casola, 2020).

3.2.5 Napovedi

V nadaljevanju leta 2021 je pričakovati bolj optimistične trende, predvsem zaradi cepljenja, kar omogoča normalnejše poslovanje tudi sektorjem z visokim tveganjem za okužbe (De Lyon & Dhingra, 2021). Kljub visokemu deležu cepljenih predvsem Brexit omejuje hitrost okrevanja v Veliki Britaniji (Moore & Collins, 2021) glede na drugi dve preučevani državi. Obravnavane države bodo različno okrevale. Slika 30 prikazuje indeks ravni BDP-ja glede na predpandemično raven v Q4-2019. Po napovedih je najhitreje predpandemično raven BDP-ja dosegla Švedska v Q2-2021. Velika Britanija bo predpandemično raven dosegla v Q1-2022. Izmed preučevanih držav bo po napovedih najkasneje predpandemično raven BDP-ja dosegla Slovenija, v Q2-2022 (OECD, 2021d).

Slika 30: Gibanje BDP-ja glede na predpandemično raven Q4-2019 v Sloveniji, na Švedskem in v Veliki Britaniji



Prirejeno po OECD (2021d).

Po napovedih UMAR-ja naj bi Slovenija predpandemično stopnjo brezposelnosti dosegla leta 2023 (UMAR, 2021). Po napovedih Office for Budget Responsibility naj Velika Britanija ne bi dosegla predkrizne ravni brezposelnosti vsaj do leta 2025 (Office for Budget

Responsibility, brez datuma). Za brezposelnost na Švedskem Bengtsson (2021) navaja, da je imela Švedska že pred krizo visoko brezposelnost, predvsem dolgotrajno brezposelnost med priseljenci. Kriza Covid-19 je to problematiko še poglobila, zato bodo potrebne strukturne reforme, tudi zato, da bodo podjetja lahko okrevala in prej začela zaposlovati za znižanje brezposelnosti (Bengtsson, 2021).

Glavna tveganja, da se te napovedi ne uresničijo, so daljša prisotnost krize Covid-19, povezana z mutacijami virusa, ki povzroča bolezen Covid-19, ter upočasnjeno cepljenje in prehitro prenehanje gospodarskih ukrepov pomoči držav za okrevanje gospodarstev (UMAR, 2021). Ponavljajoča se zaprtja države in striktni ukrepi bi morali biti ukrep v skrajni sili, ki reflektirajo neuspeh drugih strategij nadzorovanja virusa. Potrebne so trajnostne strategije spopadanja s krizo Covid-19 in vsemi prihodnjimi pandemijami (Gurdasaani in drugi, 2020, str. 1800). Trajnostna strategija, kot jo opredeljujejo Gurdasaani in drugi (2020, str. 1800), vključuje učinkovito iskanje, testiranje, sledenje okuženim in podporni sistem za okužene na lokalni ravni, ciljno usmerjene državne podpore pomoči, ustrezno delovno silo in zaščito zdravstva za optimalno delovanje zdravstva na vseh področjih in tako naprej. Zagotovljeno mora biti nemoteno izobraževanje za otroke vseh starosti in kar se da omejeni prenos v šolah, tudi z boljšim prezračevanjem in filtriranjem zraka. Pomembni so stabilen in zdrav regulatorni sistem, jasno in konsistentno komuniciranje z javnostjo z učinkoviti strategijami promocije zdravja ter koordinacija med državami (Gurdasaani in drugi, 2020, str. 1800).

Ključni cilj državnih programov okrevanja v letu 2021 tako ni samo okrevanje, ampak tudi boljša odpornost na krize v prihodnosti. Zato morajo države tudi velik delež sredstev nameniti trajnostno usmerjenemu preoblikovanju poslovanja (Lahovnik, 2021), predvsem za manjšo strateško odvisnost pri zagotavljanju dobave kritičnih materialov in zaščitne opreme. Članicam EU bo okrevanje olajšano z evropskim programom okrevanja z nazivom NextGenerationEU, ki pomaga državam iz krize Covid-19, promovira ustvarjanje delovnih mest ter trajnostne rasti in modernizira EU-gospodarstva, da postanejo odpornejša na spremembe ter boljše pripravljena na izzive in priložnosti zelene ter digitalne tranzicije (European Commission, 2021).

3.3 Raziskovalna vprašanja

V magistrskem delu sem si zastavila dve raziskovalni vprašanji:

Ali večje število ukrepov in hitreje sprejeti ukrepi v času krize Covid-19 ugodno vplivajo na gospodarske kazalnike v posamezni državi?

Katera izmed preučevanih držav se z vidika vplivov na gospodarstvo najboljše spopada s krizo Covid-19?

Podlaga za odgovore je bila podana v predhodnih poglavjih, v nadaljevanju podajam razpravi za obe raziskovalni vprašanji, do katerih sem prišla z analizo teoretičnih in

empiričnih spoznanj ter primerjalno analizo strategij, ukrepov in posledic na gospodarstvo Slovenije, Švedske in Velike Britanije. Eden izmed glavnih virov za razpravo sta tudi strukturirana intervjuja z odprtimi vprašanji.

3.3.1 Ali večje število ukrepov in hitreje sprejeti ukrepi v času krize Covid-19 ugodno vplivajo na gospodarske kazalnike v posamezni državi?

Kriza Covid-19 je največja globalna kriza po 2. svetovni vojni, simultano je bilo zaprtih veliko gospodarstev, vendar so gospodarske in socialne posledice bistveno manjše kot v nekaterih predhodnih krizah (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). Razloge za vplive na kazalnike lahko iščemo tako v zaježitvenih ukrepih kot v gospodarskih ukrepih državne pomoči (Boone, Haugh, Pain & Salins, 2020, str. 37).

Strožji zaježitveni ukrepi vodijo v manjše število okužb in imajo večji (negativen) kratkoročni vpliv na gospodarske kazalnike (Famiglietti & Leibovici, 2021). Z bolj striktnimi ukrepi se zagotovi raven primerov, ki ne preobremeni zdravstvenega sistema (Davies, Kucharski, Eggo, Gimma & Edmunds, 2020, str. 382). Lahovnik (intervju, 19. julij 2021) meni, da je dolgoročni vpliv večjega števila ukrepov in hitreje sprejetih ukrepov ugoden, saj se lahko prej vrnemo v normalno delovanje. Neugoden je le kratkoročni vpliv na storitveni sektor, na primer turizem. Premalo ukrepanja ali neukrepanje je namreč dražje kot obsežno gospodarsko ukrepanje (Lahovnik, 2021). Na kratek rok se da prednost javnemu zdravju, da ne pride do popolnega kolapsa zdravstvenega sistema, ki bi imel velik vpliv tudi na gospodarstvo (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). Predvsem v začetnih fazah, ko se pojavi le nekaj primerov okužbe, igrajo ukrepi za preprečevanje širjenja okužb odločilno vlogo tudi z gospodarskega vidika (Akkaya, Belfrage, Corbo & Di Casola, 2020). Raziskava Correia, Luck in Verner (2020), ki preučuje gospodarsko stanje ob španski gripi 1918, ugotavlja, da so tam, kjer so bili uvedeni strožji ukrepi za omejevanje virusa hitro in pravočasno, imeli večjo dolgoročno gospodarsko rast. To potrjuje dejstvo, da so zaježitveni ukrepi povezani z boljšimi dolgoročnimi gospodarskimi rezultati. Vendar je pri teh navedbah prav gotovo pomembno upoštevati, da je veliko razlik med pandemijo leta 1918 in pandemijo danes (na primer stanje zdravstvenih sistemov) (Correia, Luck & Verner, 2020).

Pri preučevanju vplivov zaježitvenih ukrepov na gospodarstvo je treba upoštevati tudi dejstvo, da ima vpliv na gospodarske kazalnike tudi tveganje za okužbe in da strah pred okužbo spremeni vedenje potrošnikov (Akkaya, Belfrage, Corbo & Di Casola, 2020). Primerjava vzorcev potrošnje med Švedsko in Dansko, ki je uvedla stroge ukrepe, je pokazala, da je večina zmanjšanja gospodarske dejavnosti posledica drugih dejavnikov, predvsem zmanjšanja potrošnje zaradi negotovosti in strahu pred okužbo in ne uvedenih zaježitvenih ukrepov, zato ima v takšnih razmerah na primer zaprtje države majhen dodatni učinek (Sheridan, Andersen, Hansen & Johannesen, 2020).

Koliko in kakšne zaježitvene ukrepe bodo državni odločevalci sprejeli in kakšen bo njihov učinek, je odvisno tudi od določenih začetnih institucionalnih in kulturnih pogojev, strategije

in metode kriznega managementa. Te razlike vodijo v različne stopnje sprejetih zaježitvenih ukrepov: prisilne in neprisilne ali prostovoljne in neprostovoljne (Kuhlmann, Hellström, Ramber & Reiter, 2021, str. 2). Poleg tega se gospodarstva odzivajo drugače na sprejete ukrepe za zaježitev širjenja kot rezultat razlik v dejavnikih, opisanih v poglavju 2.2, pomena sektorjev, možnosti dela od doma, prostora za fiskalne ukrepe, stopnje zadolženosti in tako naprej (Akkaya, Belfrage, Corbo & Di Casola, 2020).

Čas uvedbe zaprtja držav in drugih intervencij, tudi gospodarskih ukrepov za pomoč, je kritičen za obvladovanje širjenja okužb in vplivov na gospodarstvo in gospodarske kazalnike, kot sta brezposelnost in BDP, saj so ob prepočasnem odzivu gospodarske in socialne posledice večje in okrevanje počasnejše (Colbourn, 2020, str. 362). Pomembno je, da je odziv pravočasen tudi zato, da se pravočasno začne upočasnjevati pandemija (Atkinson in drugi, 2020), saj hitrejša ukrepanja s strategijami za zaježitev virusa zmanjša število smrtnih žrtev in omogoča boljše obvladovanje pandemije, kar omogoča hitrejšo vrnitev v staro normalnost. Na primer, če bi Velika Britanija začela prvo zaprtje države dva tedna prej (9. marca namesto 23. marca), bi bila pandemija veliko bolj obvladljiva, saj je bilo 9. marca približno 20-krat manj okuženih kot 23. marca. Po prenehanju zaprtja bi se tako hitreje vrnili na normalno dejavnost, saj bi uvedli zaprtje že pri manjši razširjenosti virusa (Colbourn, 2020, str. 362).

Ena izmed temeljnih predpostavk pri pripravi strategij za spopadanje s krizo Covid-19 je hitrost, saj je kasnejše ukrepanje dražje, zato je treba gospodarskim subjektom pošiljati signale, na kakšne ukrepe in politike lahko računajo. Zaradi hitrosti je pomembna tudi preprostost, da se lahko ukrepi pravočasno uzakonijo in uvedejo (Lahovnik, 2021). Hitrost tudi pomaga pri zaježitvi virusa, tako da se lahko gospodarstvo prej vrne v normalno delovanje. Eden izmed primerov je tudi Italija, ki ji je zaradi zapoznelega odziva epidemija koronavirusne bolezni Covid-19 v prvem valu ušla izpod nadzora (Middleburg & Rosendaal, 2020).

Učinke zaježitvenih ukrepov na gospodarske kazalnike na drugi strani blažijo ukrepi gospodarske pomoči države, ki pomagajo državam prebroditi krizo (Akkaya, Belfrage, Corbo & Di Casola, 2020). Z njimi država blaži tudi veliko negotovost v času krize (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). Pomembno je, da poleg držav hitro in odločno ukrepajo tudi mednarodne skupnosti (European Commission, 2021). V EU so poleg strategij pomoči na nacionalni tudi pomoči na ravni EU blažile porast v brezposelnosti in dolgoročneje padce v BDP-ju držav članic. V EU so posledice krize Covid-19 krize manjše, kot so bile posledice krize 2008, predvsem zaradi hitrejšega odziva tako na globalni ravni kot na ravni evropskih institucij in večjega manevrskega prostora državam članicam za ukrepanje (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021).

Podjetja so ob pomoči gospodarskih državnih ukrepov pomoči na področju zaposlenosti Covid-19 šok lažje absorbirala. To je pomembno tudi zato, ker se v takšnem primeru lažje ponovno aktivirajo zaposleni, kot če bi pristali na zavodu za zaposlovanje (Lahovnik, 2021).

Vendar se z močnimi programi pomoči za ohranjanje zaposlitev ohranjajo tudi tista delovna mesta, ki se po prenehanju pomoči ne bodo ohranila (Pope, Dalton & Tetlow, 2020). V Veliki Britaniji je okoli polovice tistih, ki so ostali na čakanju poleti 2020, iz takšnih dejavnosti, katerih dolgoročna prihodnost je negotova. Nadaljevanje podpiranja sta tako poraba javnih sredstev in premikanje točke, na kateri bodo morali ti ljudje na čakanju iskati alternativno delo. V takšnih primerih so porabljena javna sredstva, ne da bi bil dosežen rezultat za močnejši gospodarsko prihodnost. To velja predvsem za podjetja, ki ostajajo zaprta kljub temu, da so že druga podjetja v panogi odprta, in tista, ki so le delno odprta, kljub temu, da bi lahko bila že polno odprta (Pope, Dalton & Tetlow, 2020). Zato je pomembno, da so pomoči zelo ciljno usmerjene, tako se lahko viri prerazporedijo k produktivnejšim uporabnikom (European Commission, 2021).

Zaradi zapiranja gospodarskih dejavnosti in motenj v dobavnih verigah vrednosti se zmanjša tudi povpraševanje na trgu dela. Če morajo delavci ostati izven trga dela dlje časa, se morajo posledično zanašati na svoje prihranke, tako ti prihranki niso porabljeni za namene investiranja v gospodarstvu, kar še bolj upočasni. Ko bodo zaježitveni ukrepi in ukrepi pomoči postopoma umaknjeni, bo glavni izziv za državne odločevalce, s kakšno strategijo podpore podpirati okrevanje. Obstaja nevarnost, da bodo pomoči umaknjene prehitro, kar lahko presega nevarnost, da bodo pomoči na voljo predolgo. Zato morajo biti državne pomoči/podpore natančno spremljane in ovrednotene, da se izognemo subvencioniranju podjetij, ki tega ne potrebujejo ali niso uspešno delujoča (angl. viable) gospodarstva (Su, Dai, Ullah & Andlib, 2021).

3.3.2 Katera izmed preučevanih držav se z vidika vplivov na gospodarstvo najbolje spopada s krizo Covid-19?

Uspešnost spopadanja s krizo Covid-19 krizo je v tem magistrskem delu merjena po objektivnih merilih, kot sta brezposelnost in BDP (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). V letu 2020 se je z vidika glavnega kazalnika stanja gospodarstva, BDP-ja, s krizo najbolje spopadla Švedska, saj je v letu 2020 imela najmanjši padec BDP-ja glede na leto 2019 (IMF, 2021a). Poleg tega je izmed preučevanih držav najhitreje dosegla predpandemično raven, že v drugem četrtletju leta 2021, medtem ko bosta Slovenija in Velika Britanija to stopnjo dosegli leta 2022 (OECD, 2021d). Kriza Covid-19 je z vidika BDP-ja najbolj prizadela gospodarstvo Velike Britanije, saj ji je leta 2020 najbolj upadel BDP glede na predhodno leto (IMF, 2021a). Velik padec je delno pogojen tudi s storitveno orientirano naravo gospodarstva (Lea, 2020). Poleg krize Covid-19 je Velika Britanija 1. januarja 2021 zapustila Evropsko unijo, ki je predstavljala njenega največjega trgovskega in investicijskega partnerja. Povečale so se trgovinske ovire, investicijske ovire in prosto gibanje ljudi med Veliko Britanijo in EU ni več mogoče. V januarju 2021 se je izvoz v EU zmanjšal za 40,7 % in uvoz iz EU za 28,8 %. To znižanje predstavljajo skupni učinki izstopa iz EU in pandemija (De Lyon & Dhingra, 2021).

Glede na te navedbe in dejstvo, da je bilo švedsko gospodarstvo kratkoročno relativno manj negativno prizadeto zaradi krize Covid-19 kot nekatere druge države EU (Sapir, 2020, str. 2), bi na prvi pogled lahko rekli, da se s krizo Covid-19 z vidika gospodarstva najbolj spopada Švedska. Švedsko gospodarstvo ni bilo zaprto do mere kot drugje, panoge, ki so bile najbolj prizadete z ukrepi, predstavljajo relativno majhen delež v švedskem BDP-ju. Poleg tega imajo nizek državni dolg, kar jim dopušča dovolj prostora za fiskalne ukrepe za podporo podjetjem in gospodinjstvom (Akkaya, Belfrage, Corbo & Di Casola, 2020). Vendar je kljub temu, da BDP ni utrpel tolikšnega padca kot v drugih državah, Švedska imela relativno visoko število okuženih in visoko število umrlih glede na število prebivalcev (Rambaree & Nässén, 2020) v primerjavi z njenimi sosedami, zato je bila vlada kritizirana zaradi šibke strategije, s katero ji ni uspelo zaščititi ranljivejših skupin (Zeynalzade, 2021). Poleg tega se jim je izmed preučevanih držav najbolj zvišala stopnja brezposelnosti (ILOSTAT, brez datuma b). Pojavljajo se obtožbe, da je njihova strategija želela zaščititi gospodarstvo in ne ljudi (Cashen, 2021). Švedski politiki svoje odločitve pojasnjujejo s tem, da pandemijo obravnavajo kot maraton in ne kot sprint, zato morajo biti strategije za spopadanje s krizo Covid-19 dolgoročno vzdržne (Cashen, 2021). Tudi Lahovnik (intervju, 19. julij 2021) meni, da švedski model spopadanja s krizo Covid-19 ni model, ki bi mu sledili.

Born, Dietrich in Müller (2021) so preučevali scenarij, v katerem bi Švedska uporabila devet-tedensko zaprtje države v prvi polovici leta 2020. Rezultati kažejo, da bi se okužbe zmanjšale za 75 % in število umrlih za 38 %. Dodatni gospodarski učinki bi bili ob uvedbi obveznega zaprtja države zmerni (BDP bi dodatno upadel za okoli 1 %), saj so ljudje v veliki meri svoje potrošne navade spremenili že zaradi negotovosti in tveganj za okužbo. Brez zaprtja države je kljub prilagojenemu vedenju prilagajanje nižje od družbeno optimalnega, saj se posamezniki ne zavedajo tveganja, ki ga predstavljajo za druge. Poleg tega je BDP Švedski upadel tudi zato, ker so imele vse njene glavne trgovske partnerice zaprtja držav, zato bi bil vpliv na BDP ob dodatni uvedbi zaprtja države relativno majhen (Born, Dietrich & Müller, 2021).

Po drugem objektivnem merilu, preučevanem v magistrskem delu, brezposelnosti, se s krizo Covid-19 najbolj spopada Velika Britanija, saj ji je izmed vseh preučevanj najmanj narastla stopnja brezposelnosti v letu 2020 glede na leto 2019. Vendar bo po napovedih najhitreje predpandemično raven dosegla Slovenija (UMAR, 2021). Tudi Lahovnik (2021) meni, da Slovenija sodi med tiste države EU, ki so se z gospodarskim delom krize bolje spoprijele (Lahovnik, 2021).

Slovenski odziv je bil hiter in odločen. Z močnimi ukrepi je Slovenija ustvarila varnostno blazino za podjetja, da so mehko pristala, se hitro odbila in pobrala (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). Če upoštevamo dejstvo, da je Slovenija majhno, odprto in izvozno usmerjeno gospodarstvo, ki je zelo odvisno od razmer na tujih trgih, je Slovenija šla čez to krizo bolje kot večina držav EU, kljub temu da so majhne države bolj izpostavljene globalnim krizam (Lahovnik, intervju, 19. julij, 2021). Poleg tega so bila slovenska podjetja manj zadolžena

kot na primer v krizi 2008, zato so imela manjši finančni vzvod in so bila na krizo Covid-19 odpornejša (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). Slovenija je, v primerjavi s Švedsko iz tedna v teden lovila ravnovesje med zapiranjem in sproščanjem. Tako so omogočili največjemu številu dejavnosti, da delujejo, v skladu s spreminjanjem epidemiološke situacije (Lahovnik, intervju, 19. julij, 2021).

Nizka stopnja brezposelnosti v Sloveniji je posledica hitrega odziva z ukrepi gospodarske pomoči na nacionalni ravni, ki so bili usmerjeni na ohranjanje zaposlenosti. Ključna ukrepa sta bila: ukrep čakanja na delo in financiranje skrajšanega delovnega časa, uveden je bil tudi temeljni dohodek. Ukrep čakanja na delo je podjetjem omogočil prilagodljivost. Ustrezno so bili motivirani tudi tisti, ki so delali v izrednih razmerah. Država je v drugi polovici marca, aprila in maja 2020 subvencionirala del prispevkov namesto podjetij, tako da so podjetja lahko izplačala višje neto plače (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). S ciljanjem na ohranitev delovnih mest se je ohranjal gospodarski potencial za cenejše in hitrejše okrevanje (Lahovnik, 2021). Podjetja zaradi izdatnih pomoči niso v tolikšni meri odpuščala, kot bi sicer. Zato ima Slovenija po letu dni krize skoraj enako brezposelnost kot pred krizo (Lahovnik, intervju, 19. julij 2021). Zaradi teh ukrepov je bil padec zaposlenosti bistveno manjši kot padec BDP-ja.

SKLEP

Krizne situacije so v modernem času čedalje pogostejše in se hitro spreminjajo. Potek krize je v velikem delu odvisen od odziva nanjo, zato postaja obvladovanje kriznih situacij ena izmed glavnih prioritet pri oblikovanju državnih politik. Učinkovit odziv zahteva integracijo in medvladno koordinacijo, prilagodljivost, decentralizacijo odločanja in občasno kršenje pravil, kot sta v primeru krize Covid-19 zaprtje občin in omejevanje gibanja. Zaradi čedalje večje povezanosti sveta so današnje krize tudi čezmejne, saj prečkajo tako geografske kot funkcionalne meje, kar velja tudi za krizo Covid-19.

Zaradi hitrega globalnega širjenja virusa, ki povzroča bolezen Covid-19, je WHO marca 2020 razglasila pandemijo. Širjenje je vodilo do sprejemanja zaježitvenih ukrepov, kar je ustvarilo pritisk na vse sektorje in gospodarstvo. Učinke zaježitvenih ukrepov na gospodarske kazalnike na drugi strani blažijo ukrepi gospodarske pomoči države, s katerimi država blaži tudi veliko negotovost v času krize. Pomoči vključujejo proračunske ukrepe in likvidnostno pomoč za povečanje zmogljivosti zdravstvenega sistema in za nudenje pomoči tistim sektorjem in državljanom, ki so bili v krizi najbolj prizadeti. V času pandemije se je na kratek rok dalo prednost javnemu zdravju, vendar se je hkrati z gospodarskimi ukrepi pomoči poskušalo zagotoviti preživetje gospodarstvu za hitrejši ponovni zagon.

Zaježitveni ukrepi prinesejo določene stroške, vendar če so implementirani pravočasno in na dovolj zgodnji stopnji, se lahko z njimi izognemo širjenju virusa in omejimo gospodarske posledice. Pri omejevanju širjenja so učinkovitejši ukrepi za preprečevanje širjenja, vendar se ti ukrepi, kot so striktna zaprtja države, ne morajo nadaljevati dolgoročno, zato morajo

države sprejeti tudi ukrepe za ublažitev. Poleg tega vpeljava enakih strategij ne daje enakih rezultatov, zaradi socio-kulturnih, političnih, tehnoloških, gospodarskih in zakonodajnih dejavnikov. Lahovnik meni, da je dolgoročni vpliv večjega števila ukrepov in hitreje sprejetih ukrepov ugoden, saj se lahko prej vrnemo v normalno delovanje. Premalo ukrepanja ali neukrepanje je namreč dražje kot obsežno gospodarsko ukrepanje. Vpliv na gospodarske kazalnike ima tudi samo tveganje okužbe, saj strah pred okužbo spremeni vedenje potrošnikov. Ena izmed temeljnih predpostavk pri pripravi strategij za spopadanje s krizo Covid-19 je hitrost, saj je kasnejše ukrepanje dražje, zato je treba gospodarskim subjektom pošiljati signale, na kakšne ukrepe in politike lahko računajo. Zaradi hitrosti je pomembna tudi preprostost, da se lahko ukrepi pravočasno uzakonijo in uvedejo.

V teoriji obstaja več možnih strategij za spopadanje z virusom: Laisser-faire, čredna imunost in cepljenje ter uvedba zaježitvenih ukrepov. Ob morebitni uvedbi sicer ilustrativne strategije Laisser faire so kratkoročne gospodarske posledice manjše, vendar je strategija moralno sporna, poleg tega umre velik delež prebivalstva, starega nad 65 let, kar se izrazi predvsem pri dolgoročni potrošnji. Ena izmed učinkovitejših strategij je čredna imunost z dovolj velikim deležem cepljenih, ki v primerjavi s čredno imunostjo na temelju prebolelosti bolezni ne ogroža življenj. Optimalna strategija vključuje postopno povečevanje zaježitvenih ukrepov, ko okužbe naraščajo in postopno sproščanje ukrepov, ko delež okuženih pada in se bliža kritični ravni imunosti.

Čas uvedbe zaprtja držav in drugih intervencij, tudi gospodarskih ukrepov za pomoč, je kritičen za obvladovanje širjenja okužb in vplivov na gospodarstvo in gospodarske kazalnike, kot sta brezposelnost in BDP, saj so ob prepočasnem odzivu gospodarske in socialne posledice večje in okrevanje počasnejše. Gospodarske posledice se razlikujejo po državah tudi zaradi striktnosti ukrepov, gospodarske strukture držav, stopnje javne zadolženosti in kakovosti državnega vodenja, ter so najhujše v državah, ki imajo močan turistični sektor in večji delež nenujnih dejavnosti v storitvenih sektorjih. Virus lahko povzroči škodo gospodarstvu tudi brez uveljavljenih zaježitvenih ukrepov, saj ljudje zmanjšajo potrošnjo prostovoljno zaradi tveganja na okužbe. Z bolj striktnimi ukrepi učinkoviteje zmanjšamo širjenje virusa, zato po ukinitvi le-teh ljudje zaradi manjše nevarnosti okužbe ponovno povečajo potrošnjo. Ukrepi so tudi v interesu gospodarstva, saj so delavci in potrošniki zdravi, kar omogoča normalno delovanje gospodarstva.

Za preučevanje kriz je ključno merjenje vplivov na gospodarstvo s pomočjo kazalcev, na katere krize vplivajo, kot so BDP, stopnja brezposelnosti, stopnja produktivnosti, javni dolg in tako dalje, s katerimi merimo vplive na gospodarstvo. Globalni BDP je v letu 2020 glede na leto 2019 padel za 3,3 %, v letu 2021 je napovedana do 6-odstotna rast. Narastla je brezposelnost, ki se je v državah OECD leta 2020 povečala na 9 %, izrazita je predvsem brezposelnost pri mladih. Zaposlenost in brezposelnost naj bi dosegla predpandemične stopnje v večini držav šele konec leta 2022. Podjetja so šok na področju zaposlenosti lažje absorbirala zaradi pomoči na področju zaposlovanja. Vendar se zato ohranjajo tudi delovna mesta, ki se po prenehanju pomoči ne bodo ohranila, zato morajo biti pomoči ciljno

usmerjene. Večja negotovost v krizi Covid-19 je vodila do zmanjšanja potrošnje in investicij ter povečanja varčevanja, kar ima velik vpliv na BDP, saj tipično zasebna potrošnja predstavlja okoli 60 % BDP-ja. Povečano varčevanje so spodbudili gospodarski ukrepi pomoči. Produktivnost je občutno upadla predvsem med zaprtji države, vendar se je svetovna raven produktivnosti že septembra vrnila na predpandemično raven.

Preučevane države, Slovenija, Švedska in Velika Britanija, se razlikujejo v odzivih in strategijah na pandemijo koronavirusne bolezni Covid-19. Slovenija je uvedla stroge ukrepe od samega začetka ter jih prilagajala glede na število okuženih in postopno odpirala posamezne dele gospodarstva. Švedski odziv na pandemijo je bil manj invaziven kot pri drugih državah, osredotočali so se na ublažitev pandemije in ne ustavitve, saj je zaradi pravne ureditve države večina ukrepov bila neobveznih, ampak priporočenih. Velika Britanija je po začetni strategiji čredne imunosti uvedla stroge zaježitvene ukrepe. Sedaj pospešeno cepijo. Poleg izzivov na krizo Covid-19 se Velika Britanija prilagaja tudi posledicam Brexita. Največji delež cepljenih na dan 30. junija 2021 je imela Velika Britanija, medtem ko nizek delež delno cepljenih v Sloveniji kaže na upočasnjeno cepljenje glede na drugi dve obravnavani državi.

Največji padec BDP-ja je imela Velika Britanija in najmanjšega Švedska, vzrok zato lahko iščemo v velikem deležu storitvenih dejavnosti v BDP-ju, daljših zaprtjih države in izstopu Velike Britanije iz EU. Švedska bo izmed preučevanih držav tudi najhitreje dosegla predpandemično raven BDP-ja. Upad deleža BDP-ja leta 2020 glede na leto 2019, ki ga predstavljata turizem in potovanja, je bil največji v Veliki Britaniji, in sicer za 62,3 %. V Sloveniji je bil v enakem obdobju upad 42,3-odstoten in na Švedskem 41,4-odstoten. Stopnja brezposelnosti je v letu 2020 narastla v vseh preučevanih državah, najbolj na Švedskem (za 23,5 %) in najmanj v Veliki Britaniji (za 18,2 %). V preučevanih državah so se zmanjšale tudi delovne ure, ki so sledile padcu gospodarskih dejavnosti v panogah, medtem ko je bila zaposlenost zaradi državnih ukrepov pomoči bolj »zadržana«, zato je padec zaposlenosti relativno manjši kot padec BDP-ja.

Z vidika objektivnega kazalnika, BDP, bi lahko rekli, da se švedsko gospodarstvo najbolje spopada s krizo Covid-19 z vidika gospodarstva. Švedska je imela relativno visoko število okuženih in umrlih na število prebivalcev v primerjavi z njenimi, zato je švedska vlada pogosto kritizirana zaradi šibke strategije, ki naj bi po obtožbah želela zaščititi gospodarstvo in ne ljudi. Po drugem objektivnem kazalniku, brezposelnosti, se Švedska med preučevanimi državami najslabše spopada. Vendar bo po napovedih najhitreje predpandemično raven dosegla Slovenija. S ciljanjem pomoči na ohranitev delovnih mest se je ohranjal gospodarski potencial za cenejše in hitrejše okrevanje. Ob upoštevanju dejstva, da je Slovenija majhno, odprto in izvozno usmerjeno gospodarstvo, ki je zelo odvisno od razmer na tujih trgih, je šla čez to krizo bolje kot večina držav EU, kljub temu da so majhne države bolj izpostavljene globalnim krizam. Slovenija je, v primerjavi s Švedsko, iz tedna v teden lovila ravnovesje med zapiranjem in sproščanjem. Tako so omogočili največjemu številu dejavnosti, da delujejo, v skladu s spreminjanjem epidemiološke situacije.

Ključni cilj državnih programov okrevanja v letu 2021 tako ni samo okrevanje, ampak tudi boljša odpornost na krize v prihodnosti. Zato morajo države tudi velik delež sredstev nameniti trajnostno usmerjenemu preoblikovanju poslovanja, predvsem za manjšo strateško odvisnost pri zagotavljanju dobave kritičnih materialov in zaščitne opreme. Ko bodo zaježitveni ukrepi in ukrepi pomoči postopoma umaknjeni, bo glavni izziv za državne odločevalce, s kakšno strategijo podpore podpirati okrevanje. Obstaja nevarnost, da bodo pomoči umaknjene prehitro, kar lahko presega nevarnost, da bodo pomoči na voljo predolgo. Zato morajo biti državne pomoči/podpore natančno spremljane in ovrednotene, da se izognemo subvencioniranju podjetij, ki tega ne potrebujejo ali niso uspešno delujoča.

LITERATURA IN VIRI

1. Akkaya, Y., Belfrage, C., Corbo, V. & Di Casola, P. (2020). GDP growth in Sweden relative to other countries in the wake of Covid-19. *Economic Commentaries no. 5 2020*. Stockholm: Sveriges Riksbank.
2. Alanezi, F., Aljahdali, A., Alyousef, S. M., Alrashed, H., Mushcab, H., Althani, B., Algahamedy, F., Alotaibi, H., Saadah A. & Alanzi, T. (2020). A Comparative Study on the Strategies Adopted by the United Kingdom, India, China, Italy, and Saudi Arabia to Contain the Spread of the COVID-19 Pandemic. *Journal of Healthcare Leadership, 12*, 117-131.
3. Alvarez, F., E., Argente, D. & Lippi, F. (2020). *A simple planning problem for Covid-19 lockdown*. NBER Working paper series, 26981. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
4. Amin, A. (2021, 5. januar). World Economic Forum. *7 lessons leaders should take from the COVID-19 crisis*. Pridobljeno 1. julija 2021 iz <https://www.weforum.org/agenda/2021/01/7-things-leaders-can-learn-from-the-covid-19-crisis/>
5. Anderson, R. M., Hollingsworth, T. D., Baggaley, R. F., Maddren, R. & Vegvari, C. (2021). COVID-19 spread in the UK: the end of the beginning?. *The Lancet, 396* (10251), 587-590.
6. Angelini, E., Damjanović, M., Pariès, M. D. & Zimic, S. (2020). *ECB-BASIR: a primer on the macroeconomic implications of the Covid-19 pandemic*. ECB Working Paper Series, 2431, 1-38. Frankfurt: European Central Bank.
7. Atalan, A. (2020). Is the lockdown important to prevent the COVID-19 pandemic? Effects on psychology, environment and economy-perspective. *Annals of Medicine and Surgery, 56*(1), 38-42.
8. Atkinson, P., Gobat, N., Lant, S., Mableson, H., Pilbeam C., Solomon, T., Tonkin-Crine, S. & Sheard, S. (2020). Understanding the policy dynamics of COVID-19 in the UK: Early findings from interviews with policy makers and health care professionals. *Social Science & Medicine, 266*, 1-6.

9. Banik A., Nag, T., Chowdhury, S. R. & Chatterjee, R. (2020). Why Do COVID-19 Fatality Rates Differ Across Countries? An Explorative Cross-country Study Based on Select Indicators. *Global Business Review*, 21(3), 607–625.
10. Barro, R., J., Ursúa, J., F. & Weng, J. (2020). *The coronavirus and the Great influenza pandemic: lessons from the “spanish flu” for the coronavirus’s potential effects on mortality and economic activity*. NBER Working paper series, 26866. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
11. Beck, D. (2013). *Project Management Secrets: Fortune 500 Project Manager Reveals How to Excel in the Corporate Trenches*. Bus Street Press: San Francisco CA.
12. Bengsston, S. (2021, 29. april). *Prognos: Arbetslösheten riskerar att bita sig fast – trots tillväxt*. Pridobljeno 11. julija 2021 iz https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/ekonomisk-analys/prognos-arbetslosheten-riskerar-att-bita-sig-fast-trots-tillvaxt_1169775.html
13. Blanchard, O., J. & Pisani-Ferry, J. (2021, 12. marec). Bruegel. *Persistent COVID-19: Exploring potential economic implications* [objava na blogu]. Pridobljeno 22. maja 2021 iz <https://www.bruegel.org/2021/03/persistent-covid-19-exploring-potential-economic-implications/>
14. Boin, A. (2009). The New World of Crises and Crisis Management: Implications for Policymaking and Research. *Review of Policy Research*, 26(4), 367-377.
15. Boone, L., Haugh, D., Pain, N. & Salins, V. (2020). *Economics in the Time of Covid-19 - Tackling the fallout from COVID-19* (str. 37-44). London: CEPR Press.
16. Born, B., Dietrich, A. M. & Müller, G. J. (2021). The lockdown effect: A counterfactual for Sweden. *Plos one*, 16(4).
17. Brauner, D., Mindermann, S., Sharma, M., Johnston, D., Salvatier, J., Gavenčiak, T., Stephenson, A., Leech, G., Altman, G., Mikulik, V., Norman, A., J., Teperowski, J. M., Besiroglu, T., Ge, H., Hartwick, M., A., Whye T., Y., Chindelevitch, L., Gal, Y. & Kulveit, J. (2021, 19. februar). Inferring the effectiveness of government interventions against COVID-19. *Science* 371, 802(2021), 1-8.
18. Cashen, E. (2021, 9. marec). *The Swedish experiment: was it forward-thinking or not?*. Pridobljeno 22. julija 2021 iz <https://www.worldfinance.com/strategy/the-swedish-experiment-forward-thinking-or-foolhardy>
19. Cassidy, J. (2018, 17. september). The real cost of the 2008 financial crisis. *The New Yorker*. Pridobljeno 28. februarja 2021 iz <https://www.newyorker.com/magazine/2018/09/17/the-real-cost-of-the-2008-financial-crisis>
20. Castro, P. M. & Gomez Zermeno, M. G. (2020). Being an entrepreneur post-COVID19 resilience in times of crisis: a systematic literature review. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 13(4), 721-746.
21. Christellis, D., Georgarakos, D., Jappelli, T. & Kenny, G. (2020). *The Covid-19 crisis and consumption: survey evidence from six EU countries*. ECB Working Paper Series, 2507. Frankfurt: European Central Bank.

22. Coibion, O., Georgarakos, D., Gorodnichenko Y., Kenny G. & Weber, M. (2021). *The effect of macroeconomic uncertainty on household spending*. ECB Working Paper Series, 2557. Frankfurt: European Central Bank.
23. Colbourn, T. (2020). Unlocking UK COVID-19 policy. *The Lancet Public Health*, 5(7), 362-363.
24. Committee for the Coordination of Statistical Activities. (2021). *How Covid-19 is changing the world: a statistical perspective Volume III*. Pridobljeno 25. junija 2021 iz https://unstats.un.org/unsd/ccsa/documents/covid19-report-ccsa_vol3.pdf
25. Correia, S., Luck, S. & Verner, E. (2020). *Pandemics depress the economy, public health interventions do not: evidence from the 1918 flu*. Pridobljeno 6. junija 2021 iz https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3561560
26. Cowling, M., Ross, B. R. & Rocha, A. (2020). Did you save some cash for a rainy COVID-19 day? The crisis and SMEs. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship* 2020, 38(7), 593–604.
27. Darling, J. R. (1994). Crisis Management in International Business: Keys to Effective Decision Making. *Leadership & Organization Development Journal*, 15(8), 3-8.
28. Davies, N. G., Kucharski, A. J., Eggo, R. M., Gimma, A. & Edmunds, W. J. (2020). Effects of non-pharmaceutical interventions on COVID-19 cases, deaths, and demand for hospital services in the UK: a modelling study. *The Lancet Public Health*, 5(7), 375-385.
29. De Lyon, J. & Dhingra, S. (2021). *The impacts of Covid-19 and Brexit on the UK economy: early evidence in 2021*. Covid-19 Analysis Series, 21. London: Centre for Economic Performance.
30. De Santis, A. & Van der Veken, W. (2020). *Forecasting macroeconomic risk in real time: Great and Covid-19 Recessions*. ECB Working Paper Series, 2436. Frankfurt: European Central Bank.
31. Deb, P., Furceri, D., Ostry, J. D. & Tawk, N. (2020, 17. junij). Wox EU. *The economic effects of COVID-19 containment measures*. Pridobljeno 28. junij 2021 iz <https://voxeu.org/article/economic-effects-covid-19-containment-measures?fbclid=IwAR1e9si2hMendTfla8w1A-uv1hqEylKHjzc5WHZ3KWuP9AaTUAel7g6Gsw>
32. Diaz, E. M. & Quiros, P. G. (2020). *Daily tracker of global economic activity: a close-up of the COVID-19 pandemic*. ECB Working Paper Series, 2505. Frankfurt: European Central Bank.
33. ECDC. (brez datuma). *Variable Dictionary and Disclaimer non-pharmaceutical measures*. Pridobljeno 2. julija 2021 iz https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/Variable_Dictionary_and_Disclaimer_non-pharmaceutical_measures_v3.pdf
34. Eichenbaum, M. S., Rebelo, S. & Trabandt, M. (2020). *The macroeconomics of epidemics*. NBER Working paper, 26882. Cambridge: National Bureau of Economic Research.

35. Euro area statistics. (2021). *Household saving rate during COVID-19*. Pridobljeno 3. julija 2021 iz <https://www.euro-area-statistics.org/statistics-insights/household-saving-rate-during-covid-19>
36. European Commission. (2021, 3. marec). *The sectoral impact of the covid-19 crisis – technical note for the Eurogroup*. Pridobljeno 14. maja 2021 iz https://www.consilium.europa.eu/media/48767/eg-note-sectoral-impact_fin.pdf
37. Eurostat statistics explained. (2019, 26. marec). *Glossary:Production index*. Pridobljeno 12. junija 2021 iz https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Production_index
38. Eurostat statistics explained. (2021). *Impact of Covid-19 crisis on industrial production*. Pridobljeno 5. junija 2021 iz https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Impact_of_Covid-19_crisis_on_industrial_production#Development_by_industry
39. Eurostat. (2021). *Key figures on European business – Statistics illustrated – 2021 edition*. Luksemburg: Publication Office of the European Union.
40. Famiglietti, M. & Leibovici, F. (2021, 9. februar). *COVID-19 Containment Measures, Health and the Economy*. Pridobljeno 15. junija 2021 iz https://www.stlouisfed.org/publications/regional-economist/first-quarter-2021/covid-19-containment-measures-health-economy?fbclid=IwAR0y0g_12ouLb9_veQxVmrENFkduZ07GNDEmKl6WqqK9axRfn5cg8LBZyng
41. Government of India. (2021). State of Economy 2020-21: A Macro view. *Economic Survey 2020-21*, 2, 1-50.
42. Grundel, S. (2005). Towards a New Typology of Crises. *Journal of Contingencies and crisis management*, 13(3), 106-115.
43. Gurdasani, D., Bear, L., Bogaert, D., Burgess, R., A., Busse, R., Cacciola, R., Charpak, Y., Colbourn, T., Drury, J., Friston, K., Gallo, V., Goldman, L., R., Greenhalgh, T., Hyde, Z., Kuppalli, K., Majumder, S., M., Martin-Moreno, J., M., McKee, M., Michie, S. Ziauddeen, H. (2020). The UK needs a sustainable strategy for COVID-19. *The Lancet*, 398(10265), 1800-1801.
44. Hale, T., Angrist, N., Goldszmidt, R., Kira, B., Petherick, A., Phillips, T., Webster, S., Cameron-Blake, E., Hallas, L., Saptarshi Majumdar, S. & Tatlow, H. (2021). A global panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker). *Nature Human Behaviour*, 5, 529-538.
45. Hay, C. (2012). Treating the Symptom Not the Condition: Crisis Definition, Deficit Reduction and the Search for a New British Growth Model. *The British Journal of Politics and International Relations*, 15(1), 23-37.
46. Hosny, A. (2021). *The Sooner (and the Smarter), the Better: COVID-19 Containment Measures and Fiscal Responses*. IMF Working paper 21/65. Washington: International monetary fund.

47. ILOSTAT. (brez datuma a). *Indicator description: Unemployment rate*. Pridobljeno 30. junija 2021 iz <https://ilostat.ilo.org/resources/concepts-and-definitions/description-unemployment-rate/>
48. ILOSTAT. (brez datuma b). *Country profile*. Pridobljeno 30. junija 2021 iz <https://ilostat.ilo.org/data/country-profiles/>
49. IMF. (2021a). *Real GDP growth*. Pridobljeno 8. maja 2021 iz https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/ADVEC/WEOWORLD
50. IMF. (2021b). *GDP per capita, current prices*. Pridobljeno 8. maja 2021 iz <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/ADVEC/WEOWORLD>
51. IMF. (brez datuma). *Policy responses to Covid-19*. Pridobljeno 15. junija 2021 iz <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19>
52. Interreg Europe. (2021, 10. maj). *The Covid 19 pandemic in Slovenia*. Pridobljeno 18. julija 2021 iz <https://www.interregeurope.eu/oss/news/news-article/11993/the-covid-19-epidemic-in-slovenia/>
53. Jena, P. R., Majhi, R., Kalli, R., Managi, S. & Majhi, B. (2021). Impact of COVID-19 on GDP of major economies: Application of the artificial neural network forecaster. *Economic Analysis and Policy*, 69, 324-339.
54. Johnson, N. & Mueller, J. (2002). Updating the accounts: global mortality of the 1918-1920 "Spanish" influenza pandemic. *Bulletin of the History of Medicine* 76(1), 105–115.
55. Kadkhoda, K. (2021). Herd Immunity to COVID-19: Alluring and Elusive. *American Journal of Clinical Pathology*, 155, 471–472.
56. Kellerman, A. (2020). The post-Corona city: Virus imprints and precautions. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 47(7), 1124-1127.
57. Keogh-Brown, M. R., Jensen, T. H., Edmunds, W. J. & Smith, R. D. (2020). The impact of Covid-19, associated behaviours and policies on the UK economy: A computable general equilibrium model. *Population Health*, 12.
58. Khafaie, M. A. & Rahim, F. (2020). Cross-Country Comparison of Case Fatality Rates of COVID-19/SARS-COV-2. *Osong Public Health Res Perspect*. 2020 Apr; 11(2): 74–80.
59. Koselleck, R. & Richter, M. W. (2006). Crisis. *Journal of the History of Ideas*, 67(2), 357-400.
60. Krishnan L., Ogunwale M. & Cooper L. A. (2020). Historical Insights on Coronavirus Disease 2019 (COVID-19), the 1918 Influenza Pandemic, and Racial Disparities: Illuminating a Path Forward. *Annals of Internal Medicine*, 173(6), 474-481.
61. Kriza. (brez datuma). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Pridobljeno 12. aprila 2021 iz <https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika/3556212/kriza?View=1&Query=kriza&hs=1&All=kriza&FilteredDictionaryIds=130>

62. Kuckertz, A., Brändle, L., Gaudig, A., Hinderer, S., Morales, A., Prochotta, A., Steinbrink, K. & Berger, E. S. (2020). Startups in times of crisis – a rapid response to the COVID-19 pandemic. *Journal of Business Venturing Insights*, 13, 1-13.
63. Kuhlmann, S., Hellström, M., Rambe, U. & Reiter, R. (2021). Tracing divergence in crisis governance: responses to the COVID-19 pandemic in France, Germany and Sweden compared. *International Review of Administrative Sciences*, 87(3), 1-10.
64. Lahovnik, M. (2021). Proti krizni ukrepi države in podjetij in kaj smo se naučili iz krize. *Izzivi managementu*, 13(2).
65. Lang B., Dolan R., Kemper, J. & Northey, G. (2020). Prosumers in times of crisis: definition, archetypes and implications. *Journal of Service Management*, 32(2), 176-189.
66. Lea, R. (2020). The coronavirus crisis in the UK: an unprecedented recession. Pridobljeno 29. julija 2021 iz <https://www.arbutnotlatham.co.uk/insights/coronavirus-crisis-uk-unprecedented-recession>
67. Lee, V. J., Chiew, C. J. & Khong, W. X. (2020). Interrupting transmission of COVID-19: lessons from containment efforts in Singapore. *Journal of Travel medicine*, 27(3), 1-5.
68. Long, H. & Zhao, J. (2020). The Impact of SARS Epidemic and Financial Crisis on China's Economy Structure Referenced to the Potential Impact of COVID-19. *Bulletin of Applied Economics*, 8(1), 97-108.
69. Ludvigsson, J. F. (2020) The first eight months of Sweden's COVID-19 strategy and the key actions and actors that were involved. *Acta Paediatrica*, 109(12), 2459-2471.
70. Maver Vodičar, P., Oštrbenk Valenčak, A., Zupan, B., Avšič Zupanc, T., Kurdija, S., Korva, M., Petrovec, M., Demšar, J., Knap, N., Štrumbelj, E., Vehovar, V. & Poljak, M. (2020). Low prevalence of active COVID-19 in Slovenia: a nationwide population study of a probability-based sample. *Clinical Microbiology and Infectiton*, 26, 1514-1519.
71. McAuley, N. (2021, 9. julij). *GDP monthly estimate, UK: May 2021*. Pridobljeno 24. julija 2021 iz <https://www.ons.gov.uk/economy/grossdomesticproductgdp/bulletins/gdpmonthlyestimateuk/may2021>
72. McKibbin, W. & Fernando, R. (2020). *The economic impact of COVID-19*. *Economics in the Time of COVID-19*, London: CEPR Press, 45–51.
73. Meinen, P., Serafini, R. & Papagalli, O. (2021). *Regional economic impact of Covid-19: the role of sectoral structure and trade linkages*. ECB Working Paper Series, 2528. Frankfurt: European Central Bank.
74. Middelburg, A. R. & Rosendaal, F. R. (2020). COVID-19: How to make between-country comparisons. *International Journal of Infectious Diseases*, 96(1), 477-481.
75. Moore, H. & Collins, H. (2021). Rebuilding the post-Covid-19 economy through an industrial strategy that secures livelihoods. *Social Sciences & Humanities Open*, 3(1)

76. OECD. (2021a). General Assessment of the Macroeconomic Situation. *OECD Economic outlook*, 2021(1), 11-63.
77. OECD. (2021b). *Household spending (indicator)*. Pridobljeno 24. junija 2021 iz https://www.oecd-ilibrary.org/economics/household-spending/indicator/english_b5f46047-en
78. OECD. (2021c). *Consumer confidence index (CCI)*. Pridobljeno 24. junija 2021 iz <https://data.oecd.org/leadind/consumer-confidence-index-cci.htm>
79. OECD. (2021d). Real GDP forecast. Pridobljeno 12. junija 2021 iz <https://data.oecd.org/gdp/real-gdp-forecast.htm>
80. OECD. (2021e). *OECD Unemployment Rates News Release: April 2021*. Pridobljeno 24. junija 2021 iz <https://www.oecd.org/sdd/labour-stats/unemployment-rates-oecd-06-2021.pdf>
81. Office for budget responsibility. (brez datuma). *Labour market*. Pridobljeno 22. julija 2021 iz <https://obr.uk/forecasts-in-depth/the-economy-forecast/labour-market/>
82. Office for national statistics. (2021, 19. april). *Coronavirus and the Impact on UK households and businesses: 2020*. Pridobljeno 24. julija 2021 iz <https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/uksectoraccounts/articles/coronavirusandtheimpactonukhouseholdsandbusinesses/2020>
83. O'Neill, A. (2021, 1. junij). Statista. *Global gross domestic product 2026*. Pridobljeno 14. maja 2021 iz <https://www.statista.com/statistics/268750/global-gross-domestic-product-gdp/>
84. Oravský R., Tóth, P. & Bánociová A. (2020). The Ability of Selected European Countries to Face the Impending Economic Crisis Caused by COVID-19 in the Context of the Global Economic Crisis of 2008. *Journal Risk Financial Management*, 13(8), 179-195.
85. Our World in data. (brez datuma). *Covid-19: Stringency Index*. Pridobljeno 12. junija 2021 iz <https://ourworldindata.org/grapher/covid-stringency-index?tab=table®ion=Europe>
86. Pearson, C. M. & Clair, J. A. (1998). Reframing Crisis Management. *The Academy of Management*, 23(1), 59-76.
87. Pisano, G., Sadun, R. & Zanini, M. (2020, 27. marec). Lessons from Italy's Response to Coronavirus. *Harvard Business Review*. Pridobljeno 7. marca 2021 iz <https://hbr.org/2020/03/lessons-from-italys-response-to-coronavirus>
88. Pope, T., Dalton, G. & Tetlow, G. (2020). Institute for Government. *The Coronavirus Job Retention Scheme. How has it been used and what will happen when it ends?*. Pridobljeno 12. junij 2021 iz https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/coronavirus-job-retention-scheme_0.pdf
89. Qiu, W., Chu, C., Mao, A. & Wu, J. (2018). The Impacts on Health, Society, and Economy of SARS and H7N9 Outbreaks in China: A Case Comparison Study. *Journal of Environmental and Public Health*, 1-7.

90. Quarantelli, E. L. & Dynes, R. R. (1977). Response to Social Crisis and Disaster. *Annual Review Sociology*, 3, 23-49.
91. Rambaree, K. & Nässén, N. (2020). 'The Swedish Strategy' to COVID-19 Pandemic: Impact on Vulnerable and Marginalised Communities. *The International Journal of Community and Social Development*, 2(1), 234-250.
92. Rike, B. (2003). Prepared or not .. that is the vital question: when unplanned events or full-blown disasters strike, RIM professionals must have a strategy to ensure survival and at a cost that organizations can afford. *Information Management Journal*, 37(3)
93. Sapir, A. (2020). Why has COVID-19 hit different European Union economies so differently? *Policy Contribution*, 2020(18), 1-13.
94. Saqr, M. & Wasson, B. (2020). COVID-19: Lost opportunities and lessons for the future. *International Journal of Health Sciences*, 14(3), 4-6.
95. Schijman, A., Caro, C. & Vera-Cossio, D. (2021, 22. januar). IADB. *COVID-19: Containment Measures and Trust* [objava na blogu]. Pridobljeno 5. junija 2021 iz <https://blogs.iadb.org/ideas-matter/en/covid-19-containment-measures-and-trust/>
96. Shaluf, I. M., Fakhru'I-Razi, A. & Aini, M. S. (2003). A review of disaster and crisis. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 12(1), 24-32.
97. Sheridan, A., Andersen, A. L., Hansen, T. E. & Johannesen, N. (2020). Social distancing laws cause only small losses of economic activity during the COVID-19 pandemic in Scandinavia. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 117(34), 20468-20473.
98. Snyder, G., H. & Diesing, P. (1977). *Conflict Among Nations – Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
99. Spatt, S. C. (2020). A Tale of Two Crises: The 2008 Mortgage Meltdown and the 2020 COVID-19 Crisis. *The Review of Asset Pricing Studies*, 10(4), 759–790.
100. Statista. (2021a). *United Kingdom: Distribution of gross domestic product (GDP) across economic sectors from 2010 to 2020*. Pridobljeno 14. julija 2021 iz <https://www.statista.com/statistics/270372/distribution-of-gdp-across-economic-sectors-in-the-united-kingdom/>
101. Statista. (2021b). *Slovenia: Share of economic sectors in the gross domestic product (GDP) from 2010 to 2020*. Pridobljeno 14. julija 2021 iz <https://www.statista.com/statistics/329073/share-of-economic-sectors-in-the-gdp-in-slovenia/>
102. Statista. (2021c). *Distribution of gross domestic product (GDP) across economic sectors Sweden 2020*. <https://www.statista.com/statistics/375611/sweden-gdp-distribution-across-economic-sectors/>
103. Su, C. W., Dai, K., Ullah, S. & Andlib, Z. (2021). COVID-19 pandemic and unemployment dynamics in European economies. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 1-13.
104. SURS. (brez datuma). *Primanjkljaj in dolg države, računi države*. Pridobljeno 21. julija 2021 iz <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/1/86>

105. UMAR. (2021). *Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2021*. Pridobljeno 24. junija 2021 iz https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/napovedi/pomlad/pomladanska_2021/Pomladanska_napoved_2021-splet_01.pdf
106. UNESCO. (brez datuma). *Education: From disruption to recovery*. Pridobljeno 27. junij 2021 iz <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
107. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (brez datuma). *Koronavirus (SARS-CoV-2)*. Pridobljeno 19. junija 2021 iz <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/>
108. WEF. (2021). *The Global Risks Report 2021*. Geneva: World Economic Forum, 1-97.
109. Worldometers. (brez datuma). *COVID-19 CORONAVIRUS PANDEMIC*. Pridobljeno 1. julija 2021 iz <https://www.worldometers.info/coronavirus/>
110. Wu, J. & Chow, D. (2020, 5. marec). *Are coronavirus diseases equally deadly? Comparing the latest coronavirus to MERS and SARS*. NCB news. Pridobljeno 5. junija 2021 iz <https://www.nbcnews.com/health/health-news/coronavirus-diseases-comparing-covid-19-sars-mers-numbers-n1150321>
111. Zeynalzade, J. (2021, 28. maj). *Sweden's COVID-19 Strategy Winner or Loser?*. Pridobljeno 18. julija 2021 iz <https://esthinktank.com/2021/05/28/swedens-covid-19-strategy-winner-or-loser/>

PRILOGE

Priloga 1: intervju Bojan Ivanc, GZS

Ljubljana, 22. junij 2021

1. Cilj ukrepov za zajezitev koronavirusne bolezni Covid-19 je predvsem omejitev pandemije, vendar so ti ukrepi pogosto v nasprotju z gospodarskimi načeli. Kakšen vpliv na gospodarstvo ima število ukrepov in čas sprejetja le-teh?

To je bilo odvisno od tega, kdaj se je gospodarstvo z določenim ukrepom prvič sprijelo. Med marcem in aprilom je bilo najbolj negotovo obdobje, ko se ni vedelo, kako se bodo ukrepi implementirali v praksi.

2. Raziskave kažejo, da je ob uvedbi strožjih ukrepov ob pandemiji sicer širjenja okužb manj, vendar se gospodarskih kazalniki poslabšajo (na primer stopnja brezposelnosti). Gre za kompromis (angl. trade off) med zdravjem – omejevanjem virusa na eni strani in stanjem gospodarstva na drugi strani oziroma za kompromis med normalno gospodarsko dejavnostjo in minimiziranjem zdravstvenih tveganj. Kako naj državni odločevalci najdejo »ravnotežje«?

Pomembno je deljenje dobrih praks znotraj OECD, Evropske Komisije. Pravo ravnotežje je težko najti, to je odvisno tudi od spoštovanja teh ukrepov in ukrepov med prebivalstvom (prostočasno druženje na podeželju). Zelo pomembna je ustrezna in jasna komunikacija s prebivalstvom.

3. Kriza Covid-19 je globalna kriza. Glede na to, da je kriza globalna, v kolikšnem deležu lahko sprejete države politike manjših držav (kot je na primer Slovenija) vplivajo na potek pandemije in posledice v državi ter koliko je ta potek odvisen od globalnega stanja in globalnega trga?

Zaradi izvozne odprtosti so nadpovprečno pomembni ukrepi drugih držav, še posebej sosednjih oziroma glavnih uvoznih in izvoznih trgovinskih partneric. Lokalni zaježitveni ukrepi imajo velik vpliv predvsem na trgovino, gradbeništvo, kulturo, rekreacijo, gostinstvo, organizacijo večjih prireditev. Posebej prizadete dejavnosti so predstavljale denimo med 5 in 7 % BDP skupaj. Trgovina je dodano vrednost celo v letu 2020 povečala, in sicer za 40 mio. EUR. Vendar so nastale razlike v trgovini. Internetna je imela visoko rast, prodaja živil podobno, medtem ko je prodaja netrajnih dobrin ter z gorivi in motornimi vozili upadla. Padec EBITDA, večji od 20 %, je imelo pet sektorjev, ki so skupaj predstavljali 12–13 % dodane vrednosti.

4. Raziskave kažejo, da ima zaprtje države ob predhodni veljavi drugih ukrepov (zapiranje nekaterih ne nujnih storitev, šol, omejevanje druženja na do 10 ljudi in tako dalje) nizek vpliv na obvladovanje krize. Popolna zaprtja države vodijo v visoke kratkoročne gospodarske izgube. Slovenija je popolno zaprtje večkrat uvedla. Kako komentirate te odločitve in kakšen vpliv ima to na gospodarstvo?

Zaprtnju smo se pridružili med marcem in aprilom 2020, potem več o tem ne moremo govoriti. COVID-19 Government Response Tracker je eden od kazalnikov, kjer je na voljo mednarodna primerjava. Omejitve na področju druženja niso bistveno povzročile gospodarske škode.

5. Komentirajte stanje, ki je nastalo na strani ponudbe in predvsem povpraševanja ob popolnem zaprtju države.

Na strani ponudbe so zaježitveni ukrepi predvsem vplivali na padec B2C, še posebej tam, kjer je bil oseben stik neizbežen. Trgovina se je temu najbolj prilagodila (izjema: vozila, tekstil). Storitvene dejavnosti se niso mogle prilagoditi. Povpraševanje je upadlo ob prvem valu zaježitvenih ukrepov, tako zaradi nezmožnosti trošenja kot splošnega strahu glede prihodnosti. Stopnja varčevanja se je zaradi tega močneje povečala.

6. Ocenite učinkovitost slovenske državne strategije spopadanja s krizo Covid-19.

Težko označim odziv na epidemijo kot strategijo. Na eni strani ocenjujem dinamiko in obseg zaježitvenih ukrepov in na drugi strani PKP-je, ki so bili namenjeni ublažitvi nastale gospodarske stiske. Gospodarskim družbam se je dodana vrednost v letu 2020 znižala za 1 %, EBITDA za 6,3 %. Pri samostojnih podjetnikih je dodana vrednost ostala enaka, EBITDA se je znižala za 4,2 %.

7. Kaj se lahko Slovenija nauči iz te krize za prihodnje zdravstvene krize, pandemije? Kako naj se, glede na upoštevanje kompromis med minimiziranjem tveganja s področja zdravja in gospodarskimi izgubami, odzove ob naslednji zdravstveni krizi?

Pomembna sta tudi posvetovanja s predstavniki gospodarstva in analiza preteklih izkušenj. Jesensko-zimski val zaježitvenih ukrepov v letu 2020 je bil že primer ustrežnejšega odziva. Tudi pandemija se ne ponavlja vedno po istem vzorcu. B2B gradbeništvo je leta 2020 dobro poslovalo. Industrija in logistika sta dejavnosti, kjer omejitve močno vplivajo na poslovanje dejavnosti in se ponovna gospodarska dejavnost težje izpostavi, ker gre pri proizvodnji za kompleksen splet izdelkov. Analizirati je treba nastalo gospodarsko škodo iz finančnih poročil podjetij in samostojnih podjetnikov. Gostinstvo, kultura, rekreacija so bili najbolj prizadete, tudi druge storitvene dejavnosti.

Priloga 2: intervju dr. Matej Lahovnik

Novo mesto, 19. julij 2021

1. Cilj ukrepov proti zaježitvi koronavirusne bolezni Covid-19 je predvsem omejitev pandemije, vendar so ti ukrepi pogosto v nasprotju z gospodarskimi načeli. Kakšen vpliv na gospodarstvo imata število ukrepov in čas sprejetja le-teh?

Dolgoročni vpliv na gospodarstvo je v vsakem primeru dober. Kratkoročni vpliv na dejavnosti, ki so povezane s srečevanjem ljudi, torej na storitveni sektor, na primer turizem, je negativen. Ko govorimo o vplivih ukrepov, moramo ločiti zdravstvene omejitvene ukrepe in gospodarske ukrepe. Če gledamo daljši rok, se ne bi pogovarjali o turistični sezoni in zaprtih dejavnostih, ker bi imeli brez ukrepov popolni kolaps zdravstvenega sistema. Na kratek rok se je dalo prednost javnemu zdravju in se je hkrati z gospodarskimi ukrepi poskušalo zagotoviti preživetje gospodarstvu, tako da bi ga lahko zatem čim prej zagnali.

Vsa logika ukrepov je odločno in takoj, zato da bo okrevanje čim hitrejše in bo ohranjenih čim več delovnih mest. Kriza Covid-19 je največja globalna kriza po 2. svetovni vojni, še nikoli nismo imeli toliko simultano zaprtih gospodarstev, vendar so bile gospodarske in socialne posledice bistveno manjše kot v nekaterih predhodnih krizah. Na globalni ravni je pomembno uravnoteženo lovljenje med zdravstvenimi ukrepi za reševanje življenj in trošenji za lažji zagon gospodarstev.

2. Raziskave kažejo, da je ob uvedbi strožjih ukrepov ob pandemiji sicer širjenja okužb manj, vendar se gospodarskih kazalnikih poslabšajo (na primer stopnja brezposelnosti). Gre za kompromis (angl. trade off) med zdravjem – omejevanjem virusa na eni strani in stanjem gospodarstva na drugi strani oziroma za kompromis med normalno gospodarsko dejavnostjo in minimiziranjem zdravstvenih tveganj. Kako naj državni odločevalci najdejo »ravnotežje«?

Po mojem mnenju, tukaj ne gre za trade-off. Če privzamemo, da je trade-off, izpade to, kot da je omejevanje virusa samo v interesu zdravstva. Če ukrepov ne bi imeli, bi bilo konec gospodarstva. Ukrepi so v interesu gospodarstva, ker so delavci bolj zdravi, potrošniki bolj zdravi in se je na ta način sploh omogočilo preživetje gospodarstva. Šlo je za vprašanje, kako iskati ravnovesje med hitrostjo in obsegom zapiranja na eni strani (v interesu javnega zdravja) in po drugi strani sproščanja, ki je bilo v interesu gospodarstva in ohranjanja čim večjega števila delovnih mest. Dobri krizni ukrepi so bili pravo ravnovesje med zapiranjem in sproščanjem. Pomemben je bil čas. Tukaj je ključno, da je Sloveniji, kljub temu da je malo odprto gospodarstvo, BDP manj padel kot v povprečju Evropske unije, tudi nezaposlenost se je manj povečala prav zato, ker se je bolj poskušalo loviti iz tedna v teden ravnovesje med zapiranjem in sproščanjem, to kar je bila večkrat kritika gospodarstva, da se pogoji spreminjajo iz tedna v teden, je bilo ravno narejeno z namenom, da se je omogočilo čim večjemu številu dejavnosti, da delujejo, ker se je tudi epidemiološka situacija spreminjala iz

tedna v teden. Izkazalo se je, da je bila kritika pogostosti spreminjanja pravil pomembna, ker so lahko nekateri sektorji vendarle delali.

3. Kriza Covid-19 je globalna kriza. Glede na to, da je kriza globalna, v kolikšnem deležu lahko sprejete državne politike manjših držav (kot je na primer Slovenija) vplivajo na potek pandemije in posledice v državi, ter koliko je ta potek odvisen od globalnega stanja in globalnega trga?

Slovenija je majhno, odprto gospodarstvo. Vsaka globalna kriza, pandemija nas praviloma bolj prizadene kot večje, manj odprte države. Večji, kot je pretok ljudi in blaga, bolj je država izpostavljena različnim krizam, zato se mi zdi lep dosežek to, da je kljub temu, da je Slovenija med tistimi gospodarstvi v EU, ki je najbolj odprta, z največjim deležem izvoza, v bistvu zaenkrat skozi to krizo šla bolje kot večina držav EU. V tej krizi kljub temu, da je majhna država, bolj izpostavljena takšnim globalnim krizam, smo jo relativno dobro odnesli v socialnem in gospodarskem smislu.

4. Raziskave kažejo, da ima zaprtje države ob predhodni veljavi drugih ukrepov (zapiranje nekaterih ne nujnih storitev, šol, omejevanje druženja na do 10 ljudi itd.) nizek vpliv na obvladovanje krize. Zaprtja države vodijo v visoke kratkoročne gospodarske izgube. Slovenija je zaprtje države večkrat uvedla. Kako komentirate te odločitve in kakšen vpliv ima to na gospodarstvo?

Zapiranja so nujna za obvladovanje epidemije. Če ne bi države nič naredile, nobenih zdravstvenih ukrepov in pustile, da se zgodi, kar se ima za zgoditi, bi umrl velik delež populacije, stare nad 65 let, sploh v trenutku, ko ni na voljo cepiva. Predvsem marca, ko se a) ni nič vedelo o virusu, b) cepiva ni bilo na voljo, c) ni bilo dovolj zaščitne opreme, bi bilo vse, pustiti tako, kot je, moralno in etično sporno. V razmerah, ko nimaš dovolj zaščitne opreme, ko nimaš dovolj cepiva, ko nimaš učinkovitega zdravila in ko ne veš, kako se virus obnaša, je vsaka razprava, ali je bilo zapiranje nepotrebno, absurdna. Poleg tega moramo upoštevati, da še zdaj ne vemo.

Če izhajaš iz tega, da se virus prenaša z druženjem, se mora druženje omejiti in storitve so povezane z druženjem. Brez zapiranja druženja ne moreš omejiti. Logika teh ukrepov je bila: omejiti druženje in ne preprečiti delovanja gospodarstva. Torej gospodarstvo je tam, kjer je bilo mogoče, na primer to go hrana, to go storitve, delovalo. Delovalo je tudi vse, kar je bilo nujno, z maksimalnimi zaščitnimi ukrepi. Na začetku se še ni natančno vedelo, kako so vsi ukrepi učinkoviti, ker še niso bile narejene raziskave. Če bi imeli FFP3-masko vsi gor in držali razdaljo, se virus res ne bi prenašal. Vendar vemo, kako se ljudje vedemo, pozornost ni 100-odstotna, se dotikamo oči, nosu in tako dalje. Če ne bi bilo omejitev storitvenih dejavnosti, bi bila katastrofa v zdravstvenem smislu. Tukaj gre za moralno dilemo. Ali je treba zaščititi najranljivejše v neki družbi ali pustiti Lassier faire idejo, bo, kar bo. Jasno, da si socialno občutljive družbe tega niso mogle privoščiti. Brez zapiranja bi se zelo tragično končalo. Tudi Švedska ni primer, ki bi mu sledili.

5. Komentirajte stanje, ki je nastalo na strani ponudbe in predvsem povpraševanja ob zaprtju države.

Ne bi govoril o zaprtju, ampak omejitvah v javnem življenju in pri opravljanju storitev. Sektorji so bili zelo asimetrično prizadeti. Zaprtje države tam, kjer je več srečevanja, z izjemo trgovine. Na strani ponudbe je prišlo do motenj v globalnih nabavnih verigah. To je bila težava šoka korone, ker je bila situacija v različnih državah različna ter je bilo tudi okrevanje asimetrično. Na primer nemška tovarna avtomobilov ne more delati, če nima dobavnih delov iz na primer Italije. In če je v Italiji lockdown, potem tudi Nemčija stoji. Težava te krize je bila dobaviteljska veriga. To se je pokazalo v tej krizi, da je težava zelo velika globalna odvisnost.

Iz tega izhajajo trendi: prvi je povečano teženje držav k večji stopnji samooskrbe. Države bodo poskušale zagotoviti, vsaj za nekatere sektorje, večjo stopnjo samooskrbe (energija, hrana, nujne življenjske dobrine, zaščitna oprema, medicinska oprema). Saj se je videlo, kakšna je bila dirka za zaščitno opremo na začetku krize Covid-19, ker v krizi vsak najprej rešuje sebe. Podobno bi se lahko zgodilo z na primer energenti. Pri drugem trendu bodo nekatera podjetja potegnila oskrbne verige bližje k sebi, zato lahko govorimo o trendu deglobalizacije. Na primer nemška industrija je dala usmeritev, da se oskrbne verige potegnejo bližje k Nemčiji. Podjetja bodo težila k temu, da skrajšajo dobavne verige, ker daljše, kot so, bolj so izpostavljene tovrstnim krizam. Prišle bodo nove krize in podjetja so na neki način ugotovila, da ekstremna globalizacija ne prinaša samo prednosti, ampak tudi nevarnosti. To pomeni, da bodo vlekla bližje k sebi, kar je lahko priložnost za slovensko industrijo v EU.

6. Ocenite učinkovitost slovenske državne strategije spopadanja s krizo Covid-19.

Glede na to, da je mala ekonomija in bi pričakovali, da bo med najbolj prizadetimi, je po objektivnih merilih BDP, zaposlenosti med najuspešnejšimi članicami evro območja in EU. Ključno je bilo, da so bili ukrepi hitri, odločni in pomoči dovolj velike, da se je poslal jasen signal ljudem in gospodarstvu, da se bo storilo vse, kar je potrebno, da se ta učinek krize čim bolj ublaži. In zato tudi podjetja niso v tolikšni meri odpuščala, kot bi sicer, in imamo po letu dni krize praktično enako brezposelnost kot pred krizo, kar je izjemen dosežek. V prvi fazi so bile projekcije, tiste v strahu, ko se je računalo, da bi lahko imeli od 150.000 do 200.000 brezposelnih, če ne bi bilo ukrepov. Tudi projekcije UMAR-ja so pokazale, da je bil upad za 3 % manjši kot bi bil, in število brezposelnosti temu primerno nižje. Tako da so bili zelo učinkoviti ukrepi predvsem na to, ker so ciljali na ohranjanje zaposlenosti. Logika teh ukrepov je bila, da je boljše hitro in močno pomagati, zato da se prepreči močan padec ali zlom gospodarstva, kot smo ga imeli leta 2009. Izhajali smo iz predpostavke, da bo potem tudi okrevanje hitrejše. Skupni stroški krize oziroma gospodarskih ukrepov pa manjši, če se pomaga takoj in izdatno. To vpliva na odločitve subjektov na mikro ravni, na odločitve glede investiranja, zaposlovanja in podobno.

7. Kaj se lahko Slovenija nauči iz te krize za prihodnje zdravstvene krize, pandemije? Kako naj se odzove ob naslednji zdravstveni krizi?

Odzove naj se podobno kot sedaj, hitro in odločno. Kriza Covid-19 je pokazala, v primerjavi s krizo 2008, ki je bila endogena, bančna in manjša kriza kot ta, da so posledice trenutne krize Covid-19 paradoksalno manjše, kot so bile posledice krize 2008. Razloga za to sta dva. Prvič, hitrejši odziv na globalni ravni evropskih institucij (Evropske komisije, Evropske centralne banke), ki so v krizi 2008 države silili h krčenju proračunov, k zmanjšanju primanjkljaja, kar je še poglobilo krizo. ECB ni omogočila manevrskega prostora za zadolževanje na finančnih trgih, ker je bil bančni trg praktično mrtev. V tej krizi so našli kompromisno rešitev: znotraj evropskega finančnega sistema so dali državam manevrski prostor za zadolževanje, ECB je pomagala s politiko vzdrževanja nizkih obrestnih mer, z ekspanzivno monetarno politiko in z odkupi obveznic. S tem se je ustvaril potreben manevrski prostor državam članicam za ukrepanje. Države članice so tako v nasprotju s finančno krizo ukrepale odločno in takoj. Evropska unija je šla enotno in solidarno skozi to krizo. Odziv je bil drugačen tudi na globalni ravni. Na nacionalni ravni se je država bistveno hitreje in odločno odzvala z ukrepi, ki so bili ključni: A) Ukrep čakanja na delo je omogočil podjetjem, da so zaposlene držala v delovnem razmerju, ker so ocenili, da je treba ciljati zaposlenost. Ko zaposleni pristanejo na zavodu za zaposlovanje, jih je bistveno dražje ponovno reaktivirati. B) Financiranje skrajšanega delovnega časa – omogočen skrajšan delovni čas – podjetjem se omogoči prilagodljivost.

Vendar se tu pojavi težava, kako motivirati tiste, ki morajo delati v izrednih razmerah, na primer v trgovinah, določenih industrijah in podobno. V prvem paketu ukrepov je bilo celo subvencioniranje prispevkov, s čimer so se neto plače vsem povečale. Država je v drugi polovici marca, aprila in maja pokrila/subvencionirala del prispevkov namesto podjetij, ki so nato izplačala višje neto plače. Nekateri sektorji (na primer živilsko-predelovalna industrija) bi se lahko spoprijeli z absentizmom, saj bi lahko zaposleni rekli, da je racionalneje ostati doma. Zato se je zdelo pravično, da smo tudi te nagradili, da država tudi tu poseže. Uveden je bil tudi temeljni dohodek. Zaradi teh ukrepov je bil padec zaposlenosti bistveno manjši kot padec BDP-ja. To pomeni, da je bil z varnostnimi mehanizmi namen dosežen. Z močnimi ukrepi smo ustvarili varnostno blazino za podjetja, da so mehko pristala ter so se tudi hitro odbila in pobrala.

Jesenski val je bil v Sloveniji hujši, saj so ljudje prišli iz Hrvaške, kjer v nočnih klubih ni bilo zagotovljenih ustreznih ukrepov. Poleg tega se je močno podcenjevanje ukrepov dela opozicijske politike prijelo tudi v javnosti. Kljub temu se nezaposlenost ni toliko povečala, kot bi se sicer, če ustreznih ukrepov ne bi bilo. Brez ukrepov bi bil to prosti pad gospodarstev tudi globalno. Na začetku krize so se vsi ustrašili, da bi se lahko zgodila podobna situacija, kot se je v Nemčiji v 20-ih – popoln zlom ekonomij.

Veliko negotovost v krizi Covid-19, ko nihče ni vedel, kakšne bodo zdravstvene posledice, se je ublažilo z gospodarsko gotovostjo, saj so države odločno in hitro ukrepale. Neverjetno

je dejstvo, da imamo v času največje krize po 2. svetovni vojni gospodarstvo v relativno v dobri kondiciji. Predkrizno raven bomo dosegli v letu 2022, brezposelnost je na ravni pred krizo, prehudih gospodarskih in socialnih posledic ni bilo oziroma so bile bistveno manjše zaradi ukrepov. Zato smo se iz te krize za naprej zelo veliko naučili, na ravni držav in podjetij. Pomembno je, da države in tudi mednarodne skupnosti (na primer EU in ECB) hitro in odločno ukrepajo. EU je po začetnih težavah enotno ukrepala, uvedla enoten sistem nabave zaščitnega materiala in cepiv.

Menim, da so iz te krize vsi veliko vzeli, zlasti podjetja. Pomembno je, da niso predolge oskrbovalne verige, da imajo varnostne zaloge, če nimaš določene stopnje samooskrbe in vse nabavljaš globalno, so tveganja višja. Na začetku cene močno skočijo, ko se gospodarstvo odbije navzgor in so visoke stopnje rasti in je to povezano s cenami surovin, polizdelkov, energentov, nafte, energije, plina in tako na prej. Podjetja so se naučila tudi, kako pomemben je finančni vzvod. Če si manj zadolžen, imaš manjši finančni vzvod in si proti krizi odpornejši.